

Andreea Bragă

Diana-Elena Neaga

Georgiana Anca Nica

TOATĂ LUMEA ȘTIA!

Violența împotriva femeilor rome și nerome
între „normal” și normativ

HE
C
TE



Andreea Bragă • Diana-Elena Neaga • Georgiana Anca Nica

„Toată lumea știa!”

Violența împotriva femeilor rome și nerome
între „normal” și normativ

Andreea Bragă este feministă, membră a Centrului FILIA (organizație feministă axată pe cercetare, advocacy și activism), deține un doctorat în științe politice la Școala Națională de Studii Politice și Administrative din București și este interesată de prevenirea și combaterea tuturor formelor de violență împotriva femeilor și fetelor rome și nerome, precum și de promovarea unei abordări feministe incluzive care să țină cont de interesele diverse ale femeilor.

Diana-Elena Neaga este lector universitar doctor la Universitatea „Nicolae Titulescu” și membră a Societății de Analize Feministe AnA. Autoare a cărții *Gen și Cetățenie în România* (Editura Polirom, 2013) și coordonatoare, alături de Laura Grunberg, a volumului *Orașul (non)sexist* (Editura Prouniversitaria, 2015), este interesată în mod special de modalitățile prin care femeile pot deveni cetățene cu drepturi depline și de felul în care politicile publice trebuie modelate astfel încât să reprezinte interesele femeilor în diversitatea lor.

Georgiana Anca Nica este activistă, feministă de etnie romă, masterandă în anul al II-lea la Masterul de Politici, Gen și Minorități din cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative și coordonatoarea Departamentului de Femei Rome și Participare din cadrul Asociație E-Romnja (Asociație pentru Promovarea Drepturilor Femeilor Rome), ce luptă pentru reprezentarea corectă a intereselor femeilor rome pe agendele locale.

Andreea Bragă
Diana-Elena Neaga
Georgiana Anca Nica

„Toată lumea știa!”

Violența împotriva femeilor rome
și nerome între „normal” și normativ

Publicație realizată cu sprijinul financiar al Open Society Foundations – Human Rights Initiative, în cadrul proiectului *Phenja – violența nu are culoare*, implementat de E-Romnja – Asociația pentru Promovarea Drepturilor Femeilor Rome, Centrul de Dezvoltare Curriculară și Studii de Gen: FILIA și Policy Center for Roma and Minorities.

Andreea Bragă, Diana-Elena Neaga, Georgiana Anca Nica

„Toată lumea știa!”: violența împotriva femeilor rome și nerome între „normal” și normativ

Copyright ©, 2017, Centrul de Dezvoltare Curriculară și Studii de Gen: FILIA.

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Open Society Foundations – Human Rights Initiative, ci reflectă perspectiva autoarelor acestei publicații.

© Editura Hecate, 2017, pentru versiunea în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BRAGĂ, ANDREEA

„Toată lumea știa!”: violența împotriva femeilor rome și nerome între „normal” și normativ / Andreea Bragă, Diana-Elena Neaga, Georgiana Anca Nica. - București : Editura Hecate, 2017

Conține bibliografie

ISBN 978-606-92764-6-4

I. Neaga, Diana Elena

II. Nica, Georgiana Anca

316

EDITURA și LIBRĂRIA HECATE

Str. Paleologu nr. 26, sector 2, București, România

Tel: 0314377314

www.hecate.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@hecate.ro

Comenzi telefonice: 0314377314

Comenzi online: www.hecate.ro

Cuprins

Introducere	7
Capitolul 1. Violența împotriva femeilor în România	9
1.1 Context general	10
1.2 Acțiuni de advocacy ale organizațiilor neguvernamentale	16
Capitolul 2. Cadru metodologic	24
2.1 Premise	24
2.2 Scop, obiective și întrebări de cercetare	29
2.3 Metoda de cercetare, reflexivitate în cercetare și dimensiunea etică a cercetării	27
2.4 Tehnica de culegere a informațiilor și coordonate spațiale.....	32
Capitolul 3. Relații de putere între femei și bărbați în Valea Seacă și Ferentari	40
3.1 Contextul de viață al femeilor rome și nerome	40
3.2 Roluri de gen patriarhale și control asupra femeilor și fetelor....	50
3.3 Femei rome și nerome. Experiențe trăite de violență	56
3.4 La cine apelează femeile care sunt agresate? Neîncredere în intervenția autorităților	78
3.5 Cine ar trebui să intervină în cazurile de violență în familie? Recomandări din partea femeilor rome și nerome intervievate	86

Capitolul 4. Perspectiva autorităților publice privind intervenția în cazurile de violență împotriva femeilor	92
4.1 Percepții cu privire la violența împotriva femeilor – internalizarea „rigidă” a discursului corect politic.....	93
4.2 Colaborarea deficitară între autoritățile responsabile.....	98
4.3 Retragera și descurajarea depunerii plângerilor penale.	106
4.4 Intervenția Poliției și sancționarea deficitară a agresiunilor	110
4.5 Implementarea și monitorizarea ordinului de protecție.	113
4.6 Măsuri necesare: ordin de interdicție emis de polițist, servicii integrate și servicii post-găzduire	115
Capitolul 5. Concluzii și recomandări pentru politici publice ...	121
Concluzii	121
Recomandări	126
<i>Bibliografie</i>	129
<i>ANEXA 1 / Ghid interviu femei</i>	135
<i>ANEXA 2 / Ghid interviu autorități</i>	139

Introducere

Prin prezentul volum de cercetare am urmărit să contribuim la o mai bună înțelegere a felului în care violența împotriva femeilor rome și nerome se configurează în două comunități, una rurală (Valea Seacă, județul Bacău) și una urbană (cartierul Ferentari, București). Cercetarea este structurată pe două mari dimensiuni: perspectiva femeilor și perspectiva autorităților. Aducem astfel în discuție și obstacolele cu care femeile intervievate se confruntă în accesul la servicii sociale pentru victimele violenței în familie sau accesul la justiție și, în același timp, am dorit să înțelegem care sunt limitările existente din perspectiva reprezentanților autorităților responsabile cu prevenirea și combaterea violenței în familie și dacă există prejudecăți etnice, de gen sau de clasă în rândul profesioniștilor din domeniu. Ne-am dorit astfel o înțelegere integrată a fenomenului, o abordare în care, prin corelarea informațiilor, să putem identifica aspectele vulnerabile în intervenția în situațiile de violență împotriva femeilor rome și nerome, scopul fiind acela ca în final să putem crea contextul pentru dezbateri consistente cu privire la cele mai potrivite măsuri de îmbunătățire a politicilor în domeniu.

Volumul este structurat pe cinci capitole, care, sperăm, reușesc să surprindă cât mai clar modalitatea în care am ales să structurăm rezultatele cercetării. Așadar, primul capitol este mai degrabă unul introductiv, dar, dincolo de prezentarea contextului general în care este plasată cercetarea, are un merit deosebit ce ține de aducerea la lumină a eforturilor făcute de organizațiile nonguvernamentale în ceea ce privește îmbunătățirea intervențiilor în situațiile de violență

împotriva femeilor. Capitolul 2 este dedicat prezentării în detaliu a elementelor ce țin de metodologia și etica cercetării, aceasta neputând lipsi dintr-un demers de cercetare feministă. Desigur, ne asumăm limitele cadrului metodologic propus, conștient fiind că orice metodă de cercetare poate fi criticată. Cert este că metodologia propusă este una ce ține consistent seama de cel puțin două variabile: genul și etnia.

Capitolul 3 începe să prezinte deja rezultatele cercetării de teren și este dedicat exclusiv experiențelor și semnificațiilor pe care femeile intervievate le prezintă în raport cu fenomenul violenței. Este de departe capitolul cel mai complex și mai dens și nu putea fi altfel având în vedere complexitatea variabilelor ce le pun pe femei în situații de vulnerabilitate în fața violenței. În capitolul 4, perspectiva femeilor este completată cu cea a autorităților. Este un capitol în care deschidem puțin câte puțin ușile instituțiilor pentru a înțelege care sunt experiențele din teren ale acelor care au abilitatea de a face operative aceste instituții, cum ar fi ordinul de protecție, plângerea prealabilă, retragerea plângerii, serviciile oferite victimelor, dar și perspectiva autorităților asupra introducerii în legislație a unui ordin de interdicție emis de polițist odată cu constatarea faptei.

După această incursiune în aria procedurilor și a autorităților, ne concentrăm atenția, în ultimul capitol al acestui volum, asupra ideilor principale ce rezultă din cercetare, asupra concluziilor, noilor direcții de cercetare și, nu în ultimul rând, asupra posibilelor soluții. Merită menționat, desigur, și faptul că cercetarea a fost realizată în cadrul proiectului „Phenja – violența nu are culoare”, coordonat de E-Romnja – Asociația pentru Promovarea Drepturilor Femeilor Rome, în parteneriat cu Centrul FILIA și Policy Centre for Roma and Minorities, cu sprijinul financiar al Open Society Foundations – Human Rights Initiative.

Capitolul 1

Violența împotriva femeilor în România

Violența împotriva femeilor rămâne una dintre temele centrale ale mișcărilor pentru drepturile femeilor din întreaga lume, fiind în continuare un fenomen extins și prezent în diferite forme. Pornind de la acceptarea violenței împotriva femeilor la nivel social și cultural și în lipsa unor legi eficiente care să pedepsească diferitele forme de violență îndreptate împotriva femeilor, în ultimele patru decenii mișcările feministe au promovat tot mai mult revendicarea drepturilor femeilor la siguranță în spațiul public și în cel privat și transformarea violenței împotriva femeilor într-un subiect politic.¹ Cunoscutul slogan „Ce este personal este politic”, inițial promovat de feministe radicale și mai apoi integrat în toate abordările feministe, precum și manifestațiile publice de tipul „Take back the night”² au pus accentul pe probleme cu care se confruntă femeile, precum violența domestică și violența

¹ Kelly, Liz, 1998, *Rethinking Violence against Women*, Sage Publications. Vezi și Millett, Kate, 1970, „Theory of Sexual Politics” in *Sexual Politics*, New York: Doubleday, pp. 22-58, și Brownmiller, Susan, 1975, *Against Our Will: Men, Women and Rape*, Simon and Schuster.

² Sub sloganul „Take back the night”, feministe din anii '70 au organizat proteste și marșuri în diferite țări pentru a revendica dreptul femeilor la siguranță în spațiul public. Mai multe despre istoria acestor acțiuni feministe: <https://takebackthenight.org/history/>.

sexuală și au adus aceste probleme în spațiul public și pe agenda politică.¹ Înființarea primelor adăposturi pentru victimele violenței domestice și legiferarea violenței împotriva femeilor au fost primii pași pentru respectarea drepturilor femeilor la siguranță.² Însă diversitatea contextelor sociale și culturale ale femeilor, construite la intersecția mai multor sisteme de oprimare, precum sexismul, rasismul și clasismul, creează obstacole diferite cu care femeile se confruntă atunci când sunt agresate. Astfel, accesul la justiție și la servicii pentru victimele violenței împotriva femeilor și pedepsirea agresorilor pentru faptele de violență sunt puse sub semnul întrebării în lipsa adaptării lor la contextele diferite de viață ale femeilor.

1.1 Context general

Pentru a înțelege starea de fapt în domeniul prevenirii și combaterii violenței împotriva femeilor, considerăm necesară analiza evoluției cadrului legislativ și instituțional din România, precum și a contribuției organizațiilor neguvernamentale în conturarea legislației și politicilor publice aferente. În perioada de tranziție a României de la regimul comunist către democrație, modificarea legislației, precum și dezvoltarea unor instituții cu rol în prevenirea și combaterea violenței în familie și promovarea egalității de gen au fost posibile ca urmare a presiunii externe din partea actorilor internaționali, precum Națiunile Unite și Uniunea Europeană.³ Abia în anul 2000 au fost introduse în Codul Penal violența în familie și violul marital ca fapte agravante, însă definiția membrului de familie excludea situațiile de uniune consensuală, foști soți sau rude care nu

¹ Dworkin, Andrea, 1971, *Război Împotriva Tăcerii*, Iași, Polirom, 2001.

² *Ibidem*.

³ Bragă, Andreea, 2015, „The Role of Women’s Movement in Combating Domestic Violence in Post-Communist Romania”, în Vlad, I., Fabian, K. (ed.), *Democratization through Social Activism: Gender and Environmental Issues in Post-Communist Societies*, București, Editura Tritonic, p. 59.

locuiesc în aceeași gospodărie.¹ Interdicția agresorului de a reveni în locuința familiei pe o perioadă determinată era condiționată de îndeplinirea a trei criterii simultan: 1) măsura privind interdicția se poate lua numai la cererea părții vătămate, 2) numai față de persoana condamnată la pedeapsa închisorii de cel puțin un an pentru loviri sau orice alte acte de violență cauzatoare de suferințe fizice și psihice săvârșite asupra membrilor de familie și 3) numai dacă instanța constată că prezența agresorului constituie un pericol grav pentru ceilalți membri ai familiei.²

Legea 217/2003 este legea-cadru pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, însă, așa cum a fost formulată în anul 2003, nu prevedea măsuri de siguranță pentru victime, precum ordinul de protecție, și promova medierea în cazurile de violență în familie, ceea ce era în detrimentul drepturilor victimelor. Ca urmare a acțiunilor de advocacy ale organizațiilor neguvernamentale cu expertiză în domeniul prevenirii și combaterii violenței împotriva femeilor, în anul 2012 este introdus ordinul de protecție ca măsură de siguranță pentru victimele violenței în familie. În prezent, doar instanțele pot emite ordine de protecție, pe baza unei cereri standard completată de victimă și a probelor aduse în fața instanței (certificat medico-legal, plângere penală înregistrată la poliție, doi martori care nu sunt rude cu victima), însă cerințele privind probele necesare pot să difere în funcție de instanțe.

Începând cu anul 2012, Asociația Transcena, membră în Rețeaua pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor³, coordonează monitorizarea ordinelor de protecție la nivel național. Din mai 2012, când a fost introdus ordinul de protecție în legislație, până în septembrie 2013 (un interval de 16 luni), au fost înregistrate 2 453 de cereri pentru emiterea unui ordin de protecție, 91% dintre

¹ Bragă, Andreea, 2011, „Violența împotriva femeilor”, în Băluță, O. (coord.), Bragă, A., Iancu, A., *Impactul crizei economice asupra femeilor*, București, Editura Maiko, p. 80.

² Art. 118 din Legea nr. 197/2000.

³ Rețeaua pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor este formată din 24 de organizații nonguvernamentale la nivel național. Mai multe informații despre Rețea pot fi accesate aici: www.violentaimpotrivafemeilor.ro.

acestea fiind depuse de femei. În aproximativ aceeași perioadă (ianuarie 2012 – septembrie 2013), 139 365 de sesizări privind violența în familie au fost înregistrate la numărul unic de urgență 112¹. Diferența existentă între numărul de sesizări făcute la numărul unic de urgență 112 și numărul cererilor pentru emiterea unui ordin de protecție semnaleză existența unor bariere în accesul femeilor la justiție și în respectarea dreptului la siguranță în cazul violenței în familie. Ultimul studiu privind monitorizarea ordinelor de protecție în perioada 01.10.2014-31.03.2015 ne arată că într-un interval de 6 luni au fost depuse 1 771 de cereri de emitere a ordinelor de protecție, dintre care 91,8% au fost depuse de femei², ceea ce indică o creștere a numărului de cereri raportat la intervalul de timp, o explicație putând fi faptul că din ce în ce mai multe femei află despre existența acestui instrument legal.

Problema violenței împotriva femeilor poate fi abordată pragmatic pornind de la înțelegerea fenomenului, pe baza unor date statistice anuale, comparabile, care să indice numărul de cazuri de violență împotriva femeilor, formele de violență cu care s-au confruntat femeile, relația dintre victimă și agresor, precum și diferite caracteristici demografice, precum genul, vârsta, mediul de rezidență, orientarea sexuală. O parte din aceste date au fost colectate în anumite perioade, de exemplu atunci când exista Agenția Națională pentru Protecția Familiei, însă nu includeau suficiente variabile care să arate cât mai în detaliu starea de fapt.³

Machetele situațiilor statistice au fost modificate începând cu 01.02.2014, odată cu intrarea în vigoare a noului Cod Penal, iar datele au început să fie colectate de Poliția Română în funcție de:

¹ Săsărman, Mihaela (coord.), 2013, „Studiu la nivel național cu privire la implementarea ordinului de protecție – Legea 25 din 2012”, p. 36, disponibil la: <http://declaratie.transcena.ro/wp-content/uploads/2014/03/Studiu-la-nivel-national-ordine-de-protectie-decembrie-2013.pdf>

² Studiul poate fi consultat aici: <http://violentaimpotrivafemeilor.ro/wp-content/uploads/2015/12/STUDIU-OP-dosare-2015-.pdf>.

³ Datele statistice înregistrate de Agenția Națională pentru Protecția Familiei pot fi consultate aici: http://nuepoveste.ro/files/pdf/violenta_in_familie_in_cifre_1.pdf.

locul în care a fost comisă fapta (rural/urban), genul agresorilor (femei/bărbați) și vârsta lor (majori/minori), genul victimelor (femei/bărbați) și vârsta victimelor (majore/minore), relația dintre victimă și agresor (victima îi este autorului faptei soț/soție, concubin/concubină, părinte/tutore legal, altceva). Pornind de la aceste date, putem analiza mai detaliat plângerile de violență în familie înregistrate de Poliție.

Sondajul realizat de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Eurobarometrul 449 despre violența de gen expun dimensiunea extinsă a fenomenului violenței împotriva femeilor:

- 33% dintre femeile din UE au fost supuse violenței fizice și/sau sexuale pe parcursul vieții, iar 1 din 4 femei din România a fost agresată fizic sau sexual de către partenerul actual și/sau anterior;¹
- 55% dintre români consideră că sexul fără consimțământ este justificat în anumite situații, doar 22% dintre români sunt informați despre existența serviciilor pentru victimele violenței domestice;²
- 33% dintre români sunt de părere că nu ar trebui să fie în afara legii controlul asupra partenerei/partenerului prin interzicerea contactării familiei sau prietenilor, prin privarea accesului la bani sau prin confiscarea telefonului mobil ori a documentelor oficiale.³

Aceste date alarmante nu se regăsesc însă în datele colectate de Poliția Română, care ne arată că în anul 2015 au fost înregistrate 15 933 de victime ale infracțiunii de lovire sau alte violențe în

¹ Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, 2014, *Violența împotriva femeilor: o anchetă la nivelul UE (Violence against women: a EU-wide survey)*, p. 38, disponibil la adresa: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf.

² Eurobarometrul 449, 2016, *Violența de gen (Gender-based violence)*, Comisia Europeană: <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2115>

³ *Idem*.

familie.¹ Diferența uriașă între sondajul european realizat și datele înregistrate de Poliția Română ilustrează faptul că violența împotriva femeilor continuă să fie subraportată în România și că majoritatea femeilor agresate nu ajung la Poliție pentru a depune plângere. Aceleași date statistice indică un echilibru între faptele de loviri sau alte violențe în familie comise în mediul urban (46%) și cele comise în mediul rural (56%), ceea ce combate prejudecățile conform cărora majoritatea cazurilor de violență în familie au loc în mediul rural. Violența în familie nu este însă neutră la dimensiunea de gen, chiar dacă violența împotriva femeilor în familie nu este un concept integrat în actuala legislație. Din cele 15 002 victime adulte, 78% sunt femei, indicând astfel că infracțiunile de lovire sau alte violențe sunt îndreptate preponderent împotriva femeilor, în timp ce din cei 15 785 de agresori adulți, 92,15% sunt bărbați. Victima îi este agresorului partener(ă) în 65% dintre cazuri, părinte/tutore legal în 12% dintre cazuri, fiu/fiică în 11% dintre cazuri sau are o altă relație cu agresorul în 12% dintre cazuri.

Atunci când ne referim la violența sexuală în familie, putem observa că feminizarea acestei forme de violență este și mai clară. În 2015 au fost înregistrate 141 de victime ale violului în familie. Dintre acestea sunt 54 de victime adulte (53 femei, 1 bărbat) și 87 de victime minore (80 de fete, 7 băieți). Cei 132 de agresori adulți și 9 agresori minori care au violat sunt toți de sex masculin. În România, 6% dintre femei (aproximativ 600 000) sunt victime ale violenței sexuale², însă numai 1 079 de cazuri de viol au fost înregistrate de Poliție în anul 2015.³

¹ Situația statistică a persoanelor și infracțiunilor prevăzute de Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, precum și informații despre activitățile Poliției în domeniul prevenirii și combaterii violenței asupra femeilor au fost transmise de Inspectoratul General al Poliției Române ca urmare a unei cereri formulate de Centrul FILIA în baza Legii 544/2001 privind liberul acces la informații de interes public.

² Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, 2014, *Violența împotriva femeilor: o anchetă la nivelul UE (Violence against women: a EU-wide survey)*, p. 34: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf

³ Datele statistice înregistrate de Poliția Română pot fi consultate aici: <http://www.politiaromana.ro/ro/utile/statistici-evaluari/statistici>.

Conform cifrelor furnizate de Poliția Română, în primele 6 luni din anul 2016 au fost înregistrate 8 926 de victime ale infracțiunii de lovire sau alte violențe ce au avut loc în familie. Din cele 8 486 de victime adulte, 79% sunt femei. 45% dintre infracțiunile de lovire sau alte violențe în familie au fost comise în mediul urban, iar 55% în mediul rural. Din cei 8 854 de agresori adulți care au comis fapte de lovire sau alte violențe în familie în primele 6 luni ale anului 2016, 92,3% sunt bărbați. Tot în primele 6 luni ale anului au fost înregistrate 81 de victime ale violului. Dintre acestea, 29 de victime sunt adulte (2 bărbați și 27 de femei) și 52 de victime sunt minore (5 băieți și 47 de fete).¹

Toate aceste date statistice ne arată că violența în familie este îndreptată preponderent împotriva femeilor, ceea ce indică necesitatea adaptării legislației și politicilor publice din domeniu la această realitate socială. În acest context, România a semnat pe 26 iunie 2014 Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul). Această Convenție a fost ratificată de statul român pe 23 mai 2016 și a intrat în vigoare la 1 septembrie 2016, fiind un moment istoric în care, pentru prima dată, statul român recunoaște la nivel legislativ existența violenței împotriva femeilor ca fenomen distinct și se angajează să depună eforturile necesare pentru modificarea legislației în concordanță cu prevederile Convenției de la Istanbul. Cu toate că această Convenție a intrat în vigoare, nu a avut încă loc nicio modificare legislativă pentru armonizarea legislației românești cu prevederile acestei Convenții, fapt ce poate sugera că violența împotriva femeilor continuă să rămână un subiect marginal pentru decidenți.

¹ Date statistice furnizate de Poliția Română ca urmare a unei cereri formulate de Centrul FILIA în baza Legii 544/2001 privind liberul acces la informații de interes public.

1.2 Acțiuni de advocacy ale organizațiilor neguvernamentale

Odată cu schimbarea regimului de guvernare și trecera la democrație, organizațiile neguvernamentale pentru drepturile femeilor¹ s-au implicat în activități de advocacy pentru îmbunătățirea legislației și politicilor publice din domeniul prevenirii și combaterii violenței împotriva femeilor și a violenței în familie. Prima lege specifică pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, Legea 217/2003, precum și introducerea ordinului de protecție prin Legea nr. 25/2012 sunt rezultatul efortului continuu depus de organizațiile neguvernamentale în raport cu persoanele aflate în funcții de decizie, dar și prin presiune publică. Încă de la începutul anilor '90, organizații neguvernamentale precum asociațiile Transcena, GRADO, Pas Alternativ, CMSC, ȘEF, APFR și Artemis s-au implicat în activități de advocacy pentru formularea unei legislații specifice, crearea de adăposturi și servicii pentru victimele violenței domestice, precum și acțiuni de prevenire a violenței prin informarea și sensibilizarea publicului larg. Eforturilor de advocacy ale acestor organizații s-au alăturat și organizații mai noi (feministe sau axate pe promovarea egalității de gen), conturând acțiuni comune. Pe 25 noiembrie 2011, Centrul FILIA, Asociația FRONT și Agenția Împreună, cu sprijinul a 20 de alte organizații neguvernamentale, au organizat un protest în fața Parlamentului României prin care solicitau introducerea de urgență a ordinului de protecție în legislație ca măsură de siguranță și servicii bugetate adecvat pentru victimele violenței domestice. Solidaritatea existentă între organizații neguvernamentale ce acționează pentru diferite cauze s-a manifestat cu ocazia acestui protest.² Atât organizațiile și grupurile informale

¹ Am inclus aici organizațiile neguvernamentale asumat feministe, organizații neguvernamentale pentru promovarea egalității de gen și a drepturilor femeilor, precum și pe acelea care furnizează servicii pentru victimele violenței împotriva femeilor.

² Organizațiile care au protestat sunt: Centrul de Dezvoltare Curriculară și Studii de Gen: FILIA, Asociația Front, Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună”, Centrul Parteneriat pentru Egalitate, Centrul Romilor pentru Intervenție Socială și Studii, Centrul de Mediere și Securitate Comunitară, Fundația Șanse Egale pentru

feministe și pentru drepturile femeilor, cât și organizațiile pentru drepturile romilor sau drepturile persoanelor LGBTQIA și-au arătat susținerea prin participarea la această acțiune publică.¹ Începând cu anul 2012, o parte din organizațiile neguvernamentale active în domeniul prevenirii și combaterii violenței împotriva femeilor au început să desfășoare acțiuni comune și coordonate de advocacy, monitorizare și informare publică.

În februarie 2015, Rețeaua pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor (Rețeaua VIF) a transmis un scurt raport alternativ la Națiunile Unite în pregătirea raportării României cu privire la respectarea Convenția pentru Eliminarea Discriminării Împotriva Femeilor (CEDAW).² Acest raport alternativ descrie evoluția politicilor și legislației în domeniu și surprinde aspectele problematice în respectarea drepturilor femeilor victime ale violenței. Totodată, Rețeaua VIF recomandă în acest raport câteva întrebări pentru statul român: Există proceduri ale Poliției, accesibile publicului, privind implementarea și monitorizarea ordinelor de protecție? Care este bugetul alocat de consiliile locale specific pentru servicii pentru victimele adulte ale violenței domestice? În timpul perioadei de studiu există pentru viitorii profesioniști din domeniu module despre prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor, stereotipuri de gen, blamarea victimei, culturalizarea violenței,

Femei, Asociația Clubul Academic de Studii Europene, Fundația Sensiblu, Grupul Român pentru Apărarea Drepturilor Omului, Asociația Transcena, Institutul pentru Politici Publice, Asociația Română Anti-SIDA, Asociația pentru Libertate și Egalitate de Gen – A.L.E.G, Asociația Pas Alternativ, Asociația pentru Șanse Egale, Asociația Femeilor Jurnaliste din România „ARIADNA”, Centrul de Studii în Idei Politice, Fundația IREX/Programul Biblionet, Euroregional Center for Public Initiatives-ECPI, Policy Center for Roma and Minorities, Asociația ACCEPT, Societatea de Educație Contraceptivă și Sexuală. Mai multe informații: <http://centrulfilia.ro/rapoarte/raport-anual-2011.pdf>

¹ Bragă, Andreea, 2015, „The Role of Women’s Movement in Combating Domestic Violence in Post-Communist Romania”, în Vlad, I., Fabian, K. (ed.), *Democratization through Social Activism: Gender and Environmental Issues in Post-Communist Societies*, București, Editura Tritonic, p. 66.

² Raportul alternativ poate fi consultat aici: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/ROU/INT_CEDAW_NGO_ROU_23160_E.pdf.

deconstruirea prejudecăților despre violență, despre etnia victimelor sau agresorilor? Au femeile din zona rurală, femeile sărace, femeile cu dizabilități acces la justiție? Cum asigură autoritățile române acces imediat la siguranță și protecție pentru femeile fără acte de identitate sau pentru femeile migrante/refugiate?

În aceeași perioadă, E-Romnja – Asociația pentru Promovarea Drepturilor Femeilor Rome trimite un raport alternativ la Națiunile Unite în care aduce în atenție discriminarea multiplă cu care se confruntă femeile rome și subliniază lipsa de implicare a autorităților atunci când au loc fapte de violență îndreptate împotriva femeilor rome. Discursul public instigator la ură din partea unor persoane politice, discurs ce a încurajat limitarea capacităților reproductive a femeilor rome și a femeilor sărace prin sterilizare, este amintit în raportul alternativ al Asociației E-Romnja.¹ Rapoartele alternative transmise surprind problemele cu care se confruntă femeile din cauza implementării deficitare a legislației în vigoare, precum și lipsa adaptării legislației și politicilor publice la realitățile sociale în care trăiesc femeile, cu obstacole specifice rezultate ca urmare a diferitelor sisteme suprapuse de oprimare și manifestare a relațiilor de putere. Inițiativa organizațiilor neguvernamentale de a trimite rapoarte alternative către Națiunile Unite, în care prezintă aspecte problematice cu care se confruntă femeile din România, reprezintă o modalitate de presiune publică internațională pentru a determina adoptarea de urgență a unor măsuri pentru siguranța femeilor și pentru respectarea drepturilor femeilor, ținând cont de identitățile multiple ale acestora.

Acțiunile de advocacy ale Rețelei VIF din ultimii trei ani au avut ca obiective introducerea ordinului de interdicție emis de polițist în 24 de ore de la constatarea faptei, cu măsura evacuării imediate a agresorului, armonizarea legislației cu prevederile Convenției de la Istanbul, proceduri pentru supravegherea respectării ordinelor de protecție, bugetarea adecvată a serviciilor pentru victimele violenței domestice, colaborare între instituții și tratarea cu maximă

¹ Raportul alternativ poate fi consultat aici: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/ROU/INT_CEDAW_NGO_ROU_23163_E.pdf.

diligență a cazurilor de violență, eliminarea prevederii cu privire la împăcarea părților, ce elimină răspunderea penală, introducerea în curricula școlară a noțiunilor referitoare la violența de gen. Rețeaua Rupem tăcerea despre violența sexuală¹ și-a concentrat eforturile pe acțiuni de advocacy privind respectarea drepturilor victimelor violenței sexuale, înființarea serviciilor integrate pentru victimele violenței sexuale, prevenirea infracțiunilor de agresiune sexuală prin campanii de educație.

Eforturile de advocacy ale Rețelei VIF, Rețelei Rupem tăcerea despre violența sexuală și ale Coaliției pentru Egalitate de Gen² s-au manifestat prin comunicarea constantă cu instituțiile publice, prin scrisori deschise sau adrese pe teme specifice, participarea la consultări publice și la redactarea documentelor de politici publice și propuneri de modificare legislativă, cât și prin organizarea unor acțiuni pentru creșterea implicării cetățenilor și cetățenelor și consolidarea presiunii publice. În octombrie 2015, Rețeaua VIF a coordonat Campania „Împreună pentru siguranța femeilor”, în cadrul căreia reprezentanți ai Guvernului României, ai ambasadelor, ai instituțiilor și organizațiilor europene, precum și membri ai societății civile au transmis mesaje înregistrate pentru sancționarea violenței împotriva femeilor și încurajarea implicării active a tuturor actorilor responsabili.³ Campania s-a încheiat cu un Marș ce a avut loc în București, unde au participat peste 200 de persoane, care și-au manifestat solidaritatea cu victimele violenței împotriva femeilor și au susținut revendicările publice ale Rețelei VIF.⁴

¹ Mai multe informații despre Rețeaua Rupem tăcerea despre violența sexuală pot fi accesate aici: <http://violentadegen.ro/>.

² Mai multe informații despre Coaliția pentru Egalitate de Gen pot fi accesate aici: <http://ongen.ro/>.

³ Mesajele înregistrate în Campania „Împreună pentru siguranța femeilor” pot fi accesate aici: <http://violentaimpotrivafemeilor.ro/impreuna-pentru-siguranța-femeilor/>.

⁴ Materiale video și foto din timpul Marșului „Împreună pentru siguranța femeilor” din 2015 pot fi accesate aici: <http://violentaimpotrivafemeilor.ro/marșul-impreuna-pentru-siguranța-femeilor-foto-si-video/>.

Din august 2015, la inițiativa Rețelei Rupem tăcerea despre violența sexuală, în parteneriat cu Rețeaua VIF, s-a constituit un grup de lucru la Consiliul Superior al Magistraturii (CSM), la întâlnirile cărui au participat reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale, ai Ministerului Afacerilor Interne, ai Ministerului Public, ai Ministerului Justiției, ai Ministerului Muncii și Agenției Naționale pentru Egalitate de Șanse între Femei și Bărbați (ANES). Grupul de lucru s-a reunit ca urmare a unui caz mediatizat de viol, ce a avut loc în județul Vaslui în 2015. Obiectivele grupului de lucru s-au extins de la găsirea unor soluții pentru asigurarea drepturilor victimelor violului și înființarea centrelor integrate pentru victimele violenței sexuale până la identificarea modificărilor necesare pentru armonizarea Convenției de la Istanbul și introducerea în legislație a ordinului de interdicție emis de polițist imediat după constatarea faptei de violență domestică. Întâlnirile de lucru de la CSM au avut loc până în martie 2016 și au continuat până în iulie 2016 în formulă restrânsă la ANES, cu reprezentanți ai celor două rețele de organizații neguvernamentale. Prin participarea la aceste grupuri de lucru, organizațiile neguvernamentale din cele două rețele au avut ocazia să aducă în discuție problemele existente în legislația actuală și în implementarea prevederilor legislative și să argumenteze pentru modificarea legislației în acord cu prevederile Convenției de la Istanbul, având în vedere problemele diverse cu care e confruntă femeile, cum ar fi faptul că locuiesc departe de reședința de județ unde există serviciile de medicină legală, că nu dețin veniturile necesare pentru a-și acoperi costurile de deplasare și de obținere a certificatului medico-legal, necesar ca probă pentru emiterea ordinului de protecție. Totodată, organizațiile neguvernamentale au prezentat obstacolele întâmpinate de femei în accesarea serviciilor pentru victime¹ prin faptul că au fost raportate situații în care femei

¹ Anca Nica (Asociația E-Romnja) și Andreea Bragă (Centrul FILIA) au participat la întâlniri ale grupului de lucru de la CSM și de la ANES și, alături de ceilalți reprezentanți ai Rețelei VIF, au contribuit la redactarea propunerilor de modificare legislativă pentru armonizarea legislației cu prevederile Convenției de la Istanbul, construind argumente pe baza experienței de lucru la nivel local cu grupuri de inițiativă ale femeilor rome și nerome.

rome au sunat la 112, dar la fața locului nu s-a deplasat echipajul de poliție sau ambulanța, că polițistul de la nivel local nu a înregistrat plângerea împotriva agresorului, dar și că există femei care nu au acte de identitate sau acces la justiție sau care nu cunosc limba română (femei imigrante sau refugiate) ori limba maternă este alta decât româna, cum este în cazul unora dintre femeile rome sau al altor femei minoritare etnic. În Rețeaua VIF există 24 de organizații la nivel național, ce își desfășoară activitatea în București, Iași, Suceava, Cluj, Târgu Mureș, Sibiu, Brașov, Timișoara și Constanța, atât prin acordarea serviciilor pentru victimele violenței în familie, cât și prin acțiuni de advocacy locale pentru înființarea de adăposturi și centre pentru victimele violenței în familie, precum și pentru deconstruirea prejudecăților etnice, de gen, de clasă ale profesioniștilor din domeniu în lucrul cu victimele violenței.¹

Începând din iunie 2016, Rețeaua VIF, Rețeaua Rupem tăcerea despre violența sexuală și Coaliția pentru Egalitate de Gen au transmis două scrisori deschise adresate Primului Ministru și miniștrilor responsabili pentru urgentarea implementării inițiativelor strategice asumate de Guvernul României pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. Aceste inițiative strategice vizau reglementarea ordinului de interdicție emis de polițist de la constatarea faptei, sistem de monitorizare prin brățări electronice a ordinului de protecție, centre integrate pentru victimele violenței sexuale, armonizarea legislației cu prevederile Convenției de la Istanbul.² Chiar dacă au existat eforturi constante

¹ Astfel de acțiuni de advocacy au avut loc în județele Dolj, Prahova și Constanța, sub coordonarea Asociației E-Romnja și a Fundației Centrul Parteneriat pentru Egalitate, în perioada 2015-2016, în cadrul proiectului „Dezvoltarea și consolidarea rețelei pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor”, finanțat prin granturile SEE 2009-2014, în cadrul Fondului ONG în România. Mai multe informații sunt disponibile aici: <http://violentaimpotrivafemeilor.ro/>.

² Scrisoarea deschisă din 21 iunie 2016 poate fi consultată aici: <http://violentaimpotrivafemeilor.ro/scrisoare-deschisa-urgentarea-implementarii/>. Scrisoarea deschisă din 21 noiembrie 2016 poate fi consultată aici: <http://violentaimpotrivafemeilor.ro/scrisoare-deschisa-pentru-urgentarea-implementarii-initiativelor-strategice-asumate-de-guvernul-romaniei-pentru-prevenirea-si-combaterea-violentei-impotriva-femeilor-si-a-violentei-domestice/>.

de presiune publică din partea organizațiilor neguvernamentale pe parcursul anului 2016, niciuna dintre inițiativele strategice prevăzute de Guvernul României nu a fost adoptată, ceea ce consolidează ideea conform căreia violența împotriva femeilor continuă să rămână o problemă marginală pentru decidenți.

În octombrie 2016 a avut loc cea de-a doua Campanie „Împreună pentru siguranța femeilor”, coordonată de Rețeaua VIF, care s-a finalizat cu un Marș în București la care au participat peste 400 de persoane¹, fiind cea mai mare acțiune publică de până acum pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor. La Marșul din București au participat organizații neguvernamentale din mai multe orașe din România, cât și grupul de inițiativă al femeilor rome din Mizil (județul Prahova). În același timp cu Marșul din București au avut loc un marș în Giurgiu și unul în Valea Seacă (județul Bacău), cele două marșuri fiind organizate de grupurile de inițiativă ale femeilor rome și nerome din cele două localități, ceea ce ne arată că există o rețea între organizații și grupuri de inițiativă ce conturează și consolidează mișcarea pentru drepturile femeilor din România. În cele 16 zile de activism pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor, grupurile de inițiativă ale femeilor rome și nerome din Valea Seacă și Pălămida au transmis mesaje înregistrate pentru sancționarea violenței împotriva femeilor.²

Putem spune că implicarea continuă a organizațiilor neguvernamentale în acțiuni de prevenire și combatere a violenței împotriva femeilor și coordonarea acțiunilor sub forma rețelelor informale de organizații neguvernamentale au menținut problema violenței asupra femeilor în atenția publică. În același timp acțiunile coordonate ale organizațiilor au oferit ocazia schimbului de experiență între organizații care oferă servicii pentru victime, organizații care lucrează cu grupuri de inițiativă ale femeilor rome și nerome

¹ Mai multe informații despre Campania „Împreună pentru siguranța femeilor” din octombrie 2016 pot fi consultate aici: <http://violentaimpotrivafemeilor.ro/impreuna-pentru-siguranța-femeilor/>.

² Mesajele transmise de femeile rome și nerome din grupurile de inițiativă din Valea Seacă și Pălămida pot fi vizionate aici: https://www.youtube.com/watch?v=yEXO_HuJAiw.

din zone rurale și urbane, organizații care monitorizează implementarea legislației sau care desfășoară acțiuni de informare și educare a publicului larg. Această modalitate de lucru în comun a creat contextul potrivit pentru o înțelegere mai aprofundată a problemei violenței împotriva femeilor, cât și pentru introducerea pe agenda organizațiilor a problemelor specifice cu care se confruntă grupuri diferite de femei.

Capitolul 2

Cadru metodologic

2.1 Premise

Acest raport reprezintă continuarea cercetării cu privire la violența împotriva femeilor, cercetare realizată în cadrul proiectului *Phenja*¹: *Violența nu are culoare*, implementat în anul 2015 de Asociațiile E-Romnja, Centrul FILIA, Centrul pentru Studii Juridice și Drepturile Omului și Romano ButiQ, cu sprijinul financiar al Open Society Foundations. O primă parte a cercetării a fost deja realizată de către colega noastră, Ioana Vrăbiescu, în județul Giurgiu, în special în municipiul Giurgiu; din această perspectivă una dintre premisele asumate în prezentul raport a fost aceea de a completa imaginea din cercetarea inițiată, de a pune întrebările ce au apărut în studiul realizat anterior. În acest sens, dacă Ioana Vrăbiescu pune accent pe violența între parteneri, dar și pe aspecte ce țin de identitatea femeilor – autoidentificare și heteroidentificare, negocierea identităților –, construind o metodologie coerentă cu propriile întrebări de cercetare și cu obiectivele asumate și producând o cunoaștere cât se poate de relevantă și de utilă în construcția de politici, abordarea pe care o propunem noi în acest studiu este oarecum diferită. Mai exact, una dintre cele mai importante premise asumate în realizarea acestui studiu, dar mai ales în construcția metodologiei ce a stat la

¹ *Phenja* înseamnă „soră” în limba romani.

baza colectării datelor, este aceea ce ține de o intervenție cât mai subtilă a cercetătoarelor în privința catalogării sau clasificării în virtutea apartenenței la o etnie sau alta, chiar și din prisma datelor de identificare socio-demografice, chiar și când vine vorba de auto-identificare. Desigur, etnia este o variabilă relevantă, ea pune în evidență relații de putere între majoritari și minoritari, metode și instrumente diferite de acțiune ce se construiesc pe stereotipuri și prejudecăți, acumularea unei serii de dezavantaje generate de apartenența la un grup etnic marginal, iar unul dintre obiectivele noastre este și acela ce ține de înțelegerea acestor aspecte. Cu toate acestea, chiar dacă am urmărit în cercetare aspecte ce țin de etnie, am făcut-o conform recomandărilor Yasminei Gunaratnam, dar și ale altor autori, ca Fabian Kessl și Susanne Maurer, mai exact încercând formule de „reflexivitate radicală”, o formă de intervenție socială (de data aceasta cercetare) profund devotată inducerii unor transformări care să vizeze capacitatea și eliberarea persoanelor intervievate. Reflexivitatea radicală presupune un efort de distanțare față de logica obișnuită a cercetării, recunoașterea poziției cercetătorului/ cercetătoarei în contextul cercetării și mai ales asumarea unei perspective autocritice.¹ Am urmărit în cercetarea realizată să surprindem efectele suprapunerii sistemelor de oprimare atunci când persoanele intervievate au trăit sau au fost martore la violență împotriva femeilor.

Având în vedere cele precizate mai sus am avut nevoie și de o paradigmă teoretică capabilă să ofere instrumentele conceptuale potrivite unei astfel de abordări. În acest sens am considerat constructivismul instituționalist ca fiind paradigma potrivită în a oferi o serie de răspunsuri la întrebările „De ce?” și „Cum?”, în contextul în care întrebările „Cine?”, „Ce?”, „Când?”, „Unde?” se transformă în întrebări-suport pentru cele dintâi. De asemenea, din perspectiva

¹ Yasmin Gunaratnam, 2003, *Researching 'Race' and Ethnicity. Methods, Knowledge and Power*, Londra, Sage Publications; vezi și Fabian Kessl, Susanne Maurer, „Radical Reflexivity as Key Dimension of a Critical Scientific Understanding of Social Work”, *Social Work and Society International Online Journal*, vol. 10, nr. 2, 2012, accesat în 23.10.2016 la <http://www.socwork.net/sws/article/view/335/672>;

filosofiei cunoașterii, o abordare constructivistă îi aduce în prim-plan pe indivizii care construiesc realitatea socială semnificând-o, dar acest proces de construcție nu este izolat sau independent de realitatea exterioară acestora, realitate care se stabilizează, se instituționalizează și devine în definitiv constrângătoare. Vorbim deci, la nivel metodologic, de posibilitatea de a utiliza analizele structurale cu scopul de a oferi un cadru general în interiorul căruia abordările constructiviste să ofere răspunsuri nuanțate cu privire la aspecte legate de: ce fac indivizii cu informațiile pe care le primesc din mediul exterior lor, cum se produc sensurile, cum devin anumite sensuri dominante la un moment dat, cum se realizează categoriile și cum se raportează acestea la normalitate și „normativitate”, cum afectează acestea înțelegerea fenomenului violenței.¹

Dincolo de aceste precizări cu aspect oarecum generalist, în analiza pe care o propunem structura ce capătă o pondere semnificativă în cercetare este inevitabil cea pe care o numim generic patriarhat și care cuprinde un cumul de reguli, norme, formale și informale, ce modelează comportamentul și așteptările actorilor. Așadar, o altă premisă ce nu putea lipsi din acest studiu ține de faptul că relațiile dintre bărbați și femei, manifestate în cadrul experiențelor subiective ale acestora, „sunt încorporate în regimuri de putere și dobândesc semnificații în cadrul unei ordini sociale și culturale mai largi”².

Ultima, dar nu cea din urmă, premisă ce stă la baza acestei lucrări este cea care aduce în prim-plan elaborarea argumentelor dintr-o perspectivă feministă asumată ca atare în virtutea „potențialului eliberator al feminismului”³, rezultat din contestarea și deconstruirea diferențelor ca generatoare de ierarhii, din „critica ordinii de gen normative”⁴, punând accent nu pe dihotomiile producătoare de stereotipuri, ci pe acceptarea și promovarea egalității

¹ Neaga, Diana Elena, 2013, *Gen și cetățenie*, Iași, Polirom, , pp. 125–127.

² Enikő Vincze, 2002, *Diferența care contează. Diversitatea social-culturală prin lentila antropologiei feministe*, Cluj Napoca, Editura Fundației Desire, pp. 21 – 22.;

³ *Ibidem*, p. 24.

⁴ *Ibidem*, p. 19.

de șanse prin includerea și recunoașterea diferențelor.¹ Cercetările feministe urmăresc recunoașterea experiențelor femeilor și „cum se simte să trăiești într-o relație de gen nedreaptă”², însă este necesară evitarea etnocentrismului și a esențialismului cultural pentru a construi solidaritate interetnică.³ Am avut în vedere ca în cadrul cercetării să surprindem experiențele comune privind violența, trăite de femeile rome și nerome intervievate, pe de-o parte pentru a aduce în prim-plan experiențe ce sunt marginalizate și pentru a deconstrui prejudecăți etnice conform cărora violența împotriva femeilor se întâmplă preponderent în comunitățile rome, însă în același timp am urmărit să surprindem diferențele existente între femei în funcție de contextele sociale în care trăiesc și de sistemele de oprimare existente, punând accent pe procese, și nu pe categorii.⁴

2.2 Scop, obiective și întrebări de cercetare

Scopul asumat în realizarea acestei cercetări ține de lansarea unor posibile explicații care, alături de testări ulterioare, să poată fundamenta intervenții concrete, sustenabile și coerente cu nevoile actorilor implicați (victime/supraviețuitoare, agresori, autorități cu abilități de intervenție în situații de violență împotriva femeilor, persoane vulnerabile care ar putea deveni victime/supraviețuitoare), mai exact programe și politici de combatere a violenței împotriva femeilor.

¹ Joan Scott, „Deconstructing Equality versus Difference: Or, The Uses of Poststructuralism Theory for Feminism”, în Marienne Hirsch, Evelyn Fox Keller, *Conflicts in Feminism*, New York, Routledge, 1990, p. 144.

² Holland, Janet; Ramazanoğlu, Caroline, 2002, *Feminist Methodology. Challenges and Choices*, Londra, Sage Publications, p. 16.

³ Reinharz, Shulamit, 1992, *Feminist Methods in Social Research*, New York, Oxford University Press, p. 121.

⁴ Choo, Hae Yeon, Ferree, Myra Marx, 2010, „Practising Intersectionality in Sociological Research: A critical analysis of inclusions, interactions and institutions in the study of inequalities”, *Sociological Theory*, vol. 28, nr. 2, pp. 129–149, American Sociological Association.

Principalele obiective urmărite în cadrul cercetării sunt următoarele:

1. Aducerea în prim-plan a experiențelor femeilor din viața de zi cu zi și a felului în care acestea, alături de manifestarea unor structuri constrângătoare – patriarhat, clasism, rasism –, modelează înțelegerea și semnificarea fenomenului violenței împotriva femeilor.
2. Înțelegerea în profunzime a logicii ce stă la baza cadrului instituțional configurat la nivel național pentru intervenția în situații de violență domestică.
3. Operaționalizarea intervenției în funcție de actori implicați, instrumente disponibile, dificultăți, nevoi, puncte forte, puncte slabe în intervenția în situații de violență împotriva femeilor.

Întrebări de cercetare

Principala întrebare de cercetare a acestei lucrări este: **Cum este semnat fenomenul violenței împotriva femeilor prin prisma actorilor afectați (femeile victime/supraviețuitoare) și prin prisma autorităților care au atribuții în ceea ce privește limitarea, prevenirea, pedepsirea, suportul în situații de abuz și cum arată violența împotriva femeilor într-o viziune ce presupune integrarea de informații culese de la femei victime, femei care nu au fost victime, femei majoritare, femei rome, polițiști, procurori, judecători, avocați, asistenți sociali, psihologi?** Pornind de aici, în urma operaționalizării conceptelor, am formulat un set de sub-întrebări de cercetare, după cum urmează:

1. Ce semnificații atașează femeile relațiilor de putere din familie și comunitate și cum, în virtutea acestora, se raportează la fenomenul violenței împotriva femeilor, în contextul suprapunerii peste experiențele lor din viața de zi cu zi – în sens de structuri constrângătoare – a unor structuri ierarhizatoare, cum sunt patriarhatul, clasismul, rasismul?
2. Cum semnifică acestea relația cu autoritățile, dar cum semnifică și autoritățile relațiile pe care le dezvoltă cu victimele și cu agresorii?

3. Care sunt limitările semnalate de diverși actori implicați în situațiile de intervenție în caz de violență împotriva femeilor?
4. Care sunt hibeile sistemului actual de intervenție în situațiile de violență împotriva femeilor, atât din perspectiva posibilelor beneficiare, cât și din perspectiva actorilor instituționali, și ce îmbunătățiri pot fi aduse legislației și procedurilor?

Metodologia urmează a se dezvolta pe două dimensiuni:

1. Dimensiunea aplicată ce facilitează înțelegerea magnitudinii, a naturii/originii problemei sociale puse în discuție, scopul fiind acela de a identifica posibile soluții.
 - interviuri semi-structurate cu femei;
 - interviuri semi-structurate și focus grup cu reprezentanți ai autorităților.
2. Dimensiunea formativă – menită să faciliteze dezvoltarea unei formule de intervenție (program, politică).
 - Analiza și interpretarea rezultatelor cercetării printr-o grilă sensibilă la inegalitățile de gen, la relațiile de putere ce se stabilesc între bărbați și femei, la aspectele ce țin de discriminarea multiplă – gen, rasă, etnie, clasă – și necesitatea unei abordări intersecționale în analiza fenomenului.

2.3 Metoda de cercetare, reflexivitate în cercetare și dimensiunea etică a cercetării

Având în vedere faptul că una dintre premisele ce au stat la baza acestei cercetări a fost cea care aduce în discuție relațiile de putere între bărbați și femei și necesitatea contestării acestora dintr-o perspectivă feministă intersecțională, este lesne de înțeles faptul că și în alegerea metodei de cercetare am înclinat spre abordări sensibile la gen atât timp cât „feminismul este de multe ori asociat în sociologie cu o preferință pentru metodele calitative și o critică a celor cantitative, atunci când acestea sunt considerate

a fi obiective”¹, ținând în același timp seama de pericolul utilizării în sens moral sau etic a acestor distincții cu scopul de a manipula.² Am ales, așadar, utilizarea de informații obținute în special în urma unei cercetări *calitative* de natură *etnometodologică*.³ Cu scopul de a descrie contextul, imaginea generală în care plasăm analizele calitative, am decis să utilizăm și informații de natură cantitativă, cu atât mai mult cu cât acestea ne pot conduce spre a identifica tendințe, recurențe, care după aceea să fie *înțelese* prin profunzimea folosirii metodelor calitative. În ceea ce privește cercetarea calitativă, datele au fost culese în urma unei acțiuni de teren desfășurate în București – Ferentari și Bacău – Valea Seacă (la prezentarea căreia vom reveni în paginile ce urmează) aceste date având un caracter clar de noutate. În ceea ce privește datele cantitative, acestea au fost obținute fie prin cereri de acces la informații de interes public adresate unor instituții responsabile în domeniu⁴, fie din diverse studii și cercetări disponibile deja.

Ne asumăm în această cercetare o relație feministă între persoana intervievată și cercetătoare, o abordare *radical reflexivă*, așa cum precizăm și mai sus, pornind de la „recunoașterea implicării personale a cercetătorului și [...] considerarea genului nu numai ca obiect de cercetare, dar și ca dimensiune internă a întregului demers analitic”⁵. Cercetarea calitativă feministă presupune reflexivitate în

¹ Laura Grünberg, 2002, *(Re) evoluții în sociologia feministă*, Polirom, Iași, p. 99.

² *Ibidem*, p. 99

³ O abordare etnometodologică pune accent pe practica interpretativă care pornește de la un set de presupuziții subiective cu privire la experiențele trăite și la ordinea socială. Originea acestui tip de abordare calitativă stă în fenomenologia dezvoltată de Edmund Husserl și Alfred Schutz, care au pus bazele unei forme de filosofie fenomenologică în care relația dintre percepție și obiectul percepției nu este una pasivă, conștiința căpătând un rol activ de constituire a obiectului prin intermediul experienței generate în interacțiunile din viața de zi cu zi (Neaga, *op. cit.*, pp. 129–130).

⁴ Cererile au fost adresate Inspectoratului General al Poliției Române, Inspectoratul de Poliție Județean Bacău, DGASPC Bacău, DGASPC Sector 5, DGASMB, INML, STS.

⁵ Enikő Vincze, *op. cit.*, p. 34.

interacțiunea cu persoanele intervievate, o atenție ridicată asupra limbajului și comportamentului pentru menținerea unor relații echilibrate¹ și conștientizarea permanentă a relațiilor de putere ce se pot reproduce fără o contrabalansare și deconstruire din partea cercetătoare². Respectarea principiilor etice în realizarea cercetării presupune să avem în vedere consecințele politice ale rezultatelor cercetării, intenționate sau nu³, și să încercăm să controlăm posibilele efecte negative, cum ar fi consolidarea prejudecăților privind minoritatea romă. Subiectul violenței împotriva femeilor nerome și rome poate fi perceput ca un subiect controversat, pe de-o parte pentru că reproduce stereotipurile legate de femei, fiind reprezentate în poziția de victime care au nevoie de protecție, pe de altă parte pentru că poate consolida prejudecățile conform cărora violența împotriva femeilor este asociată cultural. Din acest motiv, am considerat necesară o analiză a aspectelor pozitive surprinse pe parcursul cercetării, pentru a identifica strategiile de supraviețuire ale persoanelor intervievate, cât și pentru a vedea dacă există solidaritate între femei și cum se implică acestea pentru a preveni și combate violența împotriva femeilor.

În privința metodei de analiză a datelor cercetării, ne plasăm în aria interpretativismului, suntem adeptele analizelor dinamice, în care interactivitatea între cercetătoare și persoana interviuată scoate la lumină înțelesuri, sensuri, semnificații.⁴ Nu în ultimă instanță, analiza și interpretarea rezultatelor „provoacă, critică metodologiile dominante, convenționale, opresive în privința femeilor; se axează în special pe teme care pot produce cunoaștere utilă

¹ Collins, Patricia, Hill, „It's All in the Family: Intersections of Gender, Race and Nation” în Hypatia, *Special Issue, Border Crossings: Multicultural and Post-colonial Feminist Challenges to Philosophy* (Part II), vol. 13, nr. 3. Indiana University Press.

² Few, A.L., Stephens, D.P., Rouse-Arnett, M, 2003, „Sister-to-Sister Talk: Transcending Boundaries and Challenges in Qualitative Research with Black Women”, *Family Relations*, 52, p. 207.

³ Gillies, V. și Alldred, P., 2002, „The Ethics of Intention: Research as a Political Tool”, în Mauthner, M., Birch, M., Jessop, J. și Miller, T. (editori) *Ethics in Qualitative Research*, Londra, Sage, p.44.

⁴ M. Miles și M Huberman, 1994, *Qualitative Data Analysis*, California, Sage, p. 8.

femeilor, cunoaștere care contribuie la emanciparea lor și care poate produce schimbare socială”¹.

2.4 Tehnica de culegere a informațiilor și coordonate spațiale

Pentru cercetarea de teren am folosit *interviul semi-structurat* de tip povestea vieții deoarece am considerat că acest instrument ne va permite ulterior o analiză interpretativă, asumat reflexivă. Interviuurile realizate intră în categoria celor științifice, organizate și sistematice, folosite ca instrumente de accedere directă și interactivă la subiectivitatea umană. O altă caracteristică a acestora ține de flexibilitate. Am realizat interviuri *semi-structurate* ce presupun prestabilirea temelor în jurul cărora s-au purtat discuțiile pornind de la un ghid de interviu cu ajutorul căruia să obținem răspunsuri consistente cu privire la tema pusă în discuție.²

Fiind vorba de o cercetare calitativă, desigur că nu putem pune problema reprezentativității³, eșantionarea fiind una de natură teoretică. Acest tip de eșantionare se deosebește de cea clasică, probabilistică, prin două trăsături principale: a) cazurile și persoanele intervievate sunt alese din considerente teoretice, în vederea comparării unor date, a verificării unor ipoteze sau a testării unor întrebări de cercetare; b) în consecință, deciziile privind selecția se fac din mers, în timpul cercetării efective, eșantionarea devenind o operațiune deschisă și flexibilă.⁴ Astfel, „se urmărește cât de reprezentative ar fi unitățile de cercetat (persoanele intervievate) pentru dezvoltarea și consolidarea sugestiilor teoretice apărute în procesul

¹ Laura Grünberg, *op. cit.*, p. 106;

² Diana Elena, Neaga, *op. cit.*, pp. 131–132.

³ Nu este în niciun caz vorba de un eșantion „reprezentativ”, așa cum înțelegem acest termen din studiile cantitative, deoarece această cercetare nu se dorește a fi o analiză statistică.

⁴ Iluț, Petru, *Abordarea calitativă a socioumanului – concepte și metode*, Iași, Polirom, 1997, pp. 54–55.

concret investigațional, dar nu caracteristicile lor (sociale) vizavi de populația generală”¹.

Descrierea eșantionului:

- Pentru aria de cercetare București (Ferentari) am realizat 15 interviuri cu femei (8 femei rome, 7 femei nerome, victime sau nu ale violenței), un interviu cu o procuroare, un interviu cu o judecătoare, un interviu cu psiholoaga unui centru pentru victimele violenței în familie, un interviu cu o asistentă socială a aceluiași centru și 4 interviuri cu polițiști.
- Pentru aria de cercetare Bacău (Valea Seacă) am realizat 19 interviuri cu femei (6 femei nerome, 13 femeie rome, victime sau nu ale violenței), un interviu cu un polițist din cadrul IPJ Bacău, un focus grup cu reprezentante ale DGASPC Bacău (o șefă de centru specializat, o psiholoagă, o asistentă socială și o consilieră juridică).

Cercetarea de teren privind experiențele femeilor rome și nerome a avut loc în comuna Valea Seacă (județul Bacău) și în cartierul Ferentari (București) în perioada iulie-septembrie 2016. Desfășurarea cercetării în cele două comunități ne oferă o imagine mai complexă asupra dinamicilor de putere, asupra resurselor și informațiilor disponibile existente, precum și asupra contextelor diferite de viață ale femeilor, ce se completează în înțelegerea problemelor cu care acestea se confruntă atunci când sunt victime/supraviețuitoare ale violenței sau când sunt martore la violență în familie. În același timp, am putut să surprindem pe parcursul cercetării și analizei dacă există elemente comune între cele două comunități, în special în manifestarea relațiilor de putere, a rasismului și clasismului instituționalizat, manifestat direct sau indirect, cât și în ceea ce privește normele patriarhale de gen și controlul asupra comportamentului femeilor în familie și în afara ei.

Am ales comuna Valea Seacă (județul Bacău) pentru a desfășura cercetarea pornind de la experiența de lucru în comunitate a Asociației E-Romnja și a Centrului FILIA, dar și de la faptul că una dintre autoare a copilărit în această comunitate, stabilind diferite relații

¹ Iluț, Petru, *op. cit.*, p. 54.

de apropiere cu oamenii de acolo. Perspectiva asumat feministă în realizarea cercetării presupune transformarea sistemului patriarhal și deconstruirea relațiilor de putere între cercetătoare și persoanele intervievate. Din acest motiv, cercetătoarele au urmărit să mențină o relație echitabilă, printr-un schimb reciproc: pe de-o parte, informația primită din partea persoanelor intervievate, iar, pe de altă parte, implicarea cercetătoarelor în acțiuni de prevenire și combatere a violenței împotriva femeilor la nivel local înainte și după realizarea prezentei cercetări.¹ Valea Seacă este o comunitate în care Asociația E-Romnja și Centrul FILIA lucrează încă din anul 2015, în cadrul proiectului *Phenja – violența nu are culoare* și *Ketaniphen*². Prin intermediul proiectului *Phenja-violența nu are culoare* s-a urmărit abordarea subiectului violenței asupra femeilor și fetelor rome și nerome. Între cercetătoare și persoanele intervievate exista o relație de încredere, stabilită ca urmare a acțiunilor comune desfășurate pentru dezvoltarea și consolidarea grupurilor de inițiativă ale femeilor rome și nerome din Valea Seacă, Pălămida și Cucova.

Valea Seacă este o comună în județul Bacău, formată din satele Cucova, Mândrișca și Valea Seacă, unde locuiesc în total 3 867 de persoane, dintre care 1 280 de persoane s-au declarat de etnie romă³, ceea ce ne arată că există o comunitate numeroasă de romi în Valea Seacă, reprezentând aproximativ 30% din totalul populației. Pălămida este o zonă marginală a satului, în care trăiesc familii rome. Până în 2016, aici nu exista asfalt, iar singura sursă de apă a cartierului o reprezintă două pompe de apă. Majoritatea persoanelor care locuiesc în Pălămida sunt mame singure cu mai mult de 4 copii, soții fiind plecați în străinătate. Comunitatea beneficiază

¹ Andreea Bragă, una dintre autoarele acestui studiu, a desfășurat în Valea Seacă cercetarea pentru teza „Violența împotriva femeilor. Relații de putere între femei și bărbați în comunitatea cu romi din Valea Seacă”, susținută public în aprilie 2014, implicându-se ulterior în activități de prevenire și combatere a violenței împotriva femeilor în Valea Seacă, în calitate de membră a Centrului FILIA, alături de Anca Nica, din partea Asociației E-Romnja.

² *Kethanipen* înseamnă, în limba romani „comunitate”.

³ Recensământul Populației și al Locuințelor 2011, informații disponibile la adresa: <http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/>.

de resurse umane care ar trebui să răspundă nevoilor comunității: mediator școlar, mediatore sanitară, 3 grupuri de inițiativă locală formate din femei rome și nerome, cabinet medical, 3 școli, consilier local rom ales în Consiliul Local, cadre didactice de etnie romă, asistentă sanitară comunitară, lideri romi informal. Principalele activități generatoare de venit ale locuitorilor din comuna Valea Seacă sunt agricultura și creșterea animalelor. Aici există câteva societăți comerciale, dar care nu sunt potențiale angajatoare pentru oameni. Munca zilieră și munca sezonieră în alte localități sau în străinătate reprezintă surse precare de venit pentru oamenii din comunitate.

În București am ales cartierul Ferentari pentru realizarea cercetării în principal din considerente de infrastructură și acces la persoane intervievate în virtutea parteneriatului cu Policy Center for Roma and Minorities, organizație ce își desfășoară de mult timp activitatea în această zonă, în particular activități de prevenire și combatere a violenței împotriva femeilor în cadrul proiectului *Phenja-violența nu are culoare*. Nu este mai puțin adevărat că acest cartier este de ceva vreme în lumina reflectoarelor, dar nu așa cum ne-am obișnuit până acum, adică în virtutea nenumăratelor etichete negative cu care este asociat, ci mai degrabă ca efect al acestui fenomen. Mai exact, Ferentariul a început să fie atractiv pentru tot felul de categorii de activiști: se organizează evenimente menite să „revitalizeze” comunitatea într-un sens acceptabil social, să deconstruiască mitologia profund negativă construită ani la rând despre această zonă a Bucureștiului.¹ Într-o căutare simplă Google după cuvântul „Ferentari”, după Wikipedia și imagini cu munți de gunoarie și blocuri păraginite, apar articole cu titluri ca „Droguri. Furturi. Crime. Ferentari. Cartierul din București unde oamenii își numără anii de pușcărie în locul celor de școală”² sau „Adresa: Aleea Livezilor.

¹ Vezi aici și proiectul Ferentari Lux al echipei de jurnaliști de la DeLa0 – <http://ferentari.dela0.ro/>; sau evenimente ca Sistemul din Ferentari, centrul comunitar La Stela și Dana.

² <http://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/droguri-furturi-crime-ferentari-cartierul-din-bucuresti-unde-oamenii-isi-numara-anii-de-puscarie-in-locul-ceilor-de-scoala.html>.

În iad, la parter”¹. Legende ca acelea cu taximetriști care nu te duc în Ferentari de frică sunt încă foarte vii în conștiința comună. E destul de dificil, se pare, să faci o descriere obiectivă a acestui loc din București, dezbateri apărând și între diverși intelectuali care au scris despre Ferentari; ne gădim aici la articolul lui Adrian Schiop publicat în CriticAtac, „Lumpenii Ferentariilor: în capcana îngerilor din ONG-uri și a rechinilor din clasa de mijloc”, din care citez în cele ce urmează: „În *Dilema* a apărut un articol, „Ferentari”, care, citînd o lucrare ONG-istă, *Comunități ascunse. Ferentari*, coordonată de Florin Bottonogu, prezintă unele exagerări și estetizări atît de bine ticluite, că dau fiori pe șira spinării. Estetizările aparțin cel mai probabil istoricului Andrei Pippidi, autorul articolului, și vizează Alea Livezilor, una din străzile cartierului bucureștean”².

Voi încerca în cele ce urmează o descriere a locului și a experienței din teren în care să mă las cât mai puțin contagiată atît de tentanta abordare victimizatoare și prejudicioasă (sărăcie, copii fără viitor, violență), cât și de mai nou apăruta persecutivă romanțioasă și romanticizată a unei comunități speciale căreia îi cade plasă însuși Schiop, persoană de referință în înțelegerea dinamicii sociale din această zonă în urma cercetării participative relizate aici: „Mi se rupe inima să văd un cartier în care țiipă viața și culoarea, cu o viață comunitară mai intensă decît orice amfetamină, și să-mi imaginez că ar putea să dispară”³. Chiar dacă am găsit câteva referințe cu privire la numărul de locuitori ai cartierului Ferentari (100 000) considerăm aria geografică defintă mai degrabă în jurul unor percepții social-spațiale decît din prisma unei stricte delimitări administrativ-teritoriale ce să permită o contabilizare strictă a numărului de locuitori. Aria efectivă în care am desfășurat cercetarea a fost delimitată de strada Brăniștari, strada Iacob

¹ <http://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/droguri-furturi-crime-ferentari-cartierul-din-bucuresti-unde-oamenii-isi-numara-anii-de-puscarie-in-locul-ceilor-de-scoala.html>.

² Antologia CriticAtac 2012, Fundația Friedrich Ebert România, București, Editura Tritonic, p. 82.

³ *Ibidem*, p. 88.

Andrei, Alea Livezilor, strada Soldat Tunsu Petre, toate acesta fiind străzi într-un fel sau altul adiacente Prelungirii Ferentari. Peisajul din zonă este divers, de la blocuri cu 10 etaje până la case cu curte și la blocuri de garsoniere cu patru etaje (mai ales în zona Iacob Andrei).

Făcând trimitere la lucrarea *Comunități ascunse: Ferentari*, coordonată de Florin Botonogu, Andrei Pippidi discută despre construirea blocurilor în anii 1970-1976 cu destinația de cartier-dormitor pentru zona industrială învecinată, acum abandonată și loc prielnic pentru apariția după '89 a unui spațiu de locuit pentru persoanele fără adăpost.¹ Peste jumătate din locuitori au declarat că sunt veniți aici după anul 2000. Cei care au primit o locuință de la Primărie nu reprezintă decît 4%, tot atâția fiind foști chiriași ai statului care au fost evacuați din case retrocedate vechilor proprietari. Doar 10% veniseră din 1980-1990.² Din punct de vedere economic, ca și în privința nivelului de educație, se constată existența unei diversități: aproape 30% dintre familii posedă un computer cu internet, dar gazele există în numai o șesime dintre gospodării. Încălzirea cu reșou electric sau cu aerotermă, ca fiind mai ieftină, este obișnuită în garsonierele confort 3 (concepute inițial pentru nefamiliști), unde se înghesuie câte (minimum) trei persoane. În schimb, televiziunea prin cablu este prezentă în 62,9% din cazurile luate în evidență. Garsonierele nu sunt singurul tip de locuință, există și apartamente cu două camere.³

O altă prejudecată legată de Ferentari ține de nivelul ridicat al infracționalității, fapt ce nu pare a se confirma, cel puțin din prisma datelor făcute publice de Poliția Capitalei și prezentate pe sectoare, sectorul 5 înregistrând o rată scăzută a infracționalității.⁴ Desigur, pentru a asuma ca adevărată această informație am avea

¹ Andrei Pippidi, „Ferentari”, în *Dilema Veche*, <http://dilemaveche.ro/sectiune/bordeie-obiceie/articol/ferentari>;

² Florin Botonogu (coord.), *Comunități ascunse. Ferentari (Hidden Communities. Ferentari)*, Expert Publishing House, 2006, p. 78.

³ *Ibidem*, p. 42-47.

⁴ <https://b.politiaromana.ro/ro/informatii-publice/coeficienti-de-criminalitate>.

nevoie și de alte date care să ne permită o comparație validă, date de care însă nu dispunem (date socio-demografice cu privire la populație, structura economică, dinamica infracționalității¹ etc.). Același Adi Schiop discută însă despre transformările pe care le-a suferit în timp infracționalitatea, adaptarea ei la schimbările sociale: „Infracționalitatea nu mai e ce a fost cândva – pe scurt, s-a civilizat și a devenit crimă organizată (i.e. mafie). Ca să fie lăsată să-și facă treburile, contribuie și ea la menținerea liniștii pentru săracii care-și cresc aici copiii”².

Ceea ce însă putem preciza în urma cercetării de teren și a observației participative realizate în zonă este că nu a existat senzația de nesiguranță în Ferentari mai mare decât în alte cartiere bucureștene. Tot la fel de adevărat este și faptul că accesul în comunitate și la femeile intervievate a fost realizat cu ajutorul Elenei Feraru, facilitatoare comunitară a Policy Centre for Roma and Minorities, persoană-resursă pentru comunitate. Dacă în cazul cercetării de teren realizate în Valea Seacă între persoanele intervievate și cercetătoare a existat o relație de încredere construită ca urmare a activităților desfășurate cu grupurile de inițiativă locală a femeilor, în Ferentari persoanele intervievate au intrat în contact cu cercetătoarea printr-o persoană de legătură (*gate keeper*), iar lipsa contactului anterior al cercetătoarei cu persoanele intervievate a indus manifestarea unei oarecare neîncredere a persoanelor intervievate față de cercetătoare.

În cele ce urmează vom prezenta într-o formă structurată pe teme și subteme ideile principale ce se desprind din analiza interviurilor. Vom începe cu analiza interviurilor cu femei (rome și nerome³). premisa fiind aceea a identificării problemelor și provocărilor pe care le ridică violența împotriva femeilor, urmând ca în partea a doua să prezentăm ideile principale rezultate din analiza interviurilor cu autorități. În final, vom corela informațiile

¹ Mă refer aici la faptul că o ipoteză ce ar putea fi validă este aceea conform căreia infracțiunile (în special furturile) se comit în zonele mai bogate, în centrul orașului, în ariile destinate petrecerii timpului liber, cum ar fi malluri, cluburi, baruri.

² Adi Schiop, *op. cit.*, p. 85;

³ Conform autoidentificărilor făcute pe parcursul interviurilor față în față.

astfel colectate cu scopul de a identifica aspectele vulnerabile ale mecanismelor de intervenție în situații de violență, de a propune noi direcții de cercetare în domeniu și, nu în ultimul rând, de a face sugestii în direcția îmbunătățirii politicilor dezvoltate în această arie.

Capitolul 3

Relații de putere între femei și bărbați în Valea Seacă și Ferentari

3.1 Contextul de viață al femeilor rome și nerome

În acest capitol vom prezenta, într-o formulă menită să surprindă cât mai fidel experiențele și semnificațiile pe care femeile le atașează situațiilor de violență, felul în care se configurează fenomenul violenței în cele două comunități studiate. Pe parcursul capitolului sunt puse în evidență variabilele pe care le considerăm relevante și cu capacitate explicativă mare. Chiar dacă pare ceva mai greu de parcurs în virtutea complexității sale, ne-am dorit ca acest capitol să fie spațiul în care vocea femeilor intervievate să se facă auzită. În capitolul de concluzii veți regăsi, în formule concentrate, felul în care multitudinea de variabile prezentate mai jos contribuie la o înțelegere cât mai profundă a fenomenului.

Prin interviurile realizate în cele două comunități cu femei rome și nerome prin metoda poveștilor de viață am reușit să surprindem relațiile inegale de putere între femei și bărbați, inclusiv în interiorul familiei, precum și obstacolele și provocările pe care le întâmpină femeile intervievate atunci când vor să iasă dintr-o relație abuzivă. Femeile rome care au fost de acord să participe la realizarea cercetării în Valea Seacă au un context de viață asemănător și un nivel de educație de până la maximum 8 clase. Cinci din cele treisprezece femei rome nu au fost niciodată la școală sau nu au nicio clasă

absolvită. Recensământul populației și al locuințelor realizat în anul 2011 arată că 3% din numărul total al cetățenilor români sunt fără școală absolvită (din care 1,36% sunt analfabeți), în timp ce în cazul românilor de etnie romă 20,20% sunt fără școală absolvită (din care 14,13% sunt analfabeți).¹ Lipsa politicilor publice incluzive, care să contrabalanseze efectele unui rasism structural istoric, precum și lipsa politicilor sensibile la inegalitățile de gen, care să asigure șanse egale în accesul la educație și să ofere sprijin în îngrijirea dependenților, pot fi cauze ce au menținut sau au contribuit la aceste diferențe. Dacă media națională în cazul femeilor este de 3,45% femei fără școală absolvită (din care 1,74% analfabete), în cazul femeilor rome procentul crește, 23,40% dintre femeile rome sunt fără școală absolvită (din care 17,04% analfabete). Unul dintre obstacolele identificate de femei pentru neînceperea sau necontinuarea studiilor este faptul că în timpul copilăriei lor aveau responsabilități față de frații mai mici, începeau de la vârste fragede să desfășoare activități de îngrijire a familiei, la care se adaugă lipsurile materiale, astfel încât nu puteau participa la activitățile școlare.

Nu, pentru că nu aveam condiții, nu aveam cum să aibă grijă de mine, de frații mei. Și eu i-am dat la școală pe frații mei... Eu mă duceam la cerșit, dacă vă vine să credeți, și le aduceam și îi țineam pe ei. (Femeie romă, 41 de ani)

Nu, că am fost o familie din 12 frați și nu a fost posibilitate. Eu am fost mama creșterii. I-am crescut, ne-am crescut unul pe altul, așa ne-am crescut. Necăjiți. (Femeie romă, 40 de ani)

Păi, nu mă mai duceam la școală că trebuia să merg și la fermă să muncesc, aveam nevoie de bani pentru a-mi întreține frații. Și nu aveam curajul să mă mai duc la școală. Lipsisem

¹ Datele analizate sunt din Tabelul 18. Populația stabilă de 10 ani și peste pe sexe, după etnie și nivelul de educație – categorii de localități, *Recensământul populației și al locuințelor 2011*, disponibil aici: <http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/>.

mult și mi-a fost teamă. Trecusem în clasa a VIII-a, dar nu m-am mai dus. (Femeie romă, 22 de ani)

Diminuarea masivă și/sau lipsa infrastructurii publice pentru îngrijirea copiilor de vârste preșcolare în mediul rural și urban le afectează în mod disproporționat pe femei și, în cazul de față, pe fete, care preiau din muncile de îngrijire în spațiul privat. Dacă în anul 1996 existau 3 331 de grădinițe în mediul urban și 9 620 de grădinițe în mediul rural, în anul 2015 mai există doar 1 097 de grădinițe în mediul urban și 105 grădinițe în mediul rural.¹ Din numărul total de grădinițe, aproape 30% sunt private, în cazul cărora părinții ar trebui să depună un efort financiar mai mare.

Nu există însă o scădere a numărului de copii preșcolari direct proporțional cu scăderea numărului de grădinițe, care să justifice lipsa asigurării serviciilor publice de îngrijire. Dacă în anul 1996 existau 329 401 de copii preșcolari în mediul urban și 329 825 de copii preșcolari în mediul rural, în 2015 sunt 300 817 copii preșcolari în mediul urban și 233 925 în mediul rural.² Părinții din mediul rural sunt afectați de numărul redus de grădinițe disponibile, fiind nevoiți să găsească surse alternative de îngrijire în familie, în cele din urmă apelând la copiii mai mari ca să aibă grijă de cei mici, în special la fete, atunci când părinții pleacă la muncă.

Femeile sunt afectate mai puternic de lipsa serviciilor publice de îngrijire, fiind tradițional responsabile de îndeplinirea acestor îndatoriri, alături de îngrijirea gospodăriei. În România, femeile petrec mai mult de două ore în plus față de bărbați în fiecare zi pentru a îndeplini aceste activități, iar diferențele de gen în implicarea femeilor comparativ cu implicarea bărbaților în creșterea și îngrijirea copiilor și nepoților în fiecare zi sunt printre cele mai mari din

¹ Date disponibile în Baza de date și metadate TEMPO a Institutului Național de Statistică, SCL101D – Unitățile școlare pe categorii de unități școlare și medii de rezidență, disponibile la adresa: <http://www.insse.ro/cms/>.

² Date disponibile în Baza de date și metadate TEMPO a Institutului Național de Statistică, SCL103E – Populația școlară pe niveluri de educație, mediu de rezidență, macroregiuni, regiuni de dezvoltare și județe, disponibile aici: <http://www.insse.ro/cms/>.

Uniunea Europeană.¹ La nivel național, 46,03% dintre români trăiesc în mediul rural, în timp ce 63,89% dintre romi trăiesc în mediul rural², ceea ce indică faptul că un procent mai mare dintre femeile și fetele rome sunt nevoite să preia din muncile de îngrijire a preșcolarilor ca efect al lipsei infrastructurii necesare, fiind un osbtacol în plus în participarea școlară a fetelor rome, cât și în accesul pe piața muncii a femeilor rome. Putem observa, așadar cum supra-punerea inegalităților în cazul femeilor și fetelor rome din mediul rural în accesul la educație și, ulterior, pe piața muncii au fost și continuă să fie un rezultat al lipsei politicilor publice incluzive și sensibile la dimensiunea de gen.

Există și situații în care lipsa certificatelor de naștere și a actelor de identitate reprezintă un obstacol în plus în accesul la educație, la servicii de sănătate sau servicii sociale, cât și în accesul pe piața muncii: „Nu am școală pentru că eu *n-am învățat că nu am avut acte de identitate și n-am putut să merg la școală.*” (Femeie romă, 32 de ani) În anul 2015, în Registrul național de evidență a populației figura un număr total de 162 675 de persoane cu vârsta peste 14 ani, care nu dețineau acte de identitate³. În județul Bacău figurau 6 498 de persoane fără acte de identitate cu vârsta peste 14 ani, în timp ce în București erau înregistrate oficial 14 092 de astfel de persoane. Dacă în cazul persoanelor fără acte de identitate există date oficiale, în cazul persoanelor fără certificat de naștere există estimări conform cărora numărul total ajunge la 5 598 de persoane, conform Analizei Sociale desfășurate în Județele din România, de Guvernul

¹ European Institute for Gender Equality, 2013, *Gender Equality Index – Report*, pp. 82-83, disponibil la adresa: <http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/Gender-Equality-Index-Report.pdf>.

² Datele analizate sunt din Tabelul 18. Populația stabilă de 10 ani și peste pe sexe, după etnie și nivelul de educație – categorii de localități, *Recensământul populației și al locuințelor 2011*, disponibil aici: <http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/>

³ Datele au fost furnizate de Direcția pentru Evidența Persoanelor și Administrarea Bazelor de Date, din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, ca urmare a unei cereri formulate în baza Legii nr. 544/2001 privind accesul la informații de interes public, transmisă de Andreea Bragă.

României, prin Ministerul Fondurilor Europene.¹ Aceeași analiză arată că la nivelul județului Bacău sunt estimate 84 de persoane fără certificat de naștere, în timp ce în București sunt estimate 120 de persoane fără certificat de naștere, din care 50 de persoane în sectorul 5. Lipsa certificatului de naștere și a actelor de identitate implică lipsa accesului la drepturi fundamentale prin faptul că acești oameni nu există oficial pentru statul român. În situația în care mama nu are certificat de naștere, nici copiii săi nu pot avea, chiar dacă tatăl are acte de identitate, fapt ce perpetuează excluziunea socială de la o generație la alta, deși dreptul copiilor la educație ar trebui să fie asigurat de statul român.

Lipsa locurilor de muncă în zona în care locuiau îi determina pe părinții femeilor romă intervievate să plece sezonier la muncă în agricultură, împreună cu familia extinsă, departe de localitatea unde învățau copiii acestora. Copiii, fiind în localitate doar câteva luni pe an, acumula decalaje în învățatură, iar în cele din urmă nu au mai putut continua studiile. Această cauză este întâlnită la generații diferite, crescute atât în perioada comunistă, cât și în tranziție.

În fiecare an plecați mai mult la ferme. Tata era șef de echipă și plecam mereu. N-avea nici cu cine să mă lase să îmi continui școala. 5 luni stăteam în Valea Seacă, restul plecați. Și de-aia nici nu am putut să continui școala. (Femeie romă, 37 de ani)

Tot ne mai ducea pe la fermă. La muncă, da. Că se mai ducea și tata singur, dar nu se descurcă. (Femeie romă, 35 de ani)

Lipsa unor politici publice locale și naționale adaptate la nevoile oamenilor, lipsa rețelelor sociale, precum și lipsa serviciilor publice de îngrijire și învățământ adaptate contextelor de viață ale romilor din localitatea Valea Seacă, contexte de viață ce presupuneau

¹ Analiza a fost realizată în perioada 31 iulie – 15 septembrie 2015 și este disponibilă aici: <http://www.fonduri-ue.ro/images/files/transparenta/romi/23.03/Analiza.judetelor.RO.pdf>.

deplasarea sezonieră pentru munca în agricultură, au condus în cele din urmă la abandonul școlar. Unul dintre interviurile realizate surprind diferențele de gen în participarea școlară:

Băieții au fost băieți, au continuat școala mult mai mult decât am făcut eu. Pentru că ei au fost băieți... e concepția asta, a bătrânilor, cum a fost odată. Și eu fiind fată... wow, unde las eu fata? Wow, da' de ce să... și asta a fost concepția lor. Deci lor le-a fost teamă, frică, nu știu cum să mă exprim... Ei continuau școala. Îi lăsau cu bunicii... și pe mine nu. (Femeie romă 2, 37 de ani)

Dacă băieții puteau rămâne în grija bunicii în perioada în care părinții erau plecați sezonier la muncă în agricultură, în cazul fetei existau griji suplimentare pentru că este fată. După cum vom vedea în continuare, răspunsurile femeilor rome și nerome intervievate ne arată o lume în care copilăria se termină abrupt, iar în unele situații se trece brusc la viața de adult pe care o presupune un mariaj și nașterea copiilor. Provocările economice, lipsa banilor sunt întâlnite atât pe parcursul copilăriei lor, cât și atunci când încep să trăiască o viață de familie, cu responsabilitățile aferente.

Voiam să fac mai multe [n.a clase], dar nu s-a putut. M-am căsătorit și, în al doilea rând, nu aveam bani ca să ne ducem mai departe. (Femeie romă, 30 de ani)

Nu am făcut niciun fel de școală mai departe pentru că nu am avut posibilități, am muncit de mici și pentru asta ne-a plăcut mai mult munca decât cartea, pot să spun. La școală îmi plăcea, dar nu prea eram bună la învățătură. Probabil și de unde am început să muncesc mai de mică și nu prea îmi dădeam seama, nu comparăm școala cu munca. (Femeie romă, 29 de ani)

La majoritatea femeilor intervievate am constatat pierderea unei etape importante din viață, și anume etapa adolescenței. Pe perioada

copilăriei, fetele erau implicate activ în treburile gospodărești, alo-când un timp foarte redus școlii sau activităților de joacă. În multe dintre poveștile de viață nu există adolescență, existând o trecere imediată de la copilărie la viața de adult, fie că este vorba de grija față de frații și surorile mai mici, fie față de copiii proprii.

Mergeam cu copiii în vacanță [...], mă bucuram atunci când mergeam în parc cu ei la leagăne. Mergeam cu sora mea mai mică pentru care am fost și mamă, și tată, căci plecase mama mea de acasă. 13 ani eu, iar ea avea 3 ani. Mama o în-vățase să adoarmă doar la pieptul ei, așa că în lipsa mamei stăteam eu în locul ei și așa o adormeam. Eu îi făceam de mâncare, spălam. (Femeie romă, 22 de ani)

Responsabilitățile de îngrijire se întretaie cu dorința de a conti-nua să petreacă timpul cu copii de aceeași vârstă, să se joace împre-ună. De la vârste mici, femeile rome respondente au început să muncească, atât pentru a avea grijă de membrii familiei, cât și pen-tru a putea continua școala.

Că am început să muncim de foarte tineri, de copii, de la 10 ani, de la 11 ani, și nu prea am avut timp de copilăria noas-tră, așa. S-a schimbat, la vârsta de 12-13 ani am început să mergem la cules de cartofi, la Covasna. [...] Vindeam pe gră-unță, vindeam pe fasole, pe bani, ne luam haine pentru la școală, că erau chiar atunci când începeau școlile. (Femeie romă, 29 de ani)

Interviurile cu două dintre femeile rome dezvăluie o maturizare forțată, ele fiind obligate să își asume responsabilitățile unui adult ca urmare a provocărilor materiale trăite de familie.

Eu eram cea mai mare, am avut doar 8 clase, nu aveam bani să mergem mai departe. [...] Mama a avut 7 copii și am muncit cu toții, că așa era... La școală mergeam, dar puțin, foarte puțin, că trebuia să muncim, profesorii ne înțelegeau,

știau situația noastră, m-au trecut că eram cuminte, și nu scandalagioasă. (Femeie romă, 30 ani)

Eu am făcut doar 8 clase, nu am făcut niciun fel de școală mai departe, am muncit de mici și pentru asta mi-a plăcut mai mult munca decât cartea... Ne jucam când eram la școală, în pauză. (Femeie romă, 28 ani)

Pe lângă provocările materiale cu care se confruntă o parte dintre femeile rome și nerome intervievate în Valea Seacă și Ferentari, există și situații în care ele sunt expuse exploatării economice din partea altor oameni din comunitate, ceea ce contribuie la menținerea lor în precaritate economică:

Pentru că... ce munceam, dacă mai luam o țigară, două, ne punea dobândă și tot ne-o dobândit, ne-o dobândit, că's dobândari, de fapt. 50% la lună. Dacă nu 100%. Dacă ești nevoiaș și cauți, e 100% la lună. Dar toți sunt, dar să vă spun, se feresc, dar se feresc degeaba. Zice „vino pe furiș să-ți dau banii”. (Femeie romă, 37 de ani)

Trei dintre cele șase femei nerome care au participat la realizarea cercetării în Valea Seacă au terminat 12 clase, iar celelalte trei femei nerome au 8 clase sau mai puține. Și în cazul acestora, întemeierea unei familii sau lipsurile materiale sunt motivele menționate pentru oprirea studiilor.

Nu... deja aveam băiețelul, și nici... nici nu erau posibilități. (Femeie neromă, 28 de ani)

Nu am avut condiții, cine să mă țină la școală?! [...] Bunica mea, când era atunci, avea 15 lei pensia și nu putea să ne întrețină. [...] Am muncit cu ziua, doamnă! Am muncit cu ziua, că îi povestesc și lui fata mea. Mai lipseam și eu câte o zi de la școală și mă duceam să muncesc cu ziua ca să câștig și eu

bani ca să-mi cumpăr și eu de încălțat, de îmbrăcat. (Femeie neromă, 37 de ani)

Trebuia să plec mai departe, dar mama m-a lăsat baltă, fără buletin, fără nimic, și am renunțat. (Femeie neromă 2, 28 de ani)

Identitatea de clasă devine un element dominant în poveștile de viață și influențează deciziile adoptate atât de femeile rome, cât și de cele nerome în momente importante (continuarea studiilor, stabilirea unei familii, ieșirea dintr-o relație violentă). În același timp, există și solidaritate între grupuri de persoane marginalizate:

Eu de mică m-am jucat cu romii, că românii spunea că, dacă ești mai așa, nu te bagă în seamă. [...] Mai sărac, mai năcăjit. Nu mă băga în seamă. [...] Se chinuia de mici, dintr-a întâia, să vorbesc și eu limba lor, spunea „vino la mine”, stăteam la masă, nu făcea diferență cu tot că erau romi, dar un român de-al meu nu făcea așa. De asta eu mă înțeleg mai bine cu romii. (Femeie neromă, 37 de ani)

În ceea ce privește interviurile realizate cu femeile din Ferentari, situația este din anumite puncte mult diferită de cea prezentată pentru Valea Seacă și ne referim aici mai ales la aspectele legate de accesul la educație și diferențele între femeile rome și nerome, dar similară în privința distribuirii rolurilor de gen în familie. Astfel, profilul educațional al interviuateelor din Ferentari se plasează la nivel de studii medii – cele mai multe fiind absolvente de școli profesionale și licee (atât femeile rome, cât și nerome). Spre deosebire de interviurile realizate în Valea Seacă, tema accesului la educație nu rezultă ca temă centrală, importantă în interviurile din Ferentari, o singură interviuată exprimându-și regretul că nu a terminat facultatea. Unul dintre factorii ce pot explica accesul la educație este legat de politicile implementate în perioada comunistă, corelat cu politicile de industrializare ce au determinat și o migrație intensă dinspre rural spre urban. O parte din interviuate termină școala generală în rural, fac studii secundare în oraș și se mută în București fie pentru

a lucra ele însele, fie pentru că soții lucrau în diverse sectoare industriale. O altă parte a interviuatelor (două mai exact) se nasc în București, dar în familii care au migrat din provincie.

În privința rolurilor de gen în familie, acestea se păstrează în grila rolurilor tradiționale, la fel ca în cazul femeilor rome și nerome din Valea Seacă: femei care rămân acasă pentru a avea grijă de copii, bărbații care lucrează (pe șantier, în industrie):

Am stat eu 6 ani cu fata, că mama, dacă a crescut șapte copii, nu a mai putut. Și soțul lucra, și eu stăteam acasă cu fata. (Femeie neromă, 45 de ani)

Dacă ne referim la accesul la locuri de muncă, putem identifica de două tipuri de situații, care generează în fapt efecte similare în familie și care se pot grupa în categoria precarității vieții de zi cu zi generate de lipsa veniturilor stabile sau de venituri mici:

1. Generația care s-a mutat în București în perioada comunistă și care a avut acces la venituri decente, dar care, odată cu schimbările din tranziție, nu s-a adaptat și trăiește acum în condiții precare: în general, bărbații muncesc ca zilieri și au probleme mari legate de consumul de alcool, iar femeile fac munci de îngrijire (sunt menajere, femei de serviciu ori au grijă de copii din cartier).
2. Generația „tânără” care se confruntă cu precaritatea muncii, generată mai ales de nivelul redus al veniturilor, de salariile mici și de instabilitatea locurilor de muncă. Vorbim de fapt de un lanț al cauzalităților: familii cu venituri mici, care locuiesc în zone tip ghetou, fiind singurele locuri în care își pot permite plata chiriei („Copiii s-au născut aici, ei cred că asta e casa lor”, spune cu regret una dintre interviuate).

În privința adolescenței și căsătoriei, observăm iar de diferențe semnificative față de interviurile realizate în Valea Seacă. Din interviurile realizate în Ferentari, modelul ce pare a se desprinde este al căsătoriei după terminarea studiilor medii, cu intervenții relativ reduse ale familiei. Se resimte din interviuri o oarecare presiune socială legată de întemeierea unei familii, dar cele mai multe interviuate

prezintă o oarecare autonomie în alegerea partenerului („Eram vecini de sat și așa ne-am cunoscut” – femeie neromă, 28 de ani; „Soția la un coleg era colegă de serviciu cu mama lui și cum se făcea atunci ne-am cunoscut” – femeie neromă, 50 de ani; „Stăteam pe aceeași stradă și așa ne-am împrietenit” – femeie romă, 43 de ani), fapt ce se repercutează însă negativ asupra unora dintre ele, fie prin ruperea relațiilor cu familia de origine, fie prin dezvoltarea unei forme de hiper responsabilizare, ce conduce mai apoi la acceptarea violenței pe o formulă de semnificare de tipul „am ales prost, suport consecințele”.

Nu în ultimă instanță, referitor la identificarea unor tipare de perpetuare a violenței, pentru interviurile din Ferentari, București, la fel ca și pentru cele din Valea Seacă, județul Bacău, considerăm că ar fi greu să facem astfel de supoziții. Mai degrabă considerăm necesar să punem în evidență varietatea circumstanțelor în care se manifestă violența, iar în acest sens am stat de vorbă cu: femei care aveau un istoric clar de violență în familiile de origine și care continuau să trăiască în violență; femei cu istoric de violență în familie care, prin eforturi conștiente, se străduiau să nu perpetueze modelul în propriile familii, să nu accepte violența; femei fără trecut violent în familiile de origine, dar care au trăit și acceptat episoade extrem de dure de violență în propriile familii („M-am născut la țară într-o familie foarte avută, avută. Numai ce nu știam nu ceream. N-am mâncat bătaie, tata nu era violent. Nu am văzut așa ceva în familie... Mi-a dat (soțul) cu pumnii de m-a desfigurat. De rușine am tăcut” (femeie romă, 50 ani).

3.2 Roluri de gen patriarhale și control asupra femeilor și fetelor

Viața femeilor rome și nerome care au participat la realizarea cercetării, așa cum este ilustrată prin răspunsurile lor, se petrece prin realizarea activităților de îngrijire a gospodăriei și a membrilor familiei, activități ce sunt repetitive. Așteptările sociale existente pentru femei și bărbați sunt diferite și reproduc rolurile de gen în

care femeile trebuie să fie obediente și pregătite să ofere servicii de îngrijire partenerilor, în timp ce bărbații sunt responsabili pentru aducerea venitului în familie.

[Femeia ar trebui] să fie înțelegătoare, să fie la casa ei, să facă copii, să fie fidelă, să nu vorbească de rău soacra, să fie curată, să fie femeie de casă. (Femei romă, 22 de ani)

Să fie frumoasă în primul rând, că dacă nu ești frumoasă... Să fie curată, să fie harnică... la noi se cere! Că degeaba ești frumoasă și în urma ta e dezastru. [...] Să fie ruptă din rai... Să știi să te faci plăcută cu oamenii. (Femeie neromă, 28 de ani)

[Bărbatul ar trebui] să fie bun, să nu le bată, să nu le chinuie, să țină bărbații la ele, să le facă plăcerile, să le ofere ceea ce ele au nevoie, să aiba casa lor. (Femeie romă, 22 de ani)

Să fie îngrijit, în primul rând. Să știe să vorbească, să fie calm. Să fie o persoană, așa, pe care să te poți baza. Așa, ca pentru bărbatul cu care trăiești. Să-ți fie alături și la bine și la rău, cum se spune. (Femeie neromă, 28 de ani)

Aceste percepții privind rolurile de gen tradiționale nu sunt particulare comunităților analizate și, în mod special, persoanelor intervievate, ci sunt confirmate și prin cercetări sociale reprezentative național. Studiul *Viața de familie – 2008*, al Fundației Soros România, aduce în atenția publică faptul că 33% dintre respondenți considerau că viața de familie are de suferit atunci când femeia are o slujbă cu normă întreagă, în timp ce 36% dintre aceștia considerau că un copil preșcolar probabil va suferi dacă mama sa lucrează.¹ Unul dintre rezultatele studiului întărește argumentele legate de percepțiile patriarhale privind rolurile de gen: „Familia continuă să

¹ Fundația Soros, 2008, *Viața de familie – 2008*, p. 10, disponibilă la adresa: <http://datedeschise.fundatia.ro/wp-content/uploads/2014/11/viata-de-familie-raport-preliminar.pdf>.

rămână, așadar, o condiție esențială a realizării personale a femeii. Participarea pe piața muncii, realizarea profesională, este tolerată dacă reprezintă o alegere complementară, și nu o opțiune de viață. Femeile continuă să fie definite în mod esențial prin rolul lor legat de familie și copii”¹.

Majoritatea răspunsurilor femeilor la întrebarea „Este mai bine să fii femeie sau bărbat?” aduc în prim-plan experiențe de viață ce indică distribuirea inegală a responsabilităților în familie, precum și experiențele feminine și femeiești pe care le trăiesc femeile pentru că sunt femei, în timp ce bărbații se află într-o poziție superioară, norocoși pentru că s-au născut bărbați și nu trebuie să facă și să trăiască tot ceea ce fac femeile.

Eu zic că bărbat... Nu are obligațiile alea, ca femeia. Da, e [viața] mai ușoară. (Femeie romă, 41 de ani)

Eu zic că prin mai multe trec femeile, nu știu... și curățenia asta pe care o faci zi de zi... Și curățenia, dacă e s-o luăm pe asta... tot trebuie să dai un pic cu mătura, obligatoriu. Paturile, când te trezești, trebuie să le faci. Ca bărbat, așa, mai trece o zi în care nu lucrezi. Ai ieșit, ai plecat... rămâne în urmă de strâns. (Femeie neromă, 28 de ani)

Mi-am dorit și băiat, și fată. Dar e mai ușor să fii bărbat căci stai cu nora și are grijă de tine. Plus băieții sunt mai ascultători decât fetele. (femeie romă, 22 de ani)

Bărbatul e bărbat și femeia e femeie. Noi, femeile, trebuie să avem grijă de copii, trebuiește să facem de mâncare, să spălăm, mai multe treburi. Bărbații nu știu. (Femeie neromă, 37 de ani)

¹ Fundația Soros, 2008, *Viata de familie – 2008*, p. 48, disponibilă la adresa: <http://datedeschise.fundatia.ro/wp-content/uploads/2014/11/viata-de-familie-raport-preliminar.pdf>.

O femeie are mai multe sarcini ca un bărbat. De bine, de rău, el știe una și bună, pleacă la servicii, vine acasă, pune-te masă, scoală-te masă, iar o femeie are mai multe griji. Fă mâncare, stai să vezi dacă ai cu ce să faci mâncare, du copiii la școală, spală, curățenie... Hai că asta e rolul meu, dar problema e că sunt unii bărbați care nu întreabă dacă ai ce pune pe masă. (Femeie romă 2, 37 de ani)

Ei spun că sunt tari, sunt bărbați, că femeile nu au niciun drept în fața bărbaților, cam așa spun. Cine-i capul familiei?! Dar i-am zis: o factură, ca să o plătească, știe unde să o ducă? Oapă de plătit. Nu! Responsabilitatea se împarte în doi. Corect? (Femeie neromă, 46 de ani)

Mihaela Miroiu (2004) încadrează experiențele femeilor în experiențe feminine (îngrijirea, văduvia, violența domestică, violul, hărțuirea sexuală, pornografia, prostituția, monoparentalitatea) și experiențe femeiești (sarcina, nașterea, avortul, lăuzia, alăptarea).¹ Femeile intervievate indică astfel de experiențe atunci când justifică răspunsul conform căruia este mai ușor sau mai bine să fii bărbat, ceea ce arată percepția privilegiilor deținute de bărbați în detrimentul femeilor.

Cred că-i mai ușor să fii bărbat. Pentru că... tot ceea ce trăiești, prin tot ceea ce treci, ca corp... cred că au mai multe de tras femeile. Și cu... absolut tot. Tot, începând de la prima menstră până la naștere, faptul că trebuie să te îngrijești tot timpul, să fii epilată... (Femeie neromă, 28 de ani)

Nu, bărbatul e mai ușor. Dacă am băiat... pot să-i zic „Du-te și fă viață”, nu să vină cu burta la nas, cum am făcut eu. Că nu face copii, că nu-l mănâncă grija... înțelegi... Dar fetele sunt cele mai păcătoase. (Femeie romă, 21 de ani)

¹ Miroiu, Mihaela, 2004, *Drumul către Autonomie. Teorii politice feministe*, Iași, Polirom, p. 44.

Mentalitatea, concepțiile lor de bărbați că bărbatul trebuie să comande, nu femeile, asta e la dâșii. Nici peste 100 de ani nu o să se schimbe, părerea mea. [...] Sunt mai avantajați, desigur. O femeie nu prea are toate posibilitățile – începe o familie, copiii, mai multe responsabilități. Asta e... femeia, după căsătorie, se mai retrage către familie. (Femeie neromă, 46 de ani)

Chiar și atunci când partenerul se implică în muncile casnice, ceilalți bărbați din familia partenerei intervin pentru menținerea rolurilor de gen tradiționale, așa cum sunt surprinse în una dintre poveștile de viață:

Mulțumesc lui Dumnezeu, am un soț cam rar. [...] La început el mă ajuta și la spălat, și la curățenie, și la mâncare, și la tot. Tata, băieții, văzând că mă ajută, lor li se părea foarte urât. Că de ce îl pun să spele, dar nu îl puneam eu, el voia să mă ajute pur și simplu. Spăla un vas, dădea cu mătura dacă era. Lui tata nu îi plăcea. Că sunt puturoasă, mă certa și în fața lui. (Femeie romă 2, 37 de ani)

De precizat faptul că în Ferentari se menține la nivel de percepție normalitatea distribuției rolurilor de gen în familie: femeile fac muncile casnice și de îngrijire „Soțul este jandarm. Eu nu lucrez. Nu lucrez că nu am cu cine să las copiii, au apărut ei imediat și mă ocup de ei.” – (femeie neromă, 28 de ani); bărbații sunt cei care aduc sau mai degrabă trebuie să aducă bani în casă: „El lucra pe macara. Încărca, descărca mașini. Făcea bani, avea gestiune... El, așa în felul lui, muncea, se descurca, aducea bani” – (femeie neromă, 50 de ani). La fel frecventă este și prezența femeilor pe piața muncii plătite, mai ales în domenii așa-zis „feminizate”, cum ar fi curățenie, îngrijire de copii și de persoane vârstnice. Relevantă aici este și migrația rural-urban, realizată tocmai cu scopul de a avea acces la venituri.

Având situație de violență cu tata, când aveam noi vreo 5-6 ani, mama s-a hotărât să vină în București, să poată să lucreze; și pe parcursul timpului ne-a adus și pe noi. Și s-au

despărțit. A muncit de una singură, a crescut doi copii așa. (Femeie romă, 43 de ani)

Ne-am căsătorit și am venit cu soțul la București. Așa era atunci [perioada comunistă], trebuia să pleci la muncă că nu aveam ce să facem la țară. (Femeie neromă, 45 de ani)

Comportamentul femeilor intervievate este controlat încă din copilărie și adolescență de către părinți, iar ulterior de partener și comunitate, fiind mereu sub un anumit tip de autoritate care le limitează mișcarea sau felul în care se comportă. Controlul asupra femeilor este impus pentru a asigura respectarea normelor patriarhale și din teama că fetele nu sunt în siguranță în spațiul public.

El mai mult voia să vadă dacă sunt o femeie ușuratică, să mă duc cu toți pe care îi întâlnesc, ori sunt fată de casă. El mă urmărea, în tot timpul. Oriunde mergeam, orice făceam, eram în ochii lui. De exemplu, am fost la cartofi. Da, el mă urmărea tot timpul. Oriunde mă uitam, era oriunde. M-am dus la cartofi, am stat aproape 2 luni de zile la cartofi. El era în spatele meu, mă vedea oricum. Orice făceam. (Femeie romă, 30 de ani)

Ca domnișoară, de una singură nu puteai să mergi la un restaurant. Era rușinos. Îți spun foarte sincer, spunea că, dacă ieși singură, înseamnă că cauți pe cineva, ești cu moravuri ușoare. (Femeie neromă, 46 de ani)

Atunci când nu respectă autoritatea și normele patriarhale impuse, femeile sunt pedepsite, stigmatizarea socială fiind o modalitate de a o disciplina pe femeia care nu a respectat normele patriarhale de comportament.

Ba mai venea la mine pe furis, și mama nu era de acord cu el... nici tata... M-a tuns fratele meu până aici... Da, fratele meu mai mare. (Femeie romă, 21 de ani)

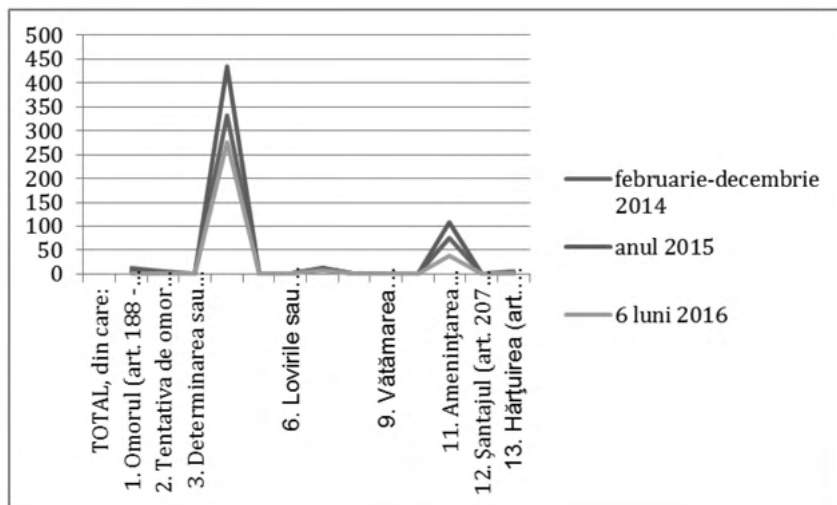
Până la vârsta de 11-12 ani n-am fost pedepsită, dar după 12-13 ani, da. Pentru că voiam să ies și eu cu fetele, gândeam altfel. Știți... Adolescența asta. Și nu-mi dădeau voie. Era bine, pentru că considerau că sunt copil și n-am voie să mă duc, să umblu. (Femeie romă 2, 37 de ani)

Interviurile cu femei rome și nerome ne arată că există rezistență la schimbare atât în rândul familiei, cât și în rândul societății în ceea ce privește rolurile de gen tradiționale, precum și normele patriarhale de comportament pe care ar trebui să le respecte femeile. Controlul bărbaților asupra comportamentului femeilor ilustrează raportul inegal de putere existent între femei și bărbați și vom vedea în cele ce urmează cum aceste relații inegale de putere se transpun în diferite forme de violență asupra femeilor.

3.3 Femei rome și nerome. Experiențe trăite de violență

Dacă analizăm situația statistică a infracțiunilor din județul Bacău ce intră sub incidența Legii nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, sesizate în perioada februarie-decembrie 2014, anul 2015 și primele 6 luni ale anului 2016, constatăm o creștere a numărului de plângeri înregistrate.

Tendința de creștere a numărului de plângeri privind cazurile de violență în familie reprezintă un aspect pozitiv, ce poate indica o creștere a informării în rândul victimelor violenței în familie și o încredere mai mare în reprezentanții Poliției, însă numărul de cazuri de violență în familie rămân subraportate comparativ cu rezultatele cercetării realizate de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene în 2014, care ne arată că una din patru femei din România a fost agresată fizic sau sexual de partenerul său ori de fostul partener. Totodată, numărul infracțiunilor înregistrate de Inspectoratul de Poliție Județean Bacău ce intră sub incidența Legii nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie continuă să rămână mai mic față de numărul de sesizări înregistrate la numărul



Tabel privind tipurile de infracțiuni ce intră sub incidența Legii nr. 217/2003 și numărul acestora înregistrate în județul Bacău în perioada februarie-decembrie 2014, ianuarie-decembrie 2015 și ianuarie-iunie 2016.

unic de urgență 112. În anul 2014 au fost înregistrate la numărul unic de urgență 1 494 de sesizări privind violența în familie, în timp ce IPJ Bacău a înregistrat în anul 2014 doar 959 de infracțiuni.¹ Numărul de infracțiuni înregistrate în județul Bacău la Poliție în anul 2015 a crescut cu 185 față de anul 2014. În primele 6 luni ale anului 2016 s-au înregistrat deja peste 583 de infracțiuni. Dintre acestea, conform graficului anterior, cele mai numeroase forme de violență au fost lovirile sau vătămările cauzatoare de moarte (Art. 195 din noul Cod Penal) și amenințarea (Art. 206 din noul Cod Penal).

În ceea ce privește datele oficiale înregistrate pentru Sectorul 5 din București cu privire la violența împotriva femeilor și solicitate diverselor autorități (Poliție, DGASPC), prezentăm următoarea situație:

¹ Numărul sesizărilor de violență în familie în anul 2014, 2015 și primele 6 luni din anul 2016 au fost transmise de Serviciul de Telecomunicații Speciale, Direcția pentru Apel Unic de Urgență, ca urmare a unei cereri transmise de Centrul FILIA în baza Legii 544/2001 privind liberul acces la informații de interes public.

- cazurile de violență domestică sau violență împotriva femeilor în care victimele sunt adulte sunt monitorizate de DGASPC Sector 5: 2014 – 3 cazuri, 2015 – 1 caz, 2016 – 2 cazuri;
- toate victimele au fost femei, toți agresorii au fost bărbați;
- angajații DGASPC Sector 5 au participat la diverse cursuri de formare în domeniul prevenirii și combaterii violenței domestice (3 astfel de formări începând cu 2014, până în prezent).

Conform informațiilor furnizate de Inspectoratul Județean de Poliție Bacău, am constatat că, la nivel județean, această instituție a desfășurat mai multe campanii de informare și prevenire a fenomenului violenței în familie și a infracțiunilor sexuale. De asemenea, constatăm că problematica violenței domestice și a violenței bazate pe deosebire de sex este abordată în Strategia Județeană de dezvoltare a serviciilor sociale 2014-2020 a Direcției Județene de Asistență Socială și Protecția Copilului. Cu toate acestea, fenomenul violenței rămâne unul subraportat, nu din cauza faptului că nu există, ci din motive ce țin de normalizarea fenomenului, stigmatizarea și condamnarea victimei, lipsa de intervenție fermă și eficientă din partea autorităților, lipsa unei alternative sigure pentru femei. La nivel de județ, în anul 2014 au fost emise 12 ordine de protecție, în anul 2015 au fost emise 61, iar în primele 6 luni ale anului 2016 au fost emise 58 de ordine de protecție. De asemenea, am constatat că în primele 6 luni din anul 2016 au fost încălcate peste 12 ordine de protecție. La nivel național au fost emise 1 328 de ordine de protecție și au fost încălcate 334, în timp ce în primele 6 luni ale anului 2016 au fost emise 1 061 de ordine de protecție și 318 au fost încălcate. Putem constata o creștere a numărului de ordine de protecție emise, ceea ce indică și o creștere a informării victimelor violenței în familie cu privire la măsurile legale existente.

Violența extremă ca normalitate

Chiar dacă nu am avut ca obiectiv interviuarea unor femei care au trecut prin episoade de violență extremă, persoanele care ne-au facilitat intervenția în teren fiind rugate să ne ajute în contactarea unor femei cu care să stăm de vorbă despre viața lor de zi cu zi și despre problemele cu care se confruntă, poveștile celor mai multe

dintre participantele la studiu au reprodus scene de violență terifiantă, agresorii fiind aproape de fiecare dată bărbați din familie, respectiv soți, tați sau parteneri. Vorbim de cazuri de violență fizică, sexuală, economică și psihologică extrem de grave, cu episoade repetate, traiul în teroare devenind „normalitatea” vieții de zi cu zi a unora dintre femeile intervievate. Experiențele femeilor intervievate în Valea Seacă și Ferentari ilustrează forme de tortură și tratamente inumane și degradante prin care au trecut, fiind o dovadă clară a încălcării drepturilor omului¹ și a Art. 22 din Constituția României.² De cele mai multe ori, acestea sunt ignorate de comunitate ca fiind probleme private. În interviurile cu aceste femei, alcoolul apare de multe ori ca factor agravant, dar nu obligatoriu pentru a degenera violența.

Mi-a omorât fata [...], foc i-a dat, a stat o lună jumate la spital, la București, la spitalul de arși... Cu lemnul în cap i-a dat, i-a dat bății destule... La Iași, i-a găsit doi viermi în cap de la băți, la picior era tăiată cu cuțitu, am trimis-o la Bacău la spital, ne-a amenițat că ne dă foc la casă, că o omoară și pe ea, și pe băiat. (Femeie neromă, 65 ani)

Mă bătea foarte rău, mă dădea afară din casă; băiatul, când s-a născut, s-a născut cu piciorul strâmb și a murit. (Femeie romă, 60 ani)

Sora mea trăiește foarte rău cu bărbatul. O înjură, o drăcuie, o dă afară din casă. A fost plecată la mama din cauza lui, de la băți nu mai aude, i-a dat numai în cap. A făcut o depresie... și uite așa. Dar nu are cine să o ajute. Tot așa, a mai

¹ Articolul 5 din Declarația Universală a Drepturilor Omului prevede: „Nimeni nu va fi supus torturii, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante”; disponibil aici: <http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/legea/declaratia-universala-a-drepturilor-omului.php>.

² <http://www.constitutaromaniei.ro/art-22-dreptul-la-viata-si-la-integritate-fizica-si-psihica/>.

chemat poliția, dar îi dă un avertisment și cam atât. (Femeie neromă, 45 de ani)

Și, cum a intrat pe ușă, să mă lovească cu pumnul în față pe mine, bang cu pumnul în față. Și eram gravidă... Ce bății! O lua pe față și îi baga mâna în păr și dădea cu pumnii, cu picioarele, nu se uita unde. Și pe mine la fel. Aici mi-a băgat cuțitul și l-am lovit cu celălalt picior de s-a rupt lama cuțitului în piciorul meu. Nu mai judeca. (Femeie neromă, 50 de ani)

Conform Ghidului de intervenție realizat de Reteau VIF¹, nu există victimă tipică de violență domestică. Fiecare femeie are un set diferit de circumstanțe, specifice ei. Realitatea unei femei este dată de severitatea / gravitatea abuzului, frecvență, felurile de abuz suferite, istoria ei particulară, experiențele de abuz din copilărie, modalitățile prin care a făcut față și a supraviețuit experiențelor traumatiche. Realitatea ei mai este influențată de vârstă, etnie, cultură, clasă socio-economică, religie, capacități și deficiențe, sexualitate, educație și localizare geografică. Mai este afectată de faptul că e mamă, de numărul și vârsta copiilor, dacă lucrează și ce fel de resurse financiare ori proprietăți are. Una sau mai multe stări/identități dintre cele enumerate mai sus duc spre opțiunea de a rămâne într-o relație abuzivă. Femeile supraviețuitoare ale unui astfel de eveniment repetitiv nasc complexe de inferioritate grave, ceea ce întărește și mai tare convingerea că bărbatul este autoritatea supremă.

Nu îmi trebuie, mamă, bărbați – mă bătea, era curvar, bea. Nevasta lui și-a dat foc tot din cauza lui. Bea până nu mai putea, era hoț de buzunare și mie îmi era milă. Stăteam pe stradă, dormeam pe străzi, pe borduri, așa, puneam piatră în loc de pernă. (Femeie romă, 60 ani)

¹ <http://violentaimpotrivafemeilor.ro/wp-content/uploads/2015/12/ghid-cons-serv-spec-vd.pdf>.

Mai este o fată care barbac'su bea și o scotea noaptea dezbrăcată afară, îi dădea foc la haine, bătea copiii, voia să se culce cu ea de față cu copiii. (Femeie romă, 37 de ani)

El era gelos și spunea despre ea că umbla de colo-colo. Era bătută, era urmărită, de ce râde la clienți... Acuma e bine cu actualul soț, nu o bate, o respectă, deși ea este de etnie romă. (Femeie neromă, 32 de ani)

Identitatea de mamă sau starea de graviditate duc la un pesimism și o resemnare mai mare din partea femeilor rome și nerome, ele fiind principalele responsabile de creșterea și educația copiilor. Supraviețuitorile violenței domestice văd rămânerea în astfel de relații ca singura modalitate de a-și crește copiii, suferința îndurată de ele fiind un sacrificiu pe care îl fac pentru aceștia. Lipsa unor alternative și a unor servicii sociale integrate este un motiv în plus ce duce la rămânerea în relații de violență mai mult timp.

Luam copilul în brațe și fugeam. Răbdam, sufeream, ce să fac? Foarte multe amenințări. (Femeie romă, 60 ani)

Am luat copilul și furam semințe, dormeam afară, noaptea puneam copilul pe pieptul meu ca să nu răcească – că nu aveam pătură, nu aveam nimic, dormeam așa pe un carton. (Femeie romă, 60 ani)

De foarte multe ori am ajuns să mă sinucid că nu mai rezistam scandalurilor. Copilul zice și acum: „Mama, ții minte când ți-a dat cu piciorul în gură de ți-a sărit sângele pe pereți?” Femeile sunt tăcute de frica lor, să nu fie mai rău bătute. Eu, să știu pe cineva ca mine, din tot sufletul mi-aș dori să o ajut. Nu am plecat din cauza amenințărilor, că mă omoară, era copilul la mijloc, îl amenința. (Femeie romă, 43 ani)

Conform Art. 3 din Legea 217/2003, violența în familie reprezintă orice acțiune sau inacțiune intenționată, cu excepția acțiunilor

de autoapărare ori de apărare, manifestată fizic sau verbal, săvârșită de către un membru de familie împotriva altui membru al aceleiași familii, care provoacă ori poate cauza un prejudiciu sau suferințe fizice, psihice, sexuale, emoționale ori psihologice, inclusiv amenințarea cu asemenea acte, constrângerea sau privarea arbitrară de libertate. Constituie, de asemenea, violență în familie împiedicarea femeii de a-și exercita drepturile și libertățile fundamentale. Scenele surprinse în poveștile femeilor intervievate descriu foarte clar tratamente inumane ori degradante și încălcări evidente ale drepturilor și libertăților fundamentale.

Mulți ar putea spune că este o comparație exagerată, însă, conform Declarației de la Tokyo, emisă de Asociația Medicală Mondială în 1975, la care și România este astăzi parte, *privind tortura și tratamentele degradante*, găsim următoarea definiție: **tortura** este o suferință psihică sau fizică intenționată, sistematică și sălbatică săvârșită de una sau mai multe persoane acționând în numele unor ordine, cu scopul de a forța anumite persoane să dezvăluie informații, să facă confesiuni sau pentru **alte motive**. Am constatat că tortura are mai multe scopuri, însă cel relevant pentru comparația în cauză este cel al răzbunării. De multe ori torționarul/agresorul se răzbuună nu doar pe victimă, ci și pe familia acesteia. Ca și în cazul violenței, tortura este de mai multe feluri, iar de cele mai multe ori acestea alternează sau sunt combinate în tortura fizică, psihologică sau/și sexuală. Bătaia este cel mai comun mod de tortură folosit de către torționar/agresor. Bătăile devin severe când sunt însoțite de folosirea cablurilor, lanțurilor, curelelor sau a altor instrumente. Suspendarea victimelor de picioare, brațe sau păr este, de asemenea, o formă de tortură. Formele de violență cu care se confruntă sau cu care s-au confruntat femeile intervievate se suprapun, de la controlul asupra comportamentului și interzicerea contactării unor persoane cunoscute până la violență verbală și psihologică, manifestată prin jigniri și amenințări. Violența fizică variază în diferite forme, fiind nerecunoscută ca violență atunci când este vorba „doar de o palmă”, până la forme extreme de violență, înjunghieri, arderi, bi-ciuri sau lovituri de topor.

Am stat cu el vreo doi ani și după acești doi ani a început el să bea, să mă bată... Da... și m-a tăiat și cu cuțitul, a vrut să mă taie cu cuțitul... și am suferit așa 20 ani cu el... Găsea motive, că nu făceam ceva sau altceva, că nu îi plăcea mâncarea... cred că intrase altcineva în capul lui. (Femeie romă, 41 de ani)

Da, da [m-a bătut], ziceam că sunt într-un iad, nu mi-am dorit niciodată viața asta. Deci nu mai puteam, mi se încleștaseră mâna, piciorul stâng și, când au văzut oamenii așa, s-a speriat și el și își revenea și el și o jumătate de oră venea și își cerea scuze. (Femeie neromă, 47 de ani)

Eu nu îmi dădeam seama ce să fac și el a luat un furtun din ăla, de la tractor, la remorcă, care vine legat, și m-o bătut cu furtunul ăla până am leșinat. De ce nu rămân gravidă. Dar eu ce știam să fac eu acolo? De ce nu rămân gravidă. Dar eu ce știam să fac eu acolo? (Femeie romă, 37 de ani)

Cum se știa că în ziua respectivă a consumat alcool, cum o încasa femeia aia seara. Dar cum? Până cum și cu toporul, i-a tăiat pulpa piciorului și s-a trezit din beția aia și noi copiii vedeam. (Femeie neromă, 47 de ani)

Da, m-o bătut, și el de colo: „Dar de ce l-ai lăsat să te tundă?”, și după aia m-a luat el la tuns: „Las că te tund eu, nu el”. Și când m-o luat de aici, m-a tuns până la piele. Ce trebuia să fac? Ziceai că sunt băiețoi. (Femeie romă, 37 de ani)

Călcam ceva pe jos. Îmi pusese o pătură să calc un pantalon sau nu știu ce și mi-a dat un picior în spate. (Femeie neromă 2, 28 de ani)

Eu eram însărcinată, aveam vreo 7, 8 luni, și eu îi ziceam că nu mănânc, nu mănânc, nu-mi place, și el zicea că eu zic de ciudă și o luat un cablu din ăsta, dar l-o înfășurat, așa dublu, și m-o bătut cu el până m-o lăsat moartă, leșinată jos.

Turna apă pe mine, iar mă bătea. Mă trezea, iar mă bătea.
(Femeie romă, 37 de ani)

Violența fizică din partea bărbaților este o modalitate de a demonstra că ei sunt aceia care dețin puterea în relație. Femeile rome și nerome care au participat la realizarea cercetării au fost agresate, au fost martore la agresiuni împotriva femeilor din familie sau cunosc femei care sunt agresate în vecinătatea lor, fapt ce demonstrează că violența împotriva femeilor este extrem de prezentă în viața femeilor din România.

Am înțeles că a vrut s-o împingă și de pe balcon, zicea o vecină. Era rău, era violent. Am înțeles că în noaptea nunții a luat o palmă... ce mai... pentru el a fost așa, un statut, să se însoare. Apoi a venit primul copil, sora mea, a bătut-o și pe mama însărcinată... La mine n-a mai zis nimic. Deci era un om cu care nu prea aveai ce să vorbești. Vindea din casă, până la hainele noastre... Să-și ia băutură, da. (Femeie neromă, 28 de ani)

Aproape în fiecare zi [n.a. mă lovea]. Cu ce apuca, cu ce găsea prin casă. (Femeie romă, 41 de ani)

O fost... o dată sau de două ori [să îmi dea o palmă], atât, nu a fost mai mult. Când ai copii, stai pe loc și te gândești în primul rând la dâșii și după aia la tine. [...] Nu face nimica poliția. (Femeie neromă, 46 de ani)

Violența verbală aduce atingere demnității femeilor prin insulte și umiliri repetate și le poate afecta din punct de vedere psihologic (Legea 217/2003). Această formă de violență este o modalitate a bărbaților de a câștiga controlul asupra femeilor și de a-și reasigura poziția de dominare în care se află. Violența verbală împotriva femeilor este tolerată și nu este percepută ca o formă de violență, fiind nesemnificativă în comparație cu alte tipuri de violență pe care le-au trăit femeile sau la care au fost martore. Prin violență verbală

este reconfirmată poziția de putere deținută de bărbați și este menținut sub control comportamentul femeilor.

Înainte să moară [tata], mama se mutase în altă parte, își luase cu chirie. Venea și acolo în fața blocului și o striga de jos „Curvo!” și așa... foarte urât! Știa vecinii... Zgâria pe uși, scria... (Femeie neromă, 28 de ani)

Spărgea geamuri... eu le puneam înapoi, el le spărgea... Mă înjura de mama, de tata... Vorbea prostii de ale lui... și după îmi spune băiatul cel mai mare, care e plecat afară, că, decât să sufăr așa sau să fiu omorâtă, mai bine să plec și să-l las... să mă despart de el. (Femeie romă, 41 de ani)

Da... și după aia hai, urcă-te în mașina cu fata și hai! El, chiar dacă este vinovat, tot el e la putere. V-am spus, el e mai mult violent la vorbe, nu să iau pumni sau asta. (Femeie neromă 2, 28 de ani)

Violența psihologică și socială

Poveștile de viață ale femeilor rome și nerome ilustrează relațiile inegale de putere între femei și bărbați și faptul că nu există un parteneriat bazat pe respect în cuplu, femeile fiind în poziții de subordonare față de bărbați. Dacă încalcă regulile patriarhale acceptate de comunitate, femeile sunt expuse presiunii publice, familiei și partenerului și sunt disciplinate sub diferite forme de violență, ca rezultat al relațiilor de putere existente. Violența împotriva femeilor este prezentă în experiențele de viață încă din copilărie, în care majoritatea femeilor rome și nerome au fost victime secundare sau chiar au fost agresate de părinți. Atunci când violența nu are loc în spațiul familiei, femeile sunt expuse violențelor fizice și sexuale din partea străinilor, în spațiul public. Când își întemeiază o familie, femeile se confruntă cu diferite forme de violență din partea partenerului.

Nu am voie [să am prietene]. Aoleu... da [îmi verifică mesajele]! Știți vorba aia? Nu e c/ e gelos, câteodata i-am spus, e

psihopat la treaba asta! [...] Ei se cred... eu câteodată le spun: „Ce crezi că ești Dumnezeu? Sau ce, tu ești diavol și eu sunt gunoi?” Nu știu. [...] Se poate... Eu să zic 2-3 palme iau odată la jumate de an, alea nu mă dor, eu sunt invers, nu ma înjura că mai bine așa. Dă-mi o palmă și mai bine. (Femeie neromă, 2, 28 de ani)

De exemplu, dacă eu am stricat un casetofon, am vrut să mă omor de vreo două ori. Odată să mă duc în pădure să mă spânzur, odată mi-am luat clor. Îmi era frică tare de tata, că el mă bătea foarte, foarte rău. Nu se uita. (Femeie romă, 30 de ani)

***Stătea băut, mă ținea în teroare.** Vorbea aiurea, devenea într-un hal fără de hal. Parcă avea pierdere de memorie. Îmi venea să sun la 112. Începea să bată copiii dintr-odată. [...] E mai gelos. Nu era gelos când era tânăr cum e acum. Nu e să te bată, să te maltrateze în bătaie, ci din vorbe. E mai dureros. E foarte urât. [...] Că, dacă te duci la vale, te întâlnești cu amantul. „Mă, spune-mi care ca să știu și eu care...” Asta e. Bărbații de la o vreme deviază. Ori merg pe calea dreaptă, ori o mai iau pe ocolișuri. După părerea mea, dacă ei nu fac, nu dau motiv la femeie. Asta e! (Femeie neromă, 46 de ani)*

Din relatările de mai sus putem distinge și factori pe care intervievatele îi consideră asociați violenței, cum ar fi alcoolul, gelozia, sărăcia, dar este destul de clar și faptul că factorii menționați sunt mai degrabă factori agravanți, potențatori, și nu cauze ale comportamentului violent, care este incontrollabil și imprevizibil. Acest aspect generează pentru victime o stare de alertă continuă, cele mai multe dintre intervievate făcând referire la adevărate strategii dezvoltate pentru evitarea stituațiilor violente, cele mai multe dintre ele implicând izolarea și supunerea totală față de agresor.

Nu am zis la nimeni de rușine. Nu ieșeam din casă, mă izolasem. (Femeie romă, 60 de ani)

Copiii veneau de la școală și stăteau în fața blocului și, când intram în casă, intram toți, în forță, să ne salvăm unii pe alții. (Femeie neromă, 50 de ani)

Întrebarea pusă frecvent în situațiile de violență împotriva femeilor este „De ce nu ați plecat?” Sau: „Ce ați făcut pentru a scăpa din acest lanț al violențelor?” Una dintre explicațiile valide ține, desigur, de sindromul Stockholm, ce descrie felul în care victimele ajung să simpatizeze cu agresorul ca mecanism defensiv de gestiune a fricii constante în care trăiesc. Multe dintre femeile intervievate încercau nu de puține ori explicații pentru comportamentul agresorului, dar se și găseau pe ele vinovate pentru generarea comportamentului agresiv: „Și eu sunt rea de gură” (Femeie neromă, 32 ani), „Și acum, și în tinerețe, eu nu am tăcut, nu am stat, nu am făcut ce a vrut el și probabil de asta am avut și divergențele astea” (Femeie romă, 50 de ani). O astfel de internalizare a vinovăției se poate observa și în următoarea declarație:

Nu poate da în mine. Nu o face, dar trănțește obiecte, îmi mai dă o palmă. Săptămânal. Dar nu dă tare. El spune că e din cauza dragostei. Dar eu sunt de vină, că sunt rea de gură, îl țin de rău. (Femeie romă, 22 de ani)

Violența sexuală

Un alt tip de infracțiune ce ne-a atras atenția pentru cercetarea de față prin faptul că este subraportat a fost actul sexual cu un minor, așa cum este definit în Art. 220 din Noul Cod Penal. Deși România este pe primul loc în Europa la numărul de mame minore raportat la numărul de nașteri (15,6% din numărul total de nașteri a primilor copii)¹, atât comunitatea, cât și, în mod special, autoritățile nu au capacitatea să identifice și să reclame aceste evenimente.

¹ Eurostat Newsrelease, 13 May 2015, *Women in the EU gave birth to their first child at almost 29 years of age on average*, p. 2, disponibil la adresa: http://peque-lia.republica.com/files/2015/05/eurostat_estudio.pdf.

Odată cu venirea adolescenței și începerea vieții sexuale, adolescențele sunt încurajate de familie să formalizeze public relația, ceea ce constiuie și o formă de protecție a fetelor de stigmatizarea pe care o pot suferi din partea comunității. Acest proces este „legiferat” de familie, pe de o parte, ca o formă de control asupra femeilor, și anume prin transferarea responsabilităților tatălui / familiei către viitorul soț.¹

Aveam 17 ani jumate, deja m-am măritat, la mine nu a fost adolescență. (Femeie romă, 30 de ani)

Ea îmi spunea că zice lumea că am îmbătrânit, că am 15 ani jumate, „toată lumea își face griji că umbli și poate îți ies vorbe că cine știe ce băiat zice că și-a bătut joc de tine și știi că taică’tu e strict și nu știu unde o să ieșim”... Eu: „nu mă mărit și nu mă mărit”. Au venit țiganii ăștia și, cum Doamne iarta-mă, i-am zis și lui tata, și mama a zis: „Hai să nu mărităm fata că, uite, plâng”. Tata a zis că, dacă nu vreau să mă mărit poate nu mai sunt domnișoară. Și cuvântul ăsta m-a marcat, neîncrederea lui în mine. Am vrut să îi demonstrez că mă mărit, să demonstrez că sunt domnișoară, dar nu trăiesc cu el. (Femeie romă 2, 37 de ani)

Da. După aia s-au dus ei prin oraș, prostii de-astea de ale lor, ceea ce eu am urât foarte mult... nu pe mine, doar cămașa. Mi-am arătat cinstea și asta am vrut să demonstrez: că nu sunt chiar așa cum gândește, dar după aia nu mai suportam să pună mâna pe mine. Nu era un om plăcut. Poate dacă ar fi știut cum să se comporte, îl acceptam și rămâneam cu el. Dar dacă el mă lua în brațe și eu nu voiam, mă spunea lu’ mă-sa, dacă voia să se culce cu mine și eu nu voiam, mă spunea lu’ mă-sa. (Femeie romă 2, 37 de ani)

¹ Romani CRISS, 2008, *Mariaje timpurii în comunitățile de romi: stat de drept, autonomie culturală și drepturi individuale (ale copiilor, ale femeilor)*, p. 50, disponibil la adresa: <http://www.incluziuneafemeilorrome.ro/wp-content/uploads/2011/11/Raport-mariaje-timpurii.pdf>.

Discuțiile în familie despre corporalitatea sau sexualitatea adolescenților continuă să fie tabu, la școală nu există programe de educație sau informare despre drepturile sexuale și reproductive, iar de multe ori fetele rămân însărcinate în urma unor contacte sexuale pentru care nu și-au dat consimțământul. În ciuda eforturilor făcute de mai multe organizații din Coaliția pentru Egalitate de Gen în vederea introducerii educației sexuale, autoritățile refuză să inițieze un astfel de program, deși cifrele sunt alarmante. În perioada 2010-2014, 3 787 de fete cu vârsta sub 15 ani și 101 174 de fete cu vârsta între 15 și 19 ani au dat naștere unui copil.¹ În anul 2015, 677 de fete cu vârsta sub 15 ani și 18 797 de fete cu vârsta între 15 și 19 ani au dat naștere unui copil.² Tot datele statistice ale Institutului Național de Statistică ne arată că în cazul celor 677 de fete cu vârsta sub 15 ani care au născut în anul 2015, în 6 cazuri vârsta taților a fost sub 15 ani, în 217 cazuri vârsta taților a fost între 15 și 19 ani, iar în 219 cazuri vârsta taților a fost între 20 și 44 de ani³. Aceste date ne arată că foarte multe dintre cazurile de nașteri în rândul minorelor au avut loc cu încălcarea Art. 220 din Noul Cod Penal privind actul sexual cu un minor, ce ar trebui să se pedepsească cu închisoarea de la 1 la 5 ani.

Conform studiului din 2014 al Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, 24% din femeile intervievate din România spun că au fost supuse la violență fizică sau sexuală de către un adult înainte de vârsta de 15 ani. Violența psihologică afectează între 30 și 39% dintre femei. 6% dintre femei au suferit violență sexuală din partea partenerului sau a unei alte persoane, în 97% dintre cazurile de violență sexuală agresorul fiind bărbat.

¹ Institutul Național de Statistică, *Mișcarea Naturală a Populației* – Baza de date TEMPO – serii de timp, POP201C – Născuți vii după rangul născutului viu, pe grupe de vârstă ale mamei, disponibilă la adresa: <http://www.INSSE.ro/cms/>.

² *Idem*.

³ Institutul Național de Statistică, *Mișcarea Naturală a Populației* – Baza de date TEMPO – serii de timp, POP201I – Născuți vii cu reședința obișnuită în România pe grupe de vârstă ale tatălui și grupe de vârstă ale mamei, macroregiuni, regiuni de dezvoltare și județe, disponibilă la adresa: <http://www.INSSE.ro/cms/>.

Când eram copilă, la 12 ani, am fost violată, mama nu știe, mă duceam la un unchi, și m-au prins doi, mă duceam cu trenul, [...] m-au dus într-o pădure și m-au violat cu forța, m-au amenințat cu un cuțit că mă omoară dacă mă duc la poliție. [...] Veri de-ai mei m-au îmbătat cu forța, m-au dus într-un loc și s-au agățat de mine, aveam 13 ani, asta și cu aia, două violuri am, el avea 25 ani, m-a violat pentru că eu nu vroiam să fiu cu el. [...] De frică să nu râdă lumea de mine, m-am măritat, eu aveam 14 ani, el avea 20 de ani. (Femeie romă, 22 ani)

Prima experiență sexuală se consumă de cele mai multe ori la o vârstă foarte fragedă pentru fete cu un partener major în multe dintre cazuri sau cu diferențe foarte mari de vârstă. De cele mai multe ori, fetele nu consimt la actul sexual, acesta consumându-se cu forța. Fetele nu sunt pregătite pentru această etapă, nimeni nu le informează sau le explică ce presupune începerea vieții sexuale, ele fiind sub controlul total al partenerului.

L-am cunoscut la muncă, el avea 20 ani, eu 14 ani [...], m-am dus până la el acasă și fosta soacră i-a spus: „Însoară-te și tu, nu îi mai da drumu’ acasă.” [...] Eu prima dată nu am știut de dragoste, să se culce cu mine, nu. M-am pus în pat, mi-a dat soacra mea o cămașă albă... dacă ești fată mare sau femeie, eu nu am știut, i-am zis să se culce în patul celălalt, eu nu știam ce e aia să facem dragoste... Eu tot aveam instinctul ăla, „Te spui lu’ mama și lu’ tata, dacă te agăți de mine, te spui lu’ mama și lu’ tata”... Ești femeia mea de-acuma, ești a mea...” după aia, cu forța, m-a legat de mâini și după aia s-a agățat de mine. (Femeie romă, 41 ani)

Lipsa de reacție a autorităților locale în cazurile de agresiune sexuală asupra fetelor rome sau în cazurile de nașteri în rândul minorilor din comunitățile rome și/ sau comunitățile rurale demonstrează un dublu standard în aplicarea legii și în asigurarea drepturilor

individuale ale copiilor, fiind totodată o modalitate de manifestare a discriminării intersecționale.

Familia tradițională – complice la actele de violență

Dacă în primii ani ai tranziției „abuzurile, violențele din familie sunt tratate ca «private», societatea noastră consimțind încă la încălcarea drepturilor individuale în familie”¹, putem remarca faptul că în continuare există o anumită complicitate în menținerea violenței domestice drept o problemă privată.

De-a lungul evaluării experiențelor femeilor încă din copilăria lor, am constatat că toate au fost expuse de-a lungul vieții la cel puțin o formă sau alta de violență. În studiul „Ascunși la vedere – O analiză statistică a violenței asupra copiilor”, realizat de UNICEF în 2014, violența rămâne o parte reală a vieții copiilor din toată lumea – indiferent de circumstanțele lor economice și sociale, cultură, religie sau origine etnică –, cu consecințe atât imediate, cât și pe termen lung.² Tot din acest raport aflăm că un copil care a trăit într-un mediu nesănătos, violent, va manifesta de-a lungul vieții diferite simptome precum: iritabilitate, tristețe, anxietate, lipsa sentimentului de securitate, comportamente regresive, depresie, gânduri suicidale, probleme de somn, precum și probleme de sănătate fizică, cum ar fi problemele digestive, printre cele mai frecvente. De asemenea, expunerea copiilor la cazurile de violență poate cauza probleme similare.

„Violența naște violență” – pare un clișeu, dar are legături foarte puternice în viața cotidiană a persoanelor care experimentează acest fenomen în mod sistematic. Cum pentru majoritatea copiilor părinții sunt un model, constatăm că femeile care ajung să intre în relații violente au fost la rândul lor victime directe sau indirecte ale unei forme sau alta de violență. Copiii care cresc într-o gospodărie sau comunitate violentă tind să asimileze acel comportament ca o modalitate de rezolvare a disputelor, să repete modelul de violență și

¹ Pasti, Vladimir, Mihaela Miroiu, Cornel Codită, 1997, *România – Starea de fapt*, Volumul I: Societatea. București, Editura Nemira, p. 196.

² UNICEF, 2014, *Ascunși la vedere – O analiză statistică a violenței asupra copiilor*, disponibil la adresa: [https://www.unicef.org/moldova/ro/Ascunsi_la_vedere\(1\).pdf](https://www.unicef.org/moldova/ro/Ascunsi_la_vedere(1).pdf).

abuz împotriva propriilor parteneri de viață și copii.¹ Violența afectează fetele și băieții deopotrivă, transformându-i în viitoare victime și, respectiv, agresori.²

„Poți să faci cât ai face, tot nu aduci nimica.” Nu îmi era așa de ușor să îmi zică lucrul ăsta... când începea violența, noi, ca copiii, ne băgam între ei să o apărăm pe ea [mama]”
(Femeie romă, 30 ani)

Mă pedepseam singură, am vrut să mă omor de două ori, odată să mă duc în pădure să mă spânzur, odată mi-am luat clor, îmi era foarte frică de tata, mă bătea foarte rău, nu se uita. [...] Când a venit din Franța, am luat bătaie soră cu moartea, dintr-o prostie. [...] Eu m-am enervat că mă bate degeaba, eu fac toată treaba și la urmă iau bătaie, am tăcut din gură, m-am dus în casă, mi-am luat pastile ca să mă omor, am luat 150 de pastile ca să mă omor, să scap, să nu mai fiu așa chinuită. (Femeie romă, 30 ani)

Nu, că după tot noi sufeream. Că, dacă îi dădea amendă, tot banii noștri erau, că el nu plătea. Tot noi trebuia să plătim. Și niciodată nu am apelat, niciodată, la Poliție. Că lucrurile se spălau în familie. Așa era. Că nu putea să se ducă la Poliție, după ce zicea, ne face lumea de râs. Că casă necertată nu există. Și acum noi am ajuns la rândul nostru tot la fel, tot așa procedăm, chiar dacă ne dă o palmă, chiar dacă ne înjură, chiar dacă, nu apelăm la Poliție. (Femeie romă, 30 ani)

¹ Vezi Finkelhor, D., Turner, H. A., Ormrod, R., Hamby, S., și Kracke, K., 2009, *Children's exposure to violence: A comprehensive national survey*. U.S. Department of Justice, <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojdp/227744.pdf>; Margolin, G., și Elana B. G., 2004, „Children's exposure to violence in the family and community” și *Current Directions in Psychological Science*, 13 (4), pp. 152-155, <http://www.jstor.org/stable/pdfplus/20182938.pdf>.

² UNICEF, 2012, *Rezumat – Ascunși la vedere. O analiză statistică a violenței asupra copiilor*, disponibil la adresa: [https://www.unicef.org/moldova/ro/Ascunsi_la_vedere\(1\).pdf](https://www.unicef.org/moldova/ro/Ascunsi_la_vedere(1).pdf).

Obişnuim să ne raportăm la familie ca fiind „celula” de bază a societății, acel mediu de încredere și afecțiune între membri în care fiecare găsește sprijin și susținere și la care se întoarce în momentele dificile. Mai mult decât atât, în virtutea intimității relațiilor dezvoltate între membrii familiei, s-a construit în timp un fel de privatitate a acestui spațiu, care este legitimă, dar nu în orice circumstanță, în măsura în care însăși această privatitate lasă de prea multe ori spațiu manifestărilor violente în familie și le izolează pe victime de un posibil ajutor exterior. Ne referim aici la distincția public/privat, care este amplu contestată în teoriile politice feministe, în măsura în care lasă loc abuzurilor și le ascunde în spatele familiei tradiționale. Apare în acest caz un paradox ce „se manifestă și în identificarea familiei cu sfera privată și, într-un fel sau altul, translatarea autonomiei – care ar trebui să fie un atribut individual – asupra unei forme de organizare socială. Această translatare devine firească într-o lume patriarhală, în care autoritatea supremă în familie este deținută de tată, capul familiei sau al gospodăriei, implicațiile regăsindu-se în nenumăratele critici feministe cu privire la demarcația public – privat ca potențatoare sau oarbă la abuzurile din sfera domestică”¹. Altfel spus, familia devine în fapt sfera privată a tatălui, iar în situațiile de violență, oricât de ironic ar părea, „sfera privată a agresorului”. În acest context, femeile sunt învățate să protejeze familia astfel constituită, iar acest fapt este cu atât mai mult responsabilitatea lor (ca urmare a normelor patriarhale); ele învață să protejeze imaginea idilică a familiei, chiar dacă asta înseamnă să fie victime ale unor violențe extreme.

După 32 de ani, toată lumea zice că mai greșește bărbatul și am zis să îl iert. A mai greșit el și altă dată mergând la păcănele sau o băută. Dar nu m-a bătut, doar m-a strâns de mână, dar eu mă învinețesc imediat. (Femeie neromă, 32 de ani)

Femeile sunt educate să fie supuse – că ne facem de râs, că cine te mai ia, că devii o curvă... Se întâmplă cel mai mult în

¹ Neaga, Diana Elena, 2013, *Gen și cetățenie*, Iași, Polirom, pp. 108-109.

cazurile rome... care nu au școală. Nu au curajul să se opună, că ești proastă, că nu știi nimic, treci la cratiță și îngrijește copiii. (Femeie neromă, 32 de ani)

Așa era el, se certa și cu părinții. Cu amenințări, mă lovea. Eram supărată și nu spuneam la lume, că nu vroiam să știe lumea că am ceartă. A venit cu cuțitul după copil, cu toporul, am toporul ascuns în wc, poți să vii să îl vezi, cuțitele mele sunt toate băgate după un dulap. Nu am plecat, unde să plec, că nu sunt cununată cu el și pe casa asta nu sunt trecută și eu. A avut o tablă și a dat cu ea în cap la copil. Într-o seară era cu ciocanul în mână să îmi dea în cap. (Femeie romă, 57 ani)

Alexandru Oișteanu (2016) aduce în discuție în cartea sa, *Sexualitate și societate. Istorie, religie și literatură*, violența asupra femeilor (indiferent de apartenența lor etnică), rolurile de gen și supremația bărbatului din diferite culturi. Oișteanu argumentează că „obiceiului soțului de a își bate nevasta era considerat a fi unul dintre drepturile lui inalienabile”¹. Aceasta era percepția chiar și în rândul unora dintre femei. Este o problemă de mentalitate tradițională, profund inoculată. Acest argument este întărit de poveștile de viață ale femeilor rome și nerome. Considerăm necesar să subliniem că munca pentru demascarea sau diminuarea acestui fenomen este îngreunată de acest tip de gândire patriarhală, conform căreia bărbatul are drept de viață și de moarte asupra femeii, idee ce se transmite de la o generație la alta.

Părinților mei nu le-a plăcut, el era mai fantezist, mai... dar au acceptat că au acceptat. Așa era, că să nu faci familia de răs și a trebuit să stau. (Femeie neromă, 50 ani)

Asta e. Toți din familie îmi spun „Taci din gură, taci din gură!”. Dar când mi-o da una și aș muri, ce-or face? Atunci îi

¹ Oișteanu, Andrei, 2016, *Sexualitate și societate. Istorie, religie și literatură*, Iași, Editura Polirom, p. 152.

spun dă-i, trebuie să-l las în pace. Nu sunt o fată d-aia rea. Eu îmi dau cu var, eu mut mobila, eu fac tot. El nu e în stare, cum să spun, îl spăl și pe picioare, îi schimb pe toți pe rând, fac mâncare, vin oameni, fac mâncare, servește-i pe toți... tot nu-i mulțumit. (Femeie neromă, 28 de ani)

Această fetișizare a familiei tradiționale, în care presiunea este pusă în mod special pe femei și în virtutea controlului sexualității acestora, în virtutea puternicei stigmatizări a femeilor cu mai mulți parteneri, acestea fiind „curve”, „femei ușoare”, deci nu femei de casă, de familie, este din punctul nostru de vedere principalul factor ce le blochează pe femei în orice acțiune orientată în direcția ieșirii din relațiile cu parteneri violenți. Presiunea este cu atât mai mare cu cât ea vine de la persoanele apropiate, din familie (așa cum rezultă și din textele prezentate mai sus), care, în loc să fie factori de suport pentru victimă, creează de fapt spațiu de desfășurare pentru agresor. Astfel, victimele se izolează, se ascund, dezvoltă sentimentul de rușine, mai ales față de persoanele apropiate, membri ai familiei extinse, considerând că sunt valoroase dacă rezistă: Să zică tată la altcineva, nu mi-a stat în fire așa ceva, eu am fost femeie de casă” (Femeie romă, 60 ani). Astfel, familia devine un spațiu închis, liber pentru dezvoltarea abuzurilor de tot felul, un spațiu tabu mai ales în privința problemelor în măsura în care ele nu sunt integrate în definiția clasică (spațiul idilic) pe care femeile trebuie să o protejeze, că doar „rufele murdare se spală în familie”. Această configurare tradițională a relațiilor de putere din familie limitează dramatic și posibilitatea de a interveni în cazuri de violență apărute în familii vecine sau prietene; mai mult chiar: și a vorbi despre violența din familia altcuiva devine tabu. Avem de-a face așadar, cu un fenomen de „ermetizare a violenței în interiorul familiei”.

Având la bază tot rolurile de gen tradiționale și reglementarea sexualității femeilor în direcția unei monogamii stricte, concretizate în relații sexuale cu un singur partener pe tot parcursul vieții, se construiește și cea de-a doua explicație cu privire la rămânerea femeilor în situații de violență pe termen lung: **paradoxul acceptării violenței ca preț al libertății de alegere a partenerului,**

generat de o hiper responsabilizare individuală și de norma tradițională ce le numește „femei ușoare” pe femeile care au mai mulți parteneri.

Este cunoscut faptul că alegerea liberă a partenerului de viață, însoțită sau nu de căsătorie recunoscută legal sau religios, este o chestiune de dată recentă, caracteristică mai ales modernității. Implicarea părinților în formarea noii familii, acordul acestora mai ales în virtutea ajutorului pe care se presupune că îl vor oferi tinerei familii, este încă un element important în dezvoltarea unor relații armonioase. În mediul rural încă există instituția „împăcăciunii”, ce presupune o punere de acord a familiei extinse în privința formării viitoarei familii, ceea ce înseamnă că, în virtutea experienței de viață, familiile de bază ale celor doi își asumă într-un fel sau altul o formă de responsabilitate cu privire la bunăstarea familiei la a cărei formare au contribuit prin acordul lor.

Ce se întâmplă, însă, odată cu schimbările aduse de noile practici orientate spre familia nucleară, care are la bază în mod special acordul celor doi soți, la care adăugăm ingredientele familiei tradiționale prezentate mai sus, dar și tabuul partenerilor multipli pentru femei? Răspunsul este relativ simplu. Se crează un context favorabil dezvoltării unei hiper responsabilizări individuale a femeilor, care, pe de o parte, sunt libere să își aleagă partenerul; pe de altă parte, această alegere implică asumarea ei indiferent de circumstanțele ulterioare tocmai în virtutea faptului că are la bază alegerea neconstrânsă. Vorbim, de fapt, de un mekansim subtil prin care femeile ajung să suporte acte repetate de violență ca efect a faptului că au făcut alegerea greșită și, deci, ele sunt responsabile. O astfel de semnificare a realității se asociază, desigur, și cu izolarea, cu ascunderea violențelor (vezi „Am căzut pe scări”, „M-am lovit în casă”), deci contribuie la ceea ce numeam mai sus „ermetizarea violenței”. Povestea de mai jos este un exemplu în acest sens.

Introducere din perspectiva persoanei intervievate: familie romă avută, fără violență, familie tradițională – mama casnică, tatăl foarte bogat, mama frumoasă, tatăl mai urât. Își aduce aminte cu drag de perioada dinaintea căsătoriei, rebelă, liberă, nu concepea să trăiască

în violență, persoană activă civic, implicată sindical. Se angajează în București, cunoaște multe colege care sufereau din cauza violenței – gelozie, neajunsuri. În anii '80 femeile nu făceau nimic, sufereau. Erau venite din țară, nu aveau unde să plece, să nu facă familia de rușine. Se căsătorește, face direct cununie – nu respectă regulile comunitare (rachiu) – pentru că îi era rușine de colegii de serviciu. Tatăl se supără. Au fost prieteni (ea și soțul) un an înaintea căsătoriei, soțul se poartă impecabil în acel an. Se mărită ca să fie măritată pentru că avea deja 23 de ani.

În prima zi după cununie m-a bătut. Trebuia să mergem la frați în vizită și eu i-am zis că îmi e rușine să dorm cu el acolo, să ne întoarcem acasă, și atunci a zis „Ce, mă, aici cântă cocoșul, nu cântă găina!” și mi-a dat doi pumni în cap de am văzut stele verzi. Doar din atât. „Eu sunt șeful, da?” Mi-a dat cu pumnii de m-a desfigurat. De rușine, am tăcut. Cum să zic eu, fată la 23 de ani, că am luat un nenorocit, că am dat greș? Mama zicea: fata mea e mare, a stat atâția ani singură în București, acum nu mai greșește, știe ce să își aleagă. De rușinea asta am tăcut. Mințeam. El căuta să mă domine, să mă îndepărteze de familie. Pe cine iubeam cel mai mult, de ăia să mă îndepărteze. Și zicea că de aia mă bate, că mă iau în clonț cu el și că nu îl ascult. Ar fi vrut să mă îndobitocească cum vrea el. Nu mai muncea. Părinții mei nu l-au vrut și mi-au dat strictul necesar. Tata nu l-a vrut, dar nici nu a fost împotrivă: „Vă măritați cu cine vreți voi, dar să plecați de bună voie din casa mea, cu înțelegere”. Mi-a băgat furculița în mână că nu am vrut să iau bani de la sora mea. Toată lumea zicea ce om bun e nea F., cu toată lumea era bun, mai puțin cu cei apropiați. Am rămas gravidă, m-a bătut până am născut. Nu am zis la nimeni de rușine. Nu ieșeam din casă, mă izolaseam... În comunitatea în care stăteam, toată lumea zicea „Țigăncile nu are voie să greșască, să nu îți faci familia de răs”. Eu, măritându-mă la 23 de ani, consideram că am fost destul de mare și nu ar fi trebuit să greșesc. Aparentele înșală. M-a bătut în spital, de ce am făcut fată și nu am făcut băiat. Au sărit

asistentele și l-au bătut și a fugit pentru că era foarte laș.
(Femeie romă, 50 ani)

În măsura în care am fi tentați să credem că această modalitate de semnificare a realității este specifică etniei rome, așa cum rezultă din asumarea identitară realizată de interviuată în rândurile prezentate mai sus, cred că trebuie totuși să privim mai cu atenție tiparul de semnificare. O astfel de analiză aduce în prim-plan, din punctul nostru de vedere, nu atât elementul etnic ca fiind cel definitoriu, cât aspecte ce țin de o anumită poziție socială, de asumare a unui statut de clasă. Mai exact, femeile educate, din familii înstărite, care au acces la informație a) se emancipează și își aleg singure partenerii, b) în consecință „nu au voie să greșescă” sau nu au nicio scuză dacă greșesc. Textul următor, extras din interviul cu o femeie neromă, nu face decât să confirme modelul de interpretare propus mai sus:

Părinților mei [care erau oameni simpli, dar gospodari, și care au ajutat-o mereu] nu le-a plăcut, el era mai fantezist, mai... dar au acceptat că au acceptat. Așa era, ca să nu faci familia de răs și a trebuit să stau [adică să suport violența]
(Femeie neromă, 50 ani)

3.4 La cine apelează femeile care sunt agresate? Neîncredere în intervenția autorităților

Ăla fură o găină de foamea copiilor și pe ăla îl bagă la beci. Dar pe ăla care distruge femeia nu-l bagă. Aici sunt întrebările. Sunt multe. (Femeie romă, 40 de ani)

Încrederea în Poliție este scăzută în rândul femeilor intervievate, neavând exemple de bună practică în care Poliția a intervenit și l-a sancționat pe agresor pe măsura așteptărilor victimelor. Conform interviurilor realizate, femeile care sunt victime ale violenței în familie nu fac plângere la Poliție pentru a nu provoca un rău agresorului sau pentru a evita o amendă ce se răsfrânge asupra întregului

buget al familiei. Veți sesiza în fragmentele de mai jos două categorii mari de situații: a) situația când nu apelează deloc la Poliție, b) situația în care apelează, dar fără a obține un rezultat așteptat. Ambele variante aduc în discuție un tip de intervenție al poliției complet neadecvat situațiilor de violență în familie. În același timp, femeile rome se pot confrunta și cu atitudini discriminatorii din partea polițiștilor, ca urmare a unui rasism instituționalizat.¹

Le dă un avertisment, foarte rar le dă amendă și aia e... Ce să se întâmple? Nu face nimic nici Poliția. Dacă aș fi polițist, de la 11 noaptea nu aș mai da voie la nimeni să stea afară. Poliția vine până la ei, le spune să nu mai facă gălăgie și pleacă. (Femeie romă, 54 de ani)

Am apelat la poliție, dar nu s-au luat măsuri. Nu au făcut nimic. Veneau și ziceau să se potolească că îi dau amendă și plecau. Au zis că nu aveau ce să îi facă pentru că eram căsătorii legitim. Am chemat Poliția de mai multe ori și nici măcar o măsură. Amenzi am mai primit, dar ce folos dacă certurile au continuat? (Femeie romă, 43 ani)

Am constatat că în comunitățile mici, de la sat în special, unde toată lumea se cunoaște cu toată lumea, lucrurile se complică și mai tare. Din poveștile de viață ale femeilor rome și nerome aflăm că există situații în care polițiștii sunt apropiați ai agresorilor, copilărintă în același sat sau mergând la aceeași școală. Puși în fața unor situații de violență, aceștia nu intervin, se prefac că nu văd și nu aud nimic sau intervin pentru a media lucrurile, a le calma, și nu pentru a-l sancționa pe agresor.

¹ În întâlnirile publice organizate de Poliția Capitalei în ultimii trei ani cu polițiști din București și organizații neguvernamentale din domeniul prevenirii și combaterii violenței împotriva femeilor, din partea cărora au participat și autoarele acestui studiu, au fost prezentate în discuții atitudini discriminatorii și rasiste: „Așa e la ei”, „Trebuie să intervină liderul comunității lor (bulibașa)”, „Acum se ceartă, a doua zi se împacă”.

Degeaba chemi poliția... fugeam! La ce să chem poliția – îl credea pe el, de ce să chem. Poliția nu era ca acum să ia oamenii. Dacă dădeai o șpagă, puteai să omori femeia aia. Știam că vine beat și fugeam. (Femeie romă, 50 de ani)

[am sesizat] Poliția de la Onești, i-am zis, dar nu avea ce să îi facă că îl cunoștea, femeia de la bilete îl cunoștea și ea, i-a zis să se dea de acolo. (Femeie romă, 22 de ani)

Dar aici nu mai poți să suni la poliție, să te gândești... Chiar dacă suni, nu se întâmplă nimic, suni degeaba. [...] La 112 – și o zis „Sună la tine, la poliție”. Am făcut, dar degeaba faci. Crede-mă că degeaba faci. (Femeie romă, 37 de ani)

În lipsa unor măsuri eficiente de intervenție a poliției în situațiile de criză, care să le ofere siguranță imediată victimelor, agresorii revin în domiciliul comun și violența împotriva partenerelor se intensifică. Femeile care sunt agresate își dezvoltă propriile mecanisme de supraviețuire în relația abuzivă și renunță să mai apeleze la Poliție, fiind conștiente de lipsa măsurilor adecvate de intervenție din partea autorităților.

*Da, am sunat o dată la poliție și mi-a zis poliția să fac o cerere, am făcut-o și au venit și i-a dat o amendă. **I-a dat amendă, după aceea m-a întrebat de ce l-am dus la poliție și iar m-a luat la bătaie. Le-am zis să nu-i dea amendă... tot mie rău îmi făcea... am zis doar să-l sperie...** (Femeie romă, 41 de ani)*

*Pe Trompetului aveam un vecin, chema poliția, **poliția îi dădea o amendă, îl lua la secție și venea acasă și o luam de la capăt, nu îi pune o restricție, nimic.** Unele femei sună, cele care sunt mai școlite și nu au teamă așa mare. Multe le e foarte frică, nu au curajul să sune. Și dacă vie poliția, spune că nu a fost nimic pentru că a doua zi o să fie și mai rău. (Femeie ne-romă, 32 de ani)*

*La Poliție, da, am fost de atâtea ori. Eiii... Ce face Poliția? Mă duceam cu toți patru copiii la Poliție la Filaret, mă puneau în dubă și mă aduceau acasă. Îi ziceau că să se potloască, îi dădeau amenzi, nu le plătea, îl amenințau. **Odată ne-au luat pe amândoi și la întoarcere m-a alergat cu pietre până acasă. Ziceau că, dacă nu bag divorț, ei nu pot să intervină, decât dacă e crimă sau ceva.** Am băgat și divorț și m-am dus cu hotărârea judecătorească și greu am reușit singură. (Femeie neromă, 50 ani)*

*Da, o venit în casă, peste mine, am început să țip până a ajuns băietul meu, a luat sapa și o fugit după el. L-o fugărit. Și am sunat și la poliție, la mine. **Suni degeaba. Faci cerere mâine și de acolo tot nimica nu se face.** Dai un ban și stai în față, știi? (Femeie romă, 37 de ani)*

Experiențele negative ale femeilor în relație cu intervenția Poliției privind violența domestică trăită sau la care au fost martore consolidează neîncrederea în autoritățile publice. Două dintre femeile intervievate subliniază ineficiența intervenției poliției și faptul că în cele din urmă există cazuri în care femeile sunt ucise de parteneri, chiar dacă apelează la Poliție.

Ne împăcăm de forță majoră și voi nu ați făcut nimic și nu mă mai duc la poliție pentru că știu că nu face nimic. Și el zicea „Ai văzut că nu mi-a făcut nimic? Ce face poliția? Ce îmi face mie poliția că ești nevastă-mea?” Și eu învățasem lecția, pregăteam actul de casă să vadă că eu sunt proprietara și să intre în casă să stăm de vorbă. (Femeie romă, 50 de ani)

Am apelat eu – mama victimei – [la poliție] de două ori, ea a mers cu mine, o declarat, o fost și el, poliția l-a amendat, atât! Nu mi-a dat număr de înregistrare. Știa toată lumea [comunitatea, poliția, spitalele, DGASPC] că nu treceau vânătă-ile după ea și apăreau altele. (Femeie neromă, 65 de ani)

Se săturase poliția de mine. Venea, îl lua, îi dădea avertisment, îi dădea amenzi și îl lăsa, că să ne împăcăm. De multe ori nici nu mai voiau să vină poliția, mă duceam la Capitală cu copilul după mine. (Femei romă, 50 de ani)

Câte cereri a avut la poliție, doamnă, că i-a dat foc și de vie. Prima dată, anu' trecut, i-a dat foc de vie și a scăpat-o un băiat de-al ei sau un frate de-al ei. Câte cereri are la poliție, nu se bagă poliția între noi, că sunt soț și soție, dă-o în judecată, despărțiți-vă, atâta știu să spună. Până a omorât-o de tot. (Femeie romă, 40 de ani)

Vom rezuma în cele ce urmează aspectele problematice identificate în relație cu intervenția Poliției în situațiile de violență în familie:

- Solidaritatea masculină, generată de faptul că cei mai mulți dintre polițiști sunt bărbați și au tendința de a da crezare mai degrabă genului similar, care este identificat și ca fiind capul familiei; deci se creează o solidaritate și în virtutea deținerii de către ambii actori (polițist – bărbat agresor, cap de familie) a unei poziții de autoritate. Una dintre femeile romă intervievate subliniază inclusiv actele de corupție ce pot avea loc între agresor și polițist: „Păi, o șpagă dacă dă... decât să-mi dai amendă [agresorului] să meargă în buget, mai bine dă-mi-o mie” (Femeie romă, 40 de ani).
- Ineficiența intervenției, corelată cu pedepsele mici și lipsa serviciilor integrate pentru victimă și agresor. Astfel, intervențiile concretizate în amenzi sau avertismente sunt de multe ori mai problematice decât lipsa oricărei forme de intervenție în măsura în care victima și agresorul continuă să locuiască împreună, ba chiar trebuie să gestioneze și problema amenzii, adică o sancțiune ce se răsfrânge de cele mai multe ori și asupra victimei și copiilor și nu-l vizează doar pe agresor: „Nu, din cauză că am zis că sunt copiii. La poliție îi dă amendă, nu o plătim tot noi?” (Femeie romă, 30 de ani). Una dintre femeile nerome subliniază nedreptatea pe care o trăiesc femeile agresate în raport cu lipsa sancționării agresiunii sau cu pedepsele prea mici pentru agresori:

Un pic să îi bage la beci. Nu pentru unul care fură o găină săracu' de foame. Ăla fură o găină de foamea copiilor, și pe ăla îl bagă la beci. Dar pe ăla care distruge femeia nu-l bagă. Aici sunt întrebările. Sunt multe. [...] Foarte nedrept... vii și anchetezi mortul. Atunci, târziu, rămân pruncii ăștia fără mamă. De ce? Că nu își fac treaba. (Femeie romă, 40 de ani)

- Intervențiile ezitante ale Poliției în virtutea asocierii familiei cu sfera privată, dar și în virtutea înțelegerii printr-o grilă tradițională a relațiilor dintre soți / parteneri / concubini – element ce intră în categoria normalizării violenței în familie și în genul de explicații „Acum se bat, acum se împacă”. Perspectiva amenințărilor agresorilor devine reală atunci când nu există o intervenție imediată a Poliției, care să înlăture starea de pericol și să le ofere siguranță victimelor.

Cu biciul am fost bătută atunci și am fost la poliție. Am ajuns până la poartă la poliție, și el mi-a zis așa, m-a amenințat: „Dacă te duci la poliție, când te-ai întors, eu te-am omorât”. Și eu de frică nu m-am mai dus. Am plecat de acolo, de la poarta poliției. Deci nu am mai zis nimic. (Femeie romă, 37 de ani)

- Lipsa intervenției Poliției atunci când a fost solicitată în repetate rânduri într-un caz de violență domestică, precum și asocierea violenței domestice cu o problemă privată, ce ar trebui rezolvată în familie conduce la încrederea scăzută în Poliție ca instituție care ar fi în măsură să le ofere siguranță imediată victimelor violenței.

Pe timpuri... acum câțiva ani, când mergea mama și făcea cerere împotriva lui tata, zicea că nu se bagă în familie. La vremea aia, când eram eu destul de mică, dar înțelegeam, și ziceau pe vremea aia că „noi nu ne băgăm în familie, puteți să lăsați cerere, dar noi...” Țasta e caz pe care îl știu eu. Mergea mama, făcea cerere, spunea că-i bătută, mergea vânătă... „Noi nu ne băgăm în familie.” Și a avut atâtea cereri. (Femeie neromă, 28 de ani)

Contextul de viață precar în care trăiesc o parte dintre femeile rome și nerome intervievate, aflate în dependență economică față de partener, reprezintă un motiv în plus ca, atunci când sunt agresate, să nu înregistreze plângere la poliție. Deși nu știe să existe o lege care să le protejeze pe victimele violenței domestice, una dintre femei arată prin răspunsul ei că se raportează la o lume în care agresorul ar fi pedepsit cu închisoarea pentru faptele sale, deci preferă să nu apeleze la Poliție din teama de a nu rămâne singurul părinte care îi crește pe copiii.

M-a bătut ca lumea, dar așa să chem poliția... nu. Să-l bag eu cu mâna mea la poliție și să rămână fata fără tată? Am stat despărțită de la el, aveam treabă, dar a zis mama așa și s-a dus la poliție... Acolo i-a zis că eu trebuie să zic cu gura mea ce face soțul și îl leagă. De exemplu, dacă eu mă duc acum la poliție că mă bate, că mă înjură, că se ține cu asta, că nu am trai cu el... pot să fac. Dar acum cum să mai fac? Cu doi copii... Măine-poimăine ne dă mama afară din casă, mai știi... În mod normal fata trebuie să stea la soacră, la mama băietului. (Femeie romă, 21 de ani)

Experiențele femeilor întăresc ideea că violența în familie este o problemă privată și ilustrează lipsa serviciilor adecvate pentru victimele violenței domestice. Două dintre interviuri ilustrează problema lipsei adăposturilor pentru victime, cât și teama martorilor de a interveni în cazurile de violență domestică.

Abia îl născusem pe cel mai mare, era încă mic. Când m-a bătut, m-a alungat din casă, era iarnă, copilul era mic și am întrebat la cine să mă duc, mai ales unde să stau noaptea. Și am sărit gardul, am luat o pătură de pe pat, am înfășat copilul ca să nu îi fie frig și am sărit în spate, unde aveam o grădină, dar nu era a noastră, era a vecinei... Și m-am băgat într-o glugă cu ciocane și am stat acolo până dimineața. (Femeie romă, 41 de ani)

Asta da, mai fugе femeia de acasă, că mai se ascunde, mai este altă persoană la vale, tot așa, e bătută, e fugărită, că e iarnă, că e zăpadă, ea doarme săraca pe drumuri, pe străzi. Dacă pot să o aduc, ca să nu o vadă altcineva, să o părăscă că e la mine, să nu vină să îmi spargă mie geamurile, aș putea să fac un bine să o aduc, dar dacă mă vede cineva, nu pot să o aduc. (Femeie romă, 40 de ani)

Familia rămâne instituția la care apelează femeile atunci când se confruntă cu violență în cuplu, fiind o modalitate de a se descărca emoțional sau de a găsi adăpost și înțelegere, și nu neapărat de a solicita intervenție din partea lor, uneori chiar familia fiind cea care consolidează percepția că violența domestică rămâne o problemă privată.

Cu mama. Eu cu mama. Eu una cu mama vorbesc. Nu chiar toate, toate, dar majoritatea i le spun lu' mama. Nu știu celelalte. Nu știu, unele țin, unele se ascund, de exemplu: nu o mai bag și pe mama în probleme sau nu mai bag și pe tata, dar cu tata niciodată, cu mama cel mai mult. Eu cu mama mă sfătui. Nu prea multe, nu pot să îi spun „Da, mamă, uite m-a bătut azi”, că se supără și ea și ce zic: „Lasă, trece și asta”. (Femeie romă, 30 de ani)

Merg la părinți... Lor le spun. Să știți că în general se feresc. Toată lumea. Chiar și dacă ești victimă, dacă te-a bătut, să nu știe lumea. Eu zic că doare mai tare când te bârfește lumea. Când auzi pe cineva „A bătut-o bărbatu-su” și o arată cu degetul. Preferă să nu se știe. (Femeie neromă, 28 de ani)

Da, erau frații care veneau, ai ei, că eram în ogradă cu toții, dar nu puteau să se bage, din cauza că spuneau: mă bat, mă împac, nu trebuie să vă băgați voi, că așa suntem noi, femeile, trebuie să mai și suferim, nu? Așa e concepția mea. Nu știu cum e la altul. (Femeie romă, 30 de ani)

Poveștile de viață ale femeilor rome și nerome din Valea Seacă (Bacău) și Ferentari (București) ilustrează existența neîncrederii acestora în autorități, care NU sunt văzute ca posibil ajutor eficient în situațiile de violență, familia extinsă sau comunitatea fiind actorii la care apelează femeile intervievate atunci când se confruntă cu violență domestică.

3.5 Cine ar trebui să intervină în cazurile de violență în familie? Recomandări din partea femeilor rome și nerome intervievate

Femeile rome și nerome semnalează în interviurile lor disfuncționalitățile pe care le resimt la nivelul intervenției autorităților, precum și limitările legislative existente în cazurile de violență în familie. Soluțiile propuse de intervievate pentru limitarea fenomenului violenței în familie/împotriva femeilor sunt direct corelate cu aceste disfuncționalități:

- „să vorbească și cu vecinii”, „să pună restricție”, „să nu îi ia copiii”, „să impună restricția chiar dacă ea nu vrea” – privatitatea familiei care face dificilă raportarea agresiunii de către victima aflată oricum într-o situație de vulnerabilitate;
- „să îl ducă la pușcărie – să fie pedepsele mai mari. Ajungea ea să ia un cuțit să se apere.” – înăsprirea pedepselor, ce poate avea și un caracter preventiv substanțial având în vedere că mulți dintre agresori repetă faptele pentru că știu că vor primi eventual doar o amendă¹;
- *Centre pentru femei*, „de multe ori nu au unde să meargă”, „să le primească cu copiii, de multe ori nu pleacă din cauza asta”, „la centre te primesc decât dacă ești foarte bătută și condițiile sunt proaste” – servicii pentru victime, adăposturi, astfel încât acestea să nu fie obligate să locuiască cu un agresor pe care l-au sesizat la Poliție și care poate deveni astfel și mai agresiv;

¹ Desigur, ne referim aici la situațiile identificate în interviuri, și nu la legislația în domeniu, care se pare că nu este chiar implementată în practică.

- *Pentru agresori – psiholog – servicii pentru agresori.*
- „Să fie protejate mamele cu copii, am fost și eu la un centru pe la policlinica Vitan, eu aveam nevoie de avocat. Eu am vrut să fug să nu ne mai vadă. Nu se implică nimeni. Când se ajunge la crimă, atunci intervine poliția. M-a ajutat fundația aia, ne dădea mâncare. Și consilierele de acolo care mi-au deschis mintea ce să fac. Și mâncarea, mâncam toți” – asistență juridică pentru victime.

Vom reda în cele ce urmează recomandările formulate de femeile rome și nerome din comuna Valea Seacă (județul Bacău) și cartierul Ferentari (București), care au participat la realizarea cercetării, și la cine ar trebui să apeleze victimele violenței în familie din perspectiva lor:

Un psiholog... dacă ajungi să fii atât de stresată. Sunt femei care se trezesc din somn de frică. Cine știe cât sunt de afectate... poate le-ar ajuta, dar... cel mai bine cred că, în astfel de situații... e să pleci. Și să știi că acolo unde pleci ești sigură. Nu vine, nu poate veni să te lovească. Sau să i se interzică, o perioadă, să se apropie de tine... dacă e așa de violent. (Femeie neromă, 28 de ani)

La Poliție. Ori la ambulanță. Să dai o declarație în care să spui ce s-a întâmplat. (Femeie romă, 22 de ani)

Eu cred că ar trebui să se ducă la poliție cu martori. Dar și poliția de la noi... acum, dacă vine cineva peste mine și mă duc la poliție și spun, ei sunt mâna în mâna cu poliția, nu fac dreptate aici la noi. (Femeie romă, 32 de ani)

[statul] să dea o lege și pentru noi, femeile. (Femeie neromă, 37 de ani)

Să acorde mai multă atenție la femei, și nu numai la bărbați. Și în stat, și în politică, o femeie este mai discriminată decât un bărbat. (Femeie neromă, 46 de ani)

Păi, la altcineva la cine decât la poliție? Noi așa știm, nu? Primul ajutor e poliția și al doilea e salvarea, când mă ia leșinată, unde să mai apeleze? Trebuie să intervină, nu? Când intervii, când mă vezi moartă, vii atunci? Dacă eu fac o cerere, două, trei, și nu luați în seamă, cum fac? (Femeie romă, 40 de ani)

[Autoritățile] să ia cât mai multe măsuri. Să se implice mult mai mult ca acum. Pentru că nu se vad rezultate, eu n-am văzut nimic. [...] Că nu li se pare ceva grav. (Femeie romă 2, 37 de ani)

Mă duceam la poliție, îl ținea o zi, după care îl primeam în casă. Dar dacă ar fi o lege, cum este în afară, să îi pună brațară, nu ar mai fi făcut așa. [...] Eu am avut sprijin, sunt unele femei slabe. Și agresorii au o putere, te domină psihologic. Dacă aș putea, legile astea să se schimbe, să îi amendeze drastic pentru o simplă amenințare, să fie monitorizați, să nu zică poliția „Hai, lasă, că vă împăcați”. (Femeie romă, 50 de ani)

[Agresorii să fie] sancționați de poliție. Normal, măcar pedeapsă. Că, dacă dai o amendă pentru care muncești din greu să plătești, a doua oara nu mai repeți. Eu așa știu. (Femeie romă, 40 de ani)

Am putea spune, așadar, că avem de-a face cu un paradox, și anume accentul pus pe privatitate când vine vorba de violență și ceea ce am numit ermetizarea violenței în familie, iar pe de altă parte, critica dură adusă intervenției ineficiente a autorităților. Însă acest paradox nu face altceva decât să pună în evidență încă o dată situația extrem de vulnerabilă în care se află victimele violenței, care sunt, pe de o parte, constrânse social să ascundă violența, iar, pe de altă parte, atunci când au curajul să apeleze la autorități (de obicei în cazurile de violență extremă și când ajung să se teamă pentru viața lor sau a copiilor), se confruntă cu intervenții ce le vulnerabilizează și mai mult. Cu toate acestea, nevoia acută de intervenție este pusă bine în evidență de către o interviuată, care, întrebată fiind cine ar trebui să intervină, face trimitere la instituția Președintelui, asociată

de aceasta cu cea mai mare autoritate în stat: „Implicarea autorităților – la cel mai înalt rang – președintele”. Așadar, avem aici un semnal de alarmă extrem de clar ce atrage atenția asupra faptului că femeile resimt nevoia ca violența în familie să fie tratată cu cea mai mare seriozitate și să fie preocuparea persoanelor care, în virtutea funcțiilor, au cea mai mare autoritate în stat.

Ajutorul potrivit în momentul potrivit rupe lanțul violenței. Este bine știut faptul că fenomenul violenței împotriva femeilor e unul extrem de complex, iar de cele mai multe ori intervenția este dificilă tocmai în virtutea acestui fapt. De aceea, noile tehnici de combatere a violenței aduc în prim-plan asistență personalizată, intervenții modelate în funcție de particularitățile fiecărui caz în parte etc. Din păcate, în România suntem departe de astfel de practici în măsura în care ne confruntăm cu probleme ce țin de o lipsă acută a serviciilor pentru victime, dar și pentru agessori, dar și cu o legislație deficitară. În contrapondere a acestor aspecte, vom prezenta mai jos un fragment dintr-un interviu ce pune în evidență foarte bine ce poate însemna pentru o femeie victimă a violenței accesul la minime servicii și cum diverse formule de sprijin au impact real în viața victimelor.

Era o fundație, ceva, și acolo mă duceam, Fuc parcă se numea, pe la Pieptănari. A găsit-o fii' miu. Și am găsit o asistentă care m-a ajutat, care mi-a deschis mintea. Că eu eram acasă, erau copiii mici, trebuia să am grijă de ei și trebuia să stau să îndur... A aflat unul din băieți, s-a dus fără să îmi spună. A venit acasă să vadă și făceau un fel de consiliere cu mamele. Că trebuie să mă angajez, cu avocați, cu ce acte să fac... Aveam bază materială, aveam forță, ieșeam în lume, aveam contacte, nu mai stăteam doar la mâna lui să ne tortureze, să ne țină ca pe sclavi. (Femeie neromă, 50 de ani)

Desigur una dintre temele pe care le-am urmărit pe parcursul interviurilor a fost cea care aduce în prim-plan relația gen-etnie. Cum era de așteptat, mai ales având în vedere că interviurile au fost făcute cu femei rome și nerome, dar și în virtutea melanjului etnic

ce caracterizează aria geografică în care am făcut munca de teren (Ferentari, Valea Seacă), etnia apare ca variabilă în interviurile realizate în două mari ipostaze: 1. ca manifestare a internalizării identității și delimitare față de celălalt („Eu sunt țigancă, ea e româncă”); „L-am spălat pe bărbatul meu pe picioare, că așa e la noi, la țigani, așa avem noi respectul; „și o doamnă bătrână româncă și ținea la mine.”; 2. ca formulă explicativă asociată cu prejudecăți și stereotipuri atașate etnicilor romi și tradițiilor acestora „Cei de etnie romă așa sunt, cei de etnie romă au chestia asta în sânge – dacă nu îmi bat nevasta, nu sunt bărbat. O familie de spoitori – femeia aia era bătută, alerga pe stradă cu copiii. Ei sunt învățați de mici... el aduce banii, ea se supune – are drept de viață și de moarte asupra ei” – (Femeie neromă, 32 de ani).

Cu toate acestea, o altă identitate pare a fi infinit mai relavantă, cel puțin pentru comunitatea din Ferentari, una care transcende etnia și care poate fi asociată cu ceea ce în volumul *Comunități ascunse*. *Ferentari* este prezentat sub numele de identitatea de „ghetto-ist”¹, care este o combinație între marginalitate, sărăcie, discriminare, vulnerabilitate. Este o indentitate care în fapt se construiește mai ales în jurul clasei și care în interviurile făcute în Ferentari este consolidată de solidaritatea dezvoltată în jurul genului. Altfel, atât din poveștile relatate în cadrul întâlnirilor față în față, cât mai ales din observația participativă din teren se desprinde o formă de solidaritate ce se manifestă între femeile victime ale violenței în virtutea empatiei generate de experiențele comune traumatice. Chiar dacă sunt reținute în a vorbi cu „străinii” despre situațiile de violență existente în alte familii, în discuțiile informale poți afla că „uite și pe ea o bate bărbatul”, „fugea la mine când o bătea” „noi mai ne povestim, mai te încurajezi, mai te învățăm. Ne ajutăm, nu cu toate, dar își mai spune fiecare problemele”, „Eu să știu pe cineva ca mine din tot sufletul mi-aș dori să o ajut.”

Ascunderea violenței ca strategie de acces la resurse în familiile foarte sărace. Un alt aspect pe care îl considerăm deosebit de

¹ Florin Botonogu (coord.), *Comunități ascunse. Ferentari (Hidden Communities. Ferentari)*, Expert Publishing House, 2006, p. 29.

important și care a rezultat din cercetare este cel care ține de contexte specifice care potențează ascunderea violenței în familie și împotriva femeilor. Avem în vedere aici familiile care trăiesc în condiții extrem de precare, care sunt dependente de ajutorul autorităților (locuințe sociale, ajutor pentru chirie etc.). Astfel, am observat o reticență ridicată în a vorbi despre violența din propriile familii (cu toate că informațiile primite de la vecini, autorități, cunoscuți confirmau existența acestei probleme) în măsura în care femeile semnifică acest act ca un factor de risc în accesarea diverselor beneficii sociale ce sunt vitale pentru familie. Avem de-a face în fapt cu dezvoltarea unei strategii de cosmetizare a familiei („*noi muncim, copiii merg la școală, nu avem probleme cu violența*”) pentru accesarea unor resurse, strategie dezvoltată și susținută cu tărie chiar de femeile victime ale violenței care fac parte din aceste familii și care vor vorbi sau raporta extrem de greu abuzurile la care sunt supuse pentru că asta înseamnă pentru ele expunerea întregii familii.

Precaritatea locuirii, vulnerabilitatea și dependența de autorități, stigmatul sărăciei fac ca violența să fie ascunsă și mai mult – intersecționalitate clasă–gen. Între recunoașterea agresiunilor din familie și protejarea familiei, la care adăugăm nevoia de a da bine în fața autorităților pentru a primi sprijin – strategia este de a nega vehement existența unor probleme legate de violență în familie. Povestea prinde însă alt contur când în paralel cu această strategie o regăsim pe aceea care aduce în discuție condamnarea vehementă a violenței existente „la alții” și nevoia acută ca femeile să fie protejate.

Capitolul 4

Perspectiva autorităților publice privind intervenția în cazurile de violență împotriva femeilor

Vom prezenta în cele ce urmează ideile principale desprinse din interviurile cu autoritățile, conturate în jurul întrebărilor prezentate în ghidul de interviu anexat acestui raport. Așa cum rezultă din ghid, punctele centrale ale discuției au ținut de percepții cu privire la violență (cauze, grupuri vulnerabile), identificarea procedurilor, puncte forte și puncte slabe ale ordinului de protecție, sesizarea din oficiu, retragerea plângerii, colaborarea cu alte instituții, nevoi și posibile soluții. Prin interviurile cu reprezentanți ai autorităților ne-am propus să identificăm și punctele forte, și punctele slabe ale ordinului de interdicție emis de polițiști de la constatarea faptei, măsură de siguranță care nu există în prezent în legislația românească, dar care este prevăzută de Convenția de la Istanbul și care a reprezentat una dintre cerințele principale ale organizațiilor neguvernamentale în acțiunile lor de advocacy.

4.1 Percepții cu privire la violența împotriva femeilor – internalizarea „rigidă” a discursului corect politic

Grila de interviu a fost prevăzută cu întrebări legate de factori ce determină apariția violenței, grupuri vulnerabile, particularități culturale în manifestarea violenței. Ne-am dorit să identificăm înțelegerea fenomenului de către diverși actori cu rol de prevenire și combatere a unor astfel de situații, pornind de la premisa legitimă că există o serie de stereotipuri și prejudecăți atât legate de fenomenul violenței, cât și de diverse grupuri/categorii etnice (ne referim aici în special la minoritatea romă) care au impact în ceea ce privește semnificarea fenomenului și, în consecință, intervenția în astfel de cazuri. Imaginile exotice de reprezentare a femeilor rome sunt prezente în societatea românească și perpetuate la nivel instituțional și prin mass-media¹, consolidând prejudecățile despre femeile rome. Sondajul „Percepții și atitudini privind discriminarea în România”, publicat în anul 2012 de Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, arată că 15% dintre români s-ar simți foarte puțin/deloc confortabil în preajma unei persoane de etnie romă, 43% dintre respondenți au o părere proastă și foarte proastă despre romi, iar primele trei defecte asociate acestora sunt: leneși, agresivi și necinștiți.²

Rezultatele cercetării aduc în discuție următoarele aspecte, despre care considerăm că merită investigate în detaliu în cercetări ulterioare. **Rămâne dominantă ideea că violența este generată de factori clar identificabili și mai degrabă externi, cum ar fi consumul excesiv de alcool, lipsa educației, sărăcia.** Se perpetuează astfel ideea conform căreia violența este un fenomen care poate fi izolat în anumite spații și cu care se confruntă anumite categorii de persoane, mai degrabă marginale. Însă în paralel cu acest discurs am identificat și

¹ Gheorghe, Carmen, h.arta. 2010, *Privește-mă așa cum sunt. Cuvinte și imagini ale femeilor rome*, American Cultural Center, Timișoara – București.

² CNCD, 2012, Sondajul „Percepții și atitudini privind discriminarea în România”, realizat de TNS CSOP România în perioada decembrie 2011-ianuarie 2012.

conștientizarea unor aspecte ce țin de „educație” în sens de modele culturale de relaționare între genuri, modele în care raporturile de putere potențează violența, fapt ce reprezintă un important pas înainte în înțelegerea fenomenului violenței.

Condiționare socială – violența este normalitate – am făcut o alegere, mergem cu ea pâna la capăt; rezolvarea problemelor în familie, evită să facă publică situația problematică în familie – asta duce frecvent la retragerea plângerilor. Am avut situații de 15 apeluri la 112 și plângeri retrase și se ajunge la tăiat picioarele cu cuterul sau omor. (Procuror)

Marea majoritate a cazurilor, 99% din totalul cazurilor care ajung aici sunt pe fondul consumului de alcool. (Reprezentantă 1 DGASPC)

Abandonul școlar, consumul excesiv de alcool, gradul de cultură, trăit în concubinaj, față de actul de căsătorie, care dezvoltă o latură de unitate a familiei. [...] Cei doi se ceartă, probabil pe fondul consumului de alcool, se sună la 112, se deplasează și se discută. (Polițist 2)

Gelozia extremă. [...] Cauzele eu zic că sunt familia de origine. (Reprezentantă 2, DGASPC)

Lipsa banilor, care duce la un nivel de stres. Abilități reduse... abilități scăzute mai bine zis de a face față stresului. Teama legată de ziua de mâine. Sunt multe. (Reprezentantă 3, DGASPC)

Dacă principalele cauze identificate de reprezentanții autorităților publice sunt consumul de alcool, nivelul de educație, starea de precaritate economică, precum și modelul familiei de origine, în interviurile realizate sunt surprinse și aspecte legate de învinovățirea victimei, rolul victimei în relație cu agresorul.

Da, cum au zis și colegile mele – și gura lor. Și după o zi de muncă, da? De la pădure sau așa, băut că acolo i se dă și băutură, ea începe cu gura mare și atunci... poc-poc. Și consideră că sunt obligați să le aducă bani. Ei să aducă, ei să facă, ei... Lipsa educației. Mediul în care crești. [...] De cele mai multe ori vin din familii unde a existat violență domestică. (Reprezentantă 4, DGASPC)

Probleme de comunicare și relaționare și așteptarea doar din partea celuilalt de a întreține, e vorba de structura familiei, ierarhia familiei. (Reprezentantă 3, DGASPC Bacău)

Blamarea victimei este unul dintre obstacolele principale cu care se confruntă femeile atunci când vor să iasă dintr-o relație abuzivă, alături de normele patriarhale privind acceptarea violenței ca o problemă privată. Atunci când există prejudecăți în rândul reprezentanților autorităților publice cu privire la victimele violenței în familie, se pot manifesta în relație cu beneficiarele serviciilor sau în felul în care aceste autorități intervin sau nu în cazul de violență. Blamarea victimei de către reprezentanți ai autorităților, prin argumente care sunt folosite și de agresori („Da, cum au zis și colegile mele – și gura lor. [...] Ea începe cu gura mare și atunci... poc-poc”), nu fac decât să „ofere tacit susținere dominației masculine și control asupra femeilor”¹.

Reprezentanții autorităților publice locale identifică drept cauze și acceptarea violenței pe baza modelului cultural învățat și văzut în familie, totodată aducând în discuție și faptul că existența unui model de respingere a violenței în familie din partea mamei consolidează ideea de reușită și oferă un exemplu copiilor pentru un viitor alternativ, fără violență.

Și mama a stat, da? Femeia a stat, mama a stat, înseamnă că și eu trebuie să stau. Iar unde mama a divorțat și fata a

¹ Maynard, Mary, 1985, „The response of social workers to domestic violence”, în Pahl, Jan (ed.), *Private Violence and Public Policy. The needs of battered women and the response of the public services*, Routledge, 2016, p. 137.

ajuns femeie și a fost expusă, a intrat într-o relație similară, a avut puterea... „Mama a plecat, a divorțat, deci...” Nimeni nu e constrâns sau forțat să rămână să ia bătaie într-un cuplu, în familie. (Reprezentantă 2, DGASPC)

E un cumul de factori, nu este o singură cauză. Pornește odată de la structura de personalitate a fiecăruia, modelele pe care le au din punct de vedere al dinamicii familiale, de felul în care relaționează și rezolvă probleme în cuplu, de comunicare, de un stil de adresabilitate, de modul în care își împart sarcinile sau nu și le împart în familie, de faptul că în ciclul vieții de familie se modifică niște lucruri care presupun adaptare la schimbare. (Reprezentantă 3, DGASPC)

Tot în raport cu modele culturale, persistă în mod clar stereotipurile și prejudecățile legate de etnia romă, însă ele sunt mai degrabă „lăsate să se înțeleagă”, și nu afirmate în mod direct, în virtutea internalizării unor mecanisme ce țin de corectitudinea politică. Am avut în acest sens experiențe în care adresarea unor întrebări legate de particularități etnice în înțelegerea violenței împotriva femeilor a fost întâmpinată cu formule standard de corectitudine politică – „nu putem vorbi despre asta”, „nu se face discriminare pe categorii sociale”, „întrebarea este greșită”, chiar dacă în relația „de încredere” stabilită cu interviuatoarea „majoritară” elementele de limbaj mimico-gestual transmiteau mai degrabă mesajul „știm că romii..., dar nu putem vorbi despre asta într-un interviu oficial”.

Două aspecte merită reținute dintr-o astfel de semnificare a realității: 1. cel puțin în interviurile realizate cu reprezentanți ai autorităților (Poliție, DGASMB, DGASPC Bacău) putem vorbi de o conștientizare, chiar și incipientă și nestructurată, a faptului că referirile etnice trebuie tratate cu atenție: „Nu știu dacă știa... Dar ea nu a avut nicio reținere, a zis că sunt țigancă. Dar la noi nu contează asta, religia, etnia” (Asistentă socială, DGASPC Bacău); 2. acest fapt se poate ușor transforma într-un paravan, mascând atitudinile rasiste din sistem în măsura în care această conștientizare incipientă nu este consolidată prin integrarea de argumente, ce se poate face

prin formarea judecătorilor, procurorilor, polițiștilor, avocaților, asistenților sociali în aria problematicii nediscriminării.

Cu toate acestea, în rândul reprezentanților autorităților locale există prejudecăți rasiste ce au fost afirmate fără reținere, ceea ce ne arată că femeile rome care doresc să apeleze la serviciile de asistență socială pentru situații de violență se lovesc de atitudini discriminatorii din partea autorităților locale.¹ Lipsa veniturilor și a resurselor în gospodărie nu este asociată cu excluziunea socială, ci cu „comoditatea” în cazul minorității rome din comunitate.

*În primul rând, ne lovim de problemele celor de etnie romă. Ei sunt foarte mulți, nu sunt educați cum trebuie și de aici și... Bine, ei **au și conceptual asta că ei au drepturi și nu au și obligații**. Și atunci chiar intervin problemele. Încerci să le explici că au și obligații.* (Asistentă socială, Valea Seacă, interviu realizat în septembrie 2012)

*În primul rând, cred că este vorba de lipsurile materiale și aici mă refer mai mult la comunitatea de romi pentru că ei nu au fost obișnuiți să aibe în curte și o pasăre, și un animal, cum au ceilalți. Deci având o... o ceva în curte, ar putea să îi ajute în gospodărie. Bine, că ar trebui să aibe grijă de acel animal, dar e **mult mai comod să vii să ceri decât să faci ceva efectiv, să muncești pentru ceva... E mult mai simplu, vii și ceri pentru ajutor.*** (Asistentă socială, Valea Seacă, interviu realizat în septembrie 2012)

În 2013, 20% dintre români considerau că trăsătura ce îi caracterizează pe romi este că sunt hoți/infractori, urmată de 11% dintre români care îi cred leneși, dezinteresați, indiferenți și 8% dintre români având prejudecata că romii sunt caracterizați de incultură/

¹ Interviul cu reprezentanta Serviciului de Asistență Socială din Valea Seacă face parte din cercetarea realizată în perioada 2012-2013 pentru teza „Violența împotriva femeilor. Relații de putere între femei și bărbați în comunitatea cu romi din Valea Seacă”, susținută public în aprilie 2014.

lipsă de educație.¹ Același sondaj ne arată că 74% dintre respondenți nu ar vota o persoană de etnie romă în funcția de consilier local și 80% nu ar vota o persoană de etnie romă pentru funcția de Președinte al României. Aceste date evidențiază faptul că distanța socială între persoanele majoritare și persoanele de etnie romă este mare: 58% dintre români nu ar accepta ca un rom să le fie rudă și 55% nu ar accepta să le fie prieten.² Aceste prejudecăți și atitudini discriminatorii surprinse de sondajele de opinie pot fi întâlnite și în rândul autorităților publice și se transpun în bariere privind accesarea anumitor tipuri de servicii.

4.2 Colaborarea deficitară între autoritățile responsabile

Interviurile realizate cu reprezentanți ai autorităților publice centrale și locale, precum și cu profesioniști implicați în prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor ilustrează diferite blocaje existente în relația dintre aceștia în privința responsabilităților ce le revin. Implementarea deficitară a legislației existente și a responsabilităților ce decurg din această legislație de către diferiți reprezentanți ai autorităților publice consolidează obstacolele pe care le întâmpină victimele violenței. Suprapunerea sarcinilor în diferite domenii de activitate, precum și percepțiile conservatoare că violența în familie este o problemă privată contribuie la marginalizarea implicării acestora în rezolvarea cazurilor de violență sesizate.

4.2.1 Polițiști – avocați – procurori – judecători: competiție, pasarea responsabilității. Interviurile cu reprezentanți ai autorităților pun în evidență mai degrabă o relație tensionată între actorii implicați în soluționarea cazurilor de violență împotriva

¹ CNCD, 2013, Sondaj „Percepții și atitudini privind discriminarea”, realizat de IRES în perioada 25 Octombrie – 16 Noiembrie 2013, disponibil la adresa: http://www.ires.com.ro/uploads/articole/ires_cncd_perceptii-si-atitudini-privind-discriminarea-2013.pdf.

² *Ibidem*.

femeilor, și nu, cum poate ne-am fi așteptat, un efort comun și o muncă în echipă. Se desprind, astfel, suspiciuni variate legate de felul în care „ceilalți” actori nu își îndeplinesc atribuțiile, fapt ce face deficitară intervenția:

→ Avocații sunt rezervați în raport cu felul în care polițiștii și procurorii facilitează accesul victimelor la actul de justiție

Autoritățile încearcă prin orice mijloace să îndepărteze persoanele de actul de justiție – Poliție și Parchet. Este politica lor, pentru că au foarte multe dosare, ar putea fi o explicație. (Avocat)

Drumul nefericit al hârtiilor – victima sună la 112, polițiștii dictează declarația, se înregistrează declarația – polițiștii nu îndrumă victima să facă plângere prealabilă care să conducă la dosar penal. De asta se prevalează Poliția și nu fac dosare penale. Dau numere administrative care sunt total ilegale ca să nu se înregistreze cu lucrări pe care trebuie să le soluționeze. Nu este bine să ai dosare nesoluționate. Dacă se înregistrează la Parchet, sunt mai controlați, au deja dosarul și trebuie să îl soluționeze. (Avocat)

→ Relația tensionată dintre polițiști și procurori/judecători în măsura în care probele colectate și propunerile acestora nu se concretizează în sancțiuni clare pentru agresori

Sentimentul poliției că lucrează degeaba, că agresorii nu plătesc nimic și ei știu asta. (Polițist 1)

Soluția de clasare a procurorului – procurorul propune renunțarea la urmărirea penală (discrepanță mare între pagubă și faptă); nu există interes public – strangulare, violență demonstrată; se consideră vinovat, dar social nu se justifică urmărirea cauzei! În cazurile de violență împotriva femeilor sunt aproape 100% astfel de verdicte, atunci când nu sunt cazuri foarte grave. (Avocat)

→ **Suspiciunea ce planează asupra avocaților din prisma faptului că ei sunt motivați de avantaje materiale și direcționează clienții către acțiuni** (cum ar fi emiterea unui ordin de protecție ca preconstituire de probă pentru un viitor divorț) **ce nu sunt în mod necesar justificate din prisma actului de justiție**

Considerăm că această tensiune este potențată și de faptul că intervențiile în situațiile de violență în familie pot fi extrem de complicate în măsura în care nu există o înțelegere complexă a ceea ce ar trebui să însemne o intervenție integrată în asemenea cazuri. Astfel apare, desigur, riscul de a plasa dificultățile resimțite în responsabilitatea altor actori sau de a le pune pe seama legislației necorespunzătoare, dar și de cantonare într-o stare de lucru ce se repercutează în esență mai ales asupra victimelor, fapt ce este susținut și de poziția foarte critică la adresa sistemului de justiție, exprimată de unul dintre avocații intervievați:

Organele de urmărire penală descurajează la tot pasul victimele. Avocații nu mai pot discuta cu procurorii, poți depune doar hârtii, cu polițiștii mai ai un telefon. Explicația? Îndepărtarea justițiabilului de actul de justiție. Parchetele – filtre eficiente pentru a nu se ajunge în instanță. (Avocat)

4.2.2 DGASPC și relația cu celelalte autorități responsabile la nivel central și local

Violența împotriva femeilor continuă să rămână o problemă marginală pentru autoritățile locale, în care intervenția devine opțională sau poate fi ignorată, așa cum subliniază persoanele intervievate din cadrul DGASPC.

*Asta voiam să zic, sunt și asistenții sociali de la nivel local. Aici întâmpinăm probleme, dacă pot să le spun... situații. Pentru că victima, până ajunge în centru, deci nu e primul act de violență care se... **Deci la nivel de comunitate se cunoaște și e repetitiv. [...]** Iar la nivel local, îmi pare rău, dar nu se iau măsuri. Sunt primării unde există implicare, dar sunt primării unde nu există. De exemplu, acum, cine ne-a sunat, am fost în*

comuna respectivă la începutul săptămânii și am întrebat „Mai există alte situații de risc? Nu...”. Cu toate că victima a informat la primărie și la poliție că a fost bătută, alungată și așa... Și în momentul în care mergem pe teren și vrem să ne însoțescă... „Ok, și ce mai vrei și tu?”(Reprezentantă 2, DGASPC)

Actele de violență au loc în comunitate și sunt cunoscute de autorități, însă nu se iau măsuri, ceea ce denotă o complicitate din partea autorităților în continuarea acestor agresiuni împotriva femeilor, în lipsa unor acțiuni de combatere a violenței. Cazurile de violență împotriva femeilor rămân marginale, nu sunt tratate cu prioritate de autoritățile locale, chiar în situația în care sunt solicitate anchete sociale din partea autorității superioare ierarhic.

Deci am primărie unde am cerut ancheta de 6 luni și nu am o anchetă socială trimisă de la autoritatea locală. Nu știu cât vorbim de asistentele sociale, asistenții sociali, cât de personal necalificat. Și se ocupă de toată aria de asistență socială, care sunt la nivel de comună. Și atunci trebuie să faci dosar pentru divorț, și pentru ajutorul de lemne, și pentru alocație. (Reprezentantă 2, DGASPC)

Nu putem răspunde pentru ce fac cei de la primărie, da, și cum fac ei evaluările în teren pentru întocmirea anchetelor pe care le solicităm, da? Acum nu vreau să acuz pe nimeni, dar sunt și primării care își fac treaba din birou sau întreabă pe vecinu'. Ai mai auzit-o pe aia, pe cutare, așa, cum? O bate bărbac'su, cum? Deci la nivel de bârfă. (Reprezentantă 4, DGASPC)

Lipsa de implicare a autorităților locale, precum și lipsa profesionalismului în redactarea documentelor necesare pentru a oferi probe în fața instanței, în eventualitatea unei cereri pentru ordinul de protecție, are implicații asupra siguranței femeilor care au fost agresate de partenerii lor și încalcă drepturile victimelor în accesul la servicii și la justiție. O nouă resursă umană prezentă în comunitate este asistentul

medical comunitar, care poate identifica și notifica autoritățile competente cu privire la cazurile de violență domestică¹, însă aceste cazuri pot fi sesizate și de cei care sunt martori la actele de violență.

Am primit sesizare și din partea asistentului medical comunitar. Sau din partea rudelor, a cunoștințelor. (Reprezentantă 2, DGASPC)

Există însă și exemple de bună practică la nivelul autorităților locale, în care reprezentanții responsabili cunosc și aplică prevederile legale în cazurile de violență în familie și au în vedere asigurarea reintegrării victimelor în comună, după încheierea perioadei de ședere în adăpost, prin bugetarea corespunzătoare în vederea susținerii financiare a femeilor care s-au confruntat cu violență domestică.

Unde sunt specialiști, angajați specialiști pe posturi, nu ne confruntăm cu situații de genul. Apelează la noi doar atunci când într-adevăr nu mai găsesc soluții pe caz. Dar până la a apela la noi, iau tot felul de măsuri, măsuri care se regăsesc în planul de serviciu. În momentul în care ne face adresă, face adresă către DGASPC, atașează și ceea ce a făcut autoritatea locală. Pentru locuință, pentru reintegrare, pentru copii, cu medic, toate astea. (Reprezentantă 2, DGASPC)

Conform legislației, autoritatea locală are obligația să găsească măsuri pe plan local. Bun, vine la noi, stă o perioadă, de maxim 6 luni, poate implicarea autorităților locale în identificarea unei locații, suportate din cheltuielile care prevăd asta, din bugetul lor. (Reprezentantă 2, DGASPC)

Inclusiv și ordin de protecție. Avem două comune care știu să facă, da, depun ordin de protecție, consiliază victima, au model, deci le-am trimis model. (Reprezentantă 4, DGASPC)

¹ <http://www.ms.ro/wp-content/uploads/2016/10/Legea-asisten%C8%99Bei-medicale-comunitare.pdf>.

Sunt și primăriile care prevăd asta din buget, cum e Mama și copilul, cum avem aici pentru integrarea lor în comunitate. Dar sunt și primării care, în momentul în care au plecat la centru, e problema lor, nu mai e a noastră. Până soluționăm cazul zice „Da’ ce treabă mai avem?”. (Reprezentantă 4, DGASPC)

Legea nr. 217/2003 privind prevenirea și combaterea violenței în familie prevede că autoritățile publice locale au obligația unor măsuri specifice pentru cazurile de violență domestică: Art. 13, alin. (1), lit. g) să își prevadă în bugetul anual sume pentru susținerea serviciilor sociale și a altor măsuri de asistență socială pentru prevenirea și combaterea violenței în familie; și Art. 13, alin. (1), lit. h) să suporte, din bugetul local, în cazurile sociale grave, cheltuielile cu întocmirea actelor juridice, precum și pentru obținerea certificatelor medico-legale pentru victimele violenței în familie.¹ Din interviurile cu reprezentanții autorităților responsabile aflăm că aceste aspecte legislative sunt mai degrabă excepții, și nu reguli pentru autoritățile publice locale. Este alarmant faptul că în situații sociale grave există practici informale prin care certificatele medico-legale sunt suportate de primării care își „recuperează” banii ulterior: „Am mai înțeles că, atunci când vine alocația, domnul Primar și-i recuperează. Sau din ajutoare, din susținerea familiei.” Toate acestea se întâmplă în contextul în care, dacă victima este găzduită într-un adăpost, ajutorul social pe care îl primea familia este sistat: Ajutorul social da, alocațiile copiilor nu. „Ajutorul social da.” (Reprezentantă 2, DGASPC); „Îl sistează, da, îl sistează. Fiind agresorul în comunitate, vin la el.” (Reprezentantă 4, DGASPC).

Interviurile cu reprezentanții autorităților dezvăluie și abuzuri din partea Poliției, în care un polițist își exercită autoritatea pentru a disciplina o femeie care înregistrase mai multe plângeri pentru cazuri de violență în familie. În loc să i se ofere sprijinul legal din partea Poliției, deși era lovită, femeia a fost condusă la Parchet, pe fondul istoricului său de lucrătoare sexuală, fiind o dovadă de intimidare a victimei. În acest mod au fost încălcate drepturile victimei privind

¹ http://www.dreptonline.ro/legislatie/legea_prevenirii_violentei_familie.php.

protecția și accesul la servicii de sprijinire a victimei prevăzute de Directiva 2012/29/UE privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității.¹

De la Parchet, da, fusese luată de polițist, dusă la Parchet să se facă plângere, iar ea ne-a sunat că dosarul era în evidența noastră. Și atuncia am fost la Parchet, am luat victima, a spus că ametește, a fost lovită în cap, hai să mergem la urgență. Și am stat cu victima, victima era cu copilul. Una dintre noi a stat cu copilul, alta a mers cu victima să îi facă radiografie și ce i-a mai făcut acolo, după care am adus-o aici. (Reprezentantă 4, DGASPC)

Am înțeles că ea a vrut să depună plângere. Și a fost dusă la procuror că „Iar depui plângere?”. Adică m-am săturat de plângeri depuse la mine, hai să te duc în altă parte. Adică tu ești parte din... Doamna are ca istoric, pe istoricul ei și acte de prostituție, iar domnii polițiști cunoșteau asta. S-au legat, am făcut noi legătura și din ce ne-a spus ea. Având informațiile astea, nu au mai tratat-o ca pe victimă, cu toate că era lovită. (Reprezentantă 2, DGASPC)

Abuzurile polițiștilor împotriva lucrătoarelor sexuale în București sunt din rândul celor extrem de violente, acestea fiind expuse unui grad înalt de risc social și vulnerabilitate, în special din cauza faptului că polițiștii, cei care ar trebui să asigure protecția tuturor oamenilor, sunt principalii agresori.² Aplicarea legislației depinde de cei care o implementează, iar aceștia au propriile prejudecăți, care generează în cele din urmă abuzuri din partea lor în raport cu oamenii care ar trebui să beneficieze de prevederile legale. Instituția Poliției reprezintă o autoritate de forță, o sursă de putere și, ca multe alte

¹ Directiva 2012/29/UE poate fi consultată aici: <http://declaratie.transcena.ro/wp-content/uploads/2016/09/Directiva-201229eu-protectia-victimelor.pdf>.

² Tăriceanu, Alina, 2012, *Prostituția: politici și practici. În cine dăm cu piatra?*, Iași, Polirom.

domenii, este dominată de bărbați, ei fiind principalii deținători ai resurselor și surselor de putere, ceea ce consolidează structura patriarhală a societății românești.

În lipsa existenței unei metodologii de lucru unitare, coerente, intervenția profesioniștilor pentru asistența victimelor se bazează pe **relații de colaborare personale**, chiar dacă există prevederi privind intervenție în echipă multidisciplinară și în rețea în situațiile de violență asupra copilului și de violență în familie.¹

Cu serviciul de medicină legală am stabilit așa noi o relație, ca să ne ajute, dar respectăm, stăm la coadă, plătim. (Reprezentantă 4, DGASPC)

Da' la UPU [Unitatea de Primiri Urgențe] cât se stă! Noi am avut noroc că am întâlnit o doamnă pe care o știam. (Reprezentantă 2, DGASPC)

Echipa Intersectorială Locală la nivelul județului Bacău a fost înființată în iunie 2015 și, pe parcursul unui an de zile, au avut doar două întâlniri, conform interviului cu reprezentantele DGASPC Bacău. Înființarea acestei echipe pare să justifice îndeplinirea prevederilor legale, și nu contribuie cu adevărat la prevenirea și combaterea violenței în familie, deși există responsabilități clare, cum ar fi faptul că ar trebui să formuleze recomandări pornind de la experiența acumulată în soluționarea cazurilor de violență în familie, să ofere expertiză prin membrii săi pentru soluționarea cazurilor, să faciliteze cooperarea dintre instituțiile implicate, să participe la activități de prevenire.²

¹ Hotărârea nr. 49/19 ianuarie 2011 poate fi consultată aici: <http://transcena.ro/wp-content/uploads/HG49-2011-metodol-cadru.pdf>.

² Regulamentul de Organizare și Funcționare al Echipei Intersectoriale Locale din județul Bacău poate fi consultat aici: http://www.csjbacau.ro/hotarari_upload/2293_86_2015_Hotararea-nr-86-din-30-06-2015-privind-aprob-infiintare-Echipa-pt-prevenire-si-combatere-violenta-asupra-copilului-si-Regulam-echipei.pdf.

Există însă și provocări pe care le întâmpină profesioniștii din domeniu atunci când intervin în cazurile de violență în familie, limitându-le acestora posibilitatea de a acționa.

Am avut agresori băuți, în stare de ebrietate, care urinaseră pe ei, într-un mare fel. Să ne amenințe cu acid de la baterie dacă ne mai ducem. Și tot felul de situații. (Reprezentantă 2, DGASPC)

Care stăteau cu furca lângă noi și noi stăteam cu un picior în mașină. Noi ne expunem, deci noi nu avem o... nu știu, o metodologie prin care... sau nu știu, o siguranță când mergem la agresor. Deci noi trebuie să mergem pe teren să evaluăm în primele zile, să evaluăm situația. Ne cam expunem pentru că nu știm ce găsim acasă. [...] Păi, de cele mai multe ori, luăm poliția cu noi, dar și cu poliția, adică... Mă rog... am avut și... [...] să zicem că nu s-a implicat. Nu s-a implicat. Sau erau un fel de prieteni, așa, hai, mai pune un lemn pe foc. Nu, că se cunoșteau din comunitate acolo. Ei, haide, mai taci și tu din gură. (Reprezentantă 4, DGASPC)

Existența unor **relații de apropiere între polițiști și agresori** la nivel local, așa cum sunt surprinse de reprezentantele DGASPC Bacău, contribuie la consolidarea neîncrederii victimelor în instituția poliției.

4.3 Retragera și descurajarea depunerii plângerilor penale

Una dintre temele pe care le-am considerat deosebit de importante în interviurile cu reprezentanți ai autorităților a fost aceea care face referire la raportarea fenomenului de violență în familie, mai exact la depunerea și retragera plângerilor penale. Sunt două aspecte diferite, dar corelate, iar răspunsurile primite ne ajută să înțelegem mai bine dinamica dintre victime, agresori și autorități în raport cu aceste două instituții.

Plângere prealabilă/retragera plângerilor. Legislația din România prevede că acțiunea organelor de justiție în cazuri de violență

se poate face din oficiu sau odată cu plângerea prealabilă a victimei. În fapt, acțiunea penală este declanșată de cele mai multe ori la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, iar unul dintre principiile ce guvernează această acțiune este cel al disponibilității: partea poate decide retragerea plângerii sau împăcarea cu făptuitorul, situație ce stinge acțiunea penală începută în prealabil, chiar dacă aceasta a fost pornită din oficiu. Posibilitatea retragerii plângerii ridică probleme din prisma relațiilor de putere ce se stabilesc mai ales între membrii familiei, în măsura în care victima poate fi în multe cazuri intimidată și forțată să facă acest act.

Articolul 55 din Convenția de la Istanbul face referire la procedurile *ex parte* și *ex officio* și stipulează faptul că statele semnatare se vor asigura că investigațiile sau urmărirea judiciară în cazul violenței fizice, violenței sexuale, inclusiv violul, căsătoriilor forțate, mutilării genitale a femeilor, avortului forțat și sterilizării forțate nu vor fi dependente în întregime de raportarea sau depunerea plângerii de către victimă (referitor la sesizarea din oficiu) și că **procedurile pot continua chiar dacă victima își retrage plângerea**.¹ Convenția de la Istanbul a fost ratificată de statul român și a intrat în vigoare la 1 septembrie 2016, însă nu au fost adoptate încă modificările legislative necesare pentru respectarea prevederilor acestei Convenții. Rețeaua VIF a solicitat public în repetate rânduri responsabilizarea agresorilor, tocmai prin sancționarea faptelor de violență, indiferent dacă victima își retrage plângerea, ceea ce se întâmplă în 50% dintre cazurile de înregistrare a plângerilor prealabile la Poliție, iar lipsa acestor proceduri *ex parte* contribuie la faptul că doar 2% din plângerile prealabile se finalizează cu trimiterea în judecată.² De asemenea, din interviurile realizate cu polițiști a rezultat

¹ Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței de gen, Istanbul, 2011, p. 18, disponibilă la adresa: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046253e>.

² Puteți găsi mai multe informații despre ultimele acțiuni ale Rețelei VIF la adresa: <http://violentaimpotrivafemeilor.ro/scrisoare-deschisa-catre-noul-guvern-adoptati-masurile-urgente-pentru-prevenirea-si-combaterea-violentei-impotriva-femeilor-si-a-violentei-domestice/>.

că depunerea plângerilor și raportarea violenței în familie este îngreunată de o serie de constrângeri culturale ce țin de familia tradițională, blamarea divorțului și marginalizarea, iar în acest context posibilitatea retragerii plângerii poate fi interpretată ca o vulnerabilitate a procedurilor și a legislației în vigoare. Sintetizăm pe scurt răspunsurile oferite la întrebările care au vizat plângerea prealabilă și posibilitatea retragerii acesteia:

- Plângerea prealabilă este validată de pragmatismul realizării anchetei și colectării probelor în măsura în care, în cazurile de violență, dacă nu ai cooperarea victimei, este „un dosar mort”, în sensul în care probele se pot constitui foarte greu. De exemplu, nu poți obliga victima să meargă la serviciul de medicină legală. În acest context, „sesizarea din oficiu este mai mult un statement”, are o dimensiune mai degrabă simbolică de condamnare a actelor de violență (Procuror); „Imposibilitatea retragerii plângerii – victima nu mai colaborează și e foarte greu să iei o măsură” (Polițist proximitate).
- Retragera plângerii este prevăzută având în vedere relațiile foarte apropiate dintre părți și în sensul în care se poate realiza o mediere reală între părți (Procuror).

O altă discuție a avut loc în jurul subiectului legat de *descurajarea victimelor în depunerea de plângeri penale împotriva agresorilor*, unul dintre avocații intervievați precizând împiedicarea actului de justiție de către polițiștii care refuză să înregistreze plângerile penale ale victimelor. O posibilă explicație pentru dezvoltarea unei astfel de strategii de către polițiști este în legătură directă cu fenomenul retragerii plângerilor. Astfel, în dinamica specifică a relațiilor violente, apelul la autorități apare de cele mai multe ori în cazurile de violență extremă și, chiar și atunci, „multe din femei vor doar să sperie agresorii” (Polițist proximitate). „Femeile așteaptă un sprijin de moment, atunci, dar nu definitiv, ci pentru o perioadă scurtă, poate se mai liniștește” (Polițist de proximitate), „Atașament emoțional, se împacă – de aceea și polițiștii încearcă să descurajeze victimele” (Avocat).

Cea mai mare problemă este a persoanelor – că renunță, își schimbă declarațiile... Sună la 112... sunt cazuri în care

*ajungem acolo și spune soția că nu mai e nimic. Vor să îl spe-
rie, pe moment își doresc, iar apoi se schimbă. Cred că de frica
de necunoscut – de exemplu o femeie casnică. (Polițist 1)*

*Și am întâmpinat situații când domnii de la Poliție ne-au
spus „Doamnă, declarativ da, ele spun multe. Am avut situ-
ații în care doamna ne-a adus la cunoștință, ne-am autosesi-
zat, iar în scris doamna nu a mai vrut să continue acțiunea.
Iar noi am fost nevoiți să motivăm pentru ce ne-am deplasat
și am făcut autosesizare”. (Reprezentantă 2, DGASPC)*

*Polițistul explică victimei ce poate face. Orice polițist tre-
buie să aducă la cunoștință, dar nu e în fișa postului. Oamenii
trebuie să fie informați. Polițistul nu este obligat să facă asta,
dar este o chestiune implementată începând cu 4 ani în urmă
la nivel de Poliția Capitalei (după cazul Perla). (Polițist 1)*

*Să se schimbe legea, se vede pe chipul ei – stare de temere,
a plâns –, să fie luat la secție agresorul, să se strângă probe și
să se deruleze cercetrările și fără plângere. Da! Împăcarea să
nu înlăture caracterul penal al faptei. (Polițist 1)*

*Politica publică descurajează victimele să își susțină cau-
zele în instanță. Primul contact – Poliția – 2 milioane de do-
sare penale, instanțele sunt supra aglomerate, poliția este
preponderent masculină; tentația de a-i împăca – oricum îți
retrag plângerile –, îi pun față în față de multe ori, (Procuror)*

Polițiștii pot dezvolta astfel un tipar de comportament strategic concretizat în descurajarea victimelor în depunerea plângerilor, în măsura în care devine frustrant pentru ei să adune probe în cazuri ce se finalizează cel mai probabil cu retragerea plângerii: „Sentimentul poliției că lucrează degeaba, că agresorii nu pătesc nimic și ei știu asta” (Polițist proximitate). Ceea ce ar fi necesar pentru a asigura accesul victimelor la justiție este introducerea unor module specifice în formarea polițiștilor, care să le ofere acestora înțelegerea

dinamicii fenomenului violenței împotriva femeilor și faptul că există această ciclicitate, în care victima își retrace plângerea și se întoarce la agresor. Pornind de la această realitate demonstrată de numărul plângerilor retrase în cazurile de violență domestică, este necesar ca polițiștii să acționeze cu celeritate de fiecare dată când sunt solicitați să intervină într-un caz de violență domestică, mai ales atunci când aceste cazuri au loc recurent. Înregistrarea mai multor plângeri de către victime, la intervale diferite de timp, unele dintre ele și ca urmare a apelului la numărul 112, demonstrează și caracterul continuu al violenței împotriva femeilor în familie, ceea ce ar trebui să atragă atenția asupra pericolului la care este expusă victima. O soluție ar fi aici continuarea urmăririi penale din oficiu, chiar dacă plângerea a fost retrasă, așa cum este prevăzut și în Articolul 55 din Convenția de la Istanbul.

4.4 Intervenția Poliției și sancționarea deficitară a agresiunilor

Violența împotriva femeilor a fost incriminată în diferite state ale lumii în ultimele cinci decenii, ca urmare a mișcărilor pentru drepturile femeilor, însă există în continuare amenințarea ca violența împotriva femeilor să fie dezincriminată, cel mai recent caz fiind cel al Rusiei.¹ Atunci când nu există suficientă presiune publică, presiune exercitată atât la nivel de comunitate, cât și la nivel de societate, care să sancționeze moral toate formele de violență împotriva femeilor, și în lipsa unor măsuri legislative care să pedepsească pe agresori corespunzător, comportamentul agresorilor va continua. În privința pedepselor, regăsim un consens în ceea ce privește perceperea lor ca fiind prea mici în raport cu faptele și, în consecință, neîndeplinind nici funcția de prevenție.

La violențele minore, pedeapsa este foarte mică – pedepse fără executare și din perspectiva victimei este echilbru rupt

¹ Mai multe informații la adresa: <http://www.europalibera.org/a/28297191.html>.

[în sensul că victima este descurajată, nu mai are încredere în autorități că o vor proteja]. (Procuror)

*Pedeapsa să fie mai mare și să impună măsuri care să îl afecteze pe mai multe planuri, niciunul dintre agresori nu știe dacă se va lua vreo măsură împotriva lui. Ca să se ia o măsură, trebuie să săvârșească multe fapte. **Ar trebui ca de la prima încălcare să dispună instanța arestarea lui – câteva zile, astfel încât să înțeleagă gravitatea faptei.** Am avut un caz: „Ce o să îmi facă, stau o lună, două și scap”. De la prima sesizare să fie dată o altă măsură mai dură. (Polițist 1)*

***Când se încalcă ordinul, nu se întâmplă nimic – nu am văzut niciun agresor sancționat, eventual poți obține un nou ordin.** Nu îl sperie nimeni. Nu am văzut mai mult de o amendă de 100 de lei. (Avocat)*

*Să fie pedepsele mai mari! Legile ar trebui să fie mult mai aspre, la cel mai mic act de violență să fie o măsură poate dură, dar în timp te-ar educa. Din păcate, de bună voie oamenii nu învață. **Dacă văd că nu pățesc nimic, oamenii ce înțeleg? Că pot să facă, nu?** (Polițist 1)*

Am putea spune, așadar, că violența împotriva femeilor nu este considerată infracțiune gravă în măsura în care pedepsele sunt mici, fapt ce se înscrie, desigur, în registrul clasic al relațiilor de putere într-o lume patriarhală. În acest sens, două precizări din interviuri merită o investigație ulterioară mai detaliată (vezi mai jos), ambele aducând în discuție o formă de ierarhizare a infracțiunilor, proces în urma căruia în actul de justiție o relevanță mai mare au mai degrabă infracțiunile contra patrimoniului.

Soluția procurorului de clasare – procurorul propune renunțarea la urmărirea penală (discrepanță mare între pagubă și faptă); nu există interes public – strangulare, violență demonstrată, se consideră vinovat, dar social nu se justifică

urmărirea cauzei! În cazurile de violență împotriva femeilor sunt aproape 100% astfel de verdicte, atunci când nu sunt cazuri foarte grave. (Avocat)

Suntem centrați pe alte forme de infracțiuni – cum ar fi cele contra patrimoniului. (Procuror)

Un diagnostic interesant și complex cu privire la ineficiența intervenției în situații de violență generate de lipsa politicilor publice integrate menite să combată fenomenul este prezentat în unul dintre interviuri, mai exact cel cu procurorul:

Politica publică descurajează victimele să își susțină cauzele în instanță:

- *primul contact – Poliția – 2 milioane de dosare penale, instanțele sunt supra aglomerate;*
- *poliția este preponderent masculină – tentanța de a-i împăca – oricum își retrag plângerile – îi pun față în față de multe ori;*
- *suntem centrați pe alte forme de infracțiuni – cum ar fi cele contra patrimoniului;*
- *sunt puține femei în Poliție care să empatizeze cu femeile victime;*
- *polițiștii sunt pregătiți să gestioneze conflicte cu latură puternic emoțională;*
- *solidaritatea masculină – polițist-agresor;*
- *durata soluționării – fiecare procuror soluționează 2 000 dosare/an, pe stoc de 60 000 de dosare, nu poți avea implicare concretă, nu poți să ai contact direct, să asculți povestea [depersonalizarea anchetei];*
- *serviciile-suport – nu există mecansime de protecție externă Parchetului, care sunt deosebit de importante, femeile nu au unde să plece, agresorul nu dorește să plece, au copii – nu poți încuraja acțiunile proactive ale victimei, nu ai justiție restaurativă, mediere concretă a conflictului;*
- *educația femeilor – fetele sunt condiționate social de foarte mici, poziția de forță masculină este prestabilită;*

- *blamarea publică – lipsa modelelor feminine, inclusiv în mediul în care lucrez eu am auzit că, dacă mergi cu fustă scurtă, este o invitație la viol.* (Procuror)

4.5 Implementarea și monitorizarea ordinului de protecție

O altă temă abordată în discuția cu autoritățile a fost cea legată de ordinul de protecție. Ne-am dorit astfel să aflăm care sunt punctele forte și limitările acestui instrument din prisma celor care intervin în procesul ce presupune emiterea, implementarea și monitorizarea unui ordin de protecție. Interesant este faptul că persoanele intervievate au simțit mai degrabă nevoia de a vorbi despre neajunsurile ordinului de protecție și despre dificultățile cu care se confruntă în teren atunci când utilizează acest instrument. La fel de interesant și important este și faptul că intervievații nu au contestat necesitatea și utilitatea ordinului de protecție, ci, așa cum rezultă din declarațiile redată mai jos, au pus foarte clar în evidență lipsa de ancorare a acestui instrument într-un sistem de politici integrate care să faciliteze o intervenție eficientă în cazurile de violență.

[Monitorizarea prin brățări electronice] *economic este eficient, decât să ai agenți pe teren, și este o chestiune de decizie politică, se poate face investiția. Este cea mai eficientă formă pentru violența fizică pentru că se face automat. Ar avea și un impact preventiv foarte puternic – imaginea publică contează, sunt mulți oameni care cu alții se poartă foarte bine, dar acasă, nu.* (Procuror)

[Timpul] *nu e neapărat optim. S-a constatat că cererile mai mult sunt respinse decât admise.* (Judecător)

Păi, din moment ce am fost sunată cu ordin de protecție și ele ce să facă, că victima a luat bătaie, zic, Doamna, vedeți că în Legea violenței domestice, acolo este prevăzut, încălcarea

ordinului de protecție la articolul cutare, așa, este infracțiune care se pedepsește cu închisoarea de la 1 lună la 1 an. „Păi, am vorbit cu Poliția, care nu știe ce să facă”, zic „Doamnă, dar procedura de lucru și metodologia polițiștilor eu nu o cunosc”, nu sunt în măsură să... (Reprezentantă 2, DGASPC)

*Deși în 2012, când a intrat ordinul de protecție noi am făcut informări la toate primăriile de județ și la toate posturile de poliție, da? Cum să depună în numele victimei, cum se poate depune, am făcut trimite la lege exact... **Dar e mai simplu să spună „Du-te la ăia”, decât să facem și noi ceva.** Nu vor să își asume responsabilitate. E mai simplu așa, să pasez la altcineva. (Reprezentantă 4, DGASPC)*

Este dificilă evacuarea – nu se poate realiza eficient doar dispunând pe o foaie de hârtie; nu este respectat dreptul la apărare al presupusului agresor. (Judecător)

E o problemă cu calea de atac a ordinului – nu i se asigură un drept la apărare efectiv, căile de atac nu se mai judecă cu celeritate. (Judecător)

Ar fi mai oportună procedura somațiilor de plată europene – pârâtul să aibă o cale efectivă de apărare. (Judecător)

6 luni e puțin și de multe ori ordinul face mai mult rău: pentru că toată lumea s-a focalizat pe victimă și nimeni pe agresor – care sunt cauzele, pentru agresori nu există servicii, dacă îl iau și îi fac consiliere psihologică, dezalcoolizare, reconversie profesională. Ordinul îl poate face pe agresor foarte furios! În 6 luni nu am stopat flagelul! (Reprezentant DGASMB)

Se emite pe o perioadă limitată și nu garantează nimeni că victima e protejată după. (Polițist 1)

Monitorizare – o supraveghere directă nu există. (Avocat)

Deși ordinul de protecție a fost introdus în legislație la începutul anului 2012, în continuare **nu există proceduri de implementare și monitorizare a ordinului de protecție la nivelul Poliției Române.**¹ În lipsa procedurilor, nu putem ști care sunt obligațiile polițiștilor pentru asigurarea respectării ordinelor de protecție, iar victimele nu se pot apăra în fața unei posibile nedreptăți. Singura posibilitate de monitorizare este ca victima să apeleze 112 și să semnaleze dacă agresorul a încălcat prevederile din ordinul de protecție.

4.6 Măsurile necesare: ordin de interdicție emis de polițist, servicii integrate și servicii post-găzduire

O altă temă abordată în cadrul interviurilor a fost cea a introducerii în legislație a unei măsuri de siguranță imediată, precum **ordinul de interdicție, care să poată fi emis direct de către polițiști în 24 de ore de la constatarea faptei**, în virtutea faptului că aceștia sunt cei care intră în contact direct atât cu victima, cât și cu agresorul. Este important de precizat faptul că din interviurile cu polițiști rezultă existența unei deschideri din partea lor în utilizarea unui astfel de instrument.

E un lucru bun, dar trebuie să am și instrumental legal să fac ceva după; de cele mai multe ori, victimele vor să îl sperie, Poliția ar putea să facă asta, am putea face pe moment ceva să știe că, dacă încalcă, se întâmplă ceva, să îi sperie. (Polițist 1)

Ar fi excelent, dat de Poliție și confirmat de un judecător. Ar fi o idee bună, polițistul este la fața locului. Dar cred că va fi declarată neconstituțională pe încălcarea drepturilor. Sau să fie o procedură mai urgentă cu procuror. (Avocat)

¹ Conform răspunsului primit din partea IGPR de Centrul FILIA ca urmare a unei cereri formulate în baza Legii 544/2001 privin liberul acces la informații de interes public.

Da, cu siguranță multe din cazuri nu ar mai ajunge aici.
(Reprezentantă 1, DGASPC)

Nici nu mai au timp să se răzgândească. Cu cât mai repede, cu atât mai bine. (Reprezentantă 4, DGASPC)

Dar în același timp să fie șters, cu ghilimele, victima să își poată retrage plângerea. NU, odată ce e făcută sesizarea, sesizarea să își urmeze cursul legal. Cu sau fără acordul victimei. (Reprezentantă 2, DGASPC)

Există însă și rezeve din partea persoanelor intervievate, în măsura în care acest instrument ar putea fi interpretat ca o măsură abuzivă din prisma drepturilor presupusului agresor (drepturi legate de accesul la un proces corect).

Dar să nu greșești. Nu sunt neapărat de acord cu emiterea ordinului de către polițiști. Să se urgenteze acționarea – complete speciale pentru ordin de protecție, certificate INML de urgență, problemele legate de contestare – nu poți avea o procedură judiciară în orb! Zona de arbitrar este foarte mare. (Procuror)

Nu cred că este plauzibil, dreptul de proprietate este garantat prin Constituție și trebuie asigurate mijloace efective de apărare. (Judecător)

Nu ar fi o soluție pentru că este vorba și de îngrădirea drepturilor unei persoane – trebuie o decizie judecătorească!
(Avocat)

Polițistul respectiv nu are probe suficiente pentru a restrânge dreptul persoanei respective, presupusul agresor nu poate să se apere; se poate face abuz de acest ordin, faptele trebuie să se confirme; în cazurile grave se poate ajunge la

reținere și arestare și pe legislația actuală. Ce facem cu agresorul? E o soluție de moment? (Polițist 1)

Unul dintre argumentele ce susțin eficiența ordinului de interdicție emis de către polițiști ține de faptul că aceștia sunt cei care intervin în situațiile de violență, intră în contact cu victima, cu agresorul, dar de cel mai multe ori și cu locul comiterii agresiunilor și, în consecință, pot face o evaluare a gradului de pericol existent și pot impune o măsură de protecție a presupusei victime, chiar dacă aceasta ar echivala cu restrângerea temporară a unor drepturi pentru presupusul agresor. Una dintre ipotezele ce au adus în discuție nevoia ca polițiștii să aibă mai multă autoritate în intervenția imediată în situațiile de violență în familie/ violență împotriva femeilor a fost și aceea a birocratizării și depersonalizării actului de justiție, ce impune o distanță de multe ori de netrecut între justițiabil și mai ales procuror și judecător, fapt ce este cu atât mai problematic când vine vorba de societăți patriarhale, care sunt în esență tolerante la astfel de forme de violență.

Diviziunea muncii la poliție: polițist constatator – ordine publică; polițist judiciar – înregistrează plângerea; polițistul de proximitate urmărește ordinele de protecție. (Polițist 1)

Procurorul, de cele mai multe ori, nu are niciun contact nici cu victima, nici cu agresorul, chiar dacă doctrina noastră recomandă asta. Polițistul face un referat în care propune soluția. Metoda copy-paste: procurorul preia de la polițistul judiciar, judecătorul la fel. Polițistul constatator poate fi chemat ca martor, dar nu este o practică în acest sens. Polițistul judiciar este persoana-cheie. (Avocat)

Fiecare procuror soluționează 2 000 dosare/an, pe stoc de 60 000 de dosare, nu poți avea implicare concretă, nu poți să ai contact direct, să ascuți povestea. (Procuror)

Mai exact, victimele se transformă în rapoarte și procese verbale, iar într-o societate care tolerează violența împotriva femeilor există riscul real ca, deconectat de situația de fapt și nesensibilizat la problematica violenței de gen, procurorul să nu considere situația ca necesitând începerea urmăririi penale. Desigur, este o ipoteză ce trebuie testată prin cercetări ulterioare, „dacă ești profesionist, depășești mecanizarea”, așa cum spunea procurorul intervievat. Cu toate acestea, în interviuri am primit indicii că riscul hiper-birocratizării și al depersonalizării este unul cât se poate de real.

O temă care nu a fost abodată direct în interviurile cu autoritățile, dar care a apărut frecvent în discuțiile avute și care credem că se detașează ca fiind principala problemă în intervenția în situațiile de violență împotriva femeilor, ține de **lipsa serviciilor integrate**, care să asigure eficiența intervenției organelor de justiție și care să ofere suport real atât pentru victime, cât și pentru agresori.

Arestarea preventivă, de exemplu – dar agresorul se întoarce acasă după. Măsurile preventive din legi nu funcționează, nu sunt pragmatice. Serviciile suport pentru victime și agresori: ar crește raportarea, ar scădea numărul dosarelor, ar scădea numărul victimelor. Servicii pentru agresori, altfel ei devin agresori pentru alte femei. (Procuror)

Victima să treacă prin mai multe servicii – intervenție interinstituțională: spațiu locativ, sprijin financiar – în sens de independență financiară –, școlarizare pentru persoanele fără educație, colaborări – DGASPC, ONG-uri care oferă servicii, cursuri, consiliere juridică, creșe, grădinițe, Poliția – ne aduce victime, facem grupuri de informare, de conștientizare. Trebuie accentuată latura de reconversie profesională – independența economică este vitală pentru victime! (Reprezentant 5 DGASPC)

Este nevoie de o procedură de intervenție comună la nivel de instituții, un document ca fiecare să știe ce are de făcut. (Polițist 2)

Dar ce faci după ce expiră ordinul de protecție și nu mai poate sta la Centru? Dacă agresorul nu face consiliere psihologică substanțială, degeaba. Statul să se implice mai mult. Ce facem cu violența psihică? (Reprezentant 5 DGASPC)

Monitorizare mai atentă din partea autorităților atât a victimei, cât și a agresorilor – vine doamna, stă în Centru și după pleacă. Dacă am avut ca obiectiv plata chiriei, am realizat asta, 2 ani se descurcă, însă la un moment dat intervine ceva, ajunge fără locuință, fără serviciu – ce se întâmplă? Ar trebui monitorizare pe termen lung. Sprijin și suport – educație care să înceapă din școală, norme de drept pe care să le învețe copiii. (Reprezentant 5 DGASPC)

Un mare ajutor ar fi ca aceste certificate medico-legale să se poată obține gratuit pentru victimele violenței. (Reprezentantă 6 DGASPC)

Dar majoritatea spun că nu s-au dus să obțină un certificat medico-legal pentru că nu au avut bani. E 40 de lei un certificat medico-legal. Așa spun. (Reprezentantă 4, DGASPC)

Lipsa serviciilor post-găzduire. Asta o considerăm o problemă pentru că se oferă serviciul pentru o perioadă, conform legii, de la 3 la 6 luni. (Reprezentantă 2, DGASPC)

Preponderent victimele prezintă... depresia este o stare generalizată pot spune, dar sunt dintre ele care prezintă tulburări psihice cu care lucrăm mai greu. Eu, cel puțin, nici nu sunt pregătită de a lucra cu persoanele cu tulburări psihice. (Reprezentantă 2, DGASPC)

Dar am constatat că are nevoie de o perioadă de sprijin mult mai mare de 3 sau de 6 luni. Să beneficieze de serviciile unui centru 3-6 luni, după care să fie sprijinită astfel încât să poată să se descurce cu cei 3 copii, 4 copii. (Reprezentată 1, DGASPC)

Este adusă astfel în discuție ineficiența intervenției punitive în măsura în care nu este dublată de acțiuni care să corecteze comportamentele violente, care să asigure un climat potrivit pentru ca victimele să poată rupe lanțul violenței. Cum rezultă și din cele prezentate mai sus, în măsura în care intervenția este punctuală – ordin de protecție, de exemplu –, ea poate fi complet ineficientă, ba chiar poate alimenta și mai mult comportamentele agresive (vezi aici corelația cu pedepsele mici).

Capitolul 5

Concluzii și recomandări pentru politici publice

Concluzii

Considerăm că datele colectate și prezentate în acest raport pot constitui oricând un punct de plecare în construcția unor politici publice menite să contribuie eficient la lupta împotriva violenței asupra femeilor, rome sau nerome. Nu ne-am propus și nici nu am fi reușit să realizăm o cercetare care să abordeze multiplele aspecte ale unui fenomen deosebit de complex, atât din prisma cauzalității, cât și din prisma efectelor, dar și a dinamicii angrenate în contexte variate. Ce ne-am propus însă, și considerăm că am și reușit să realizăm într-o manieră satisfăcătoare, este, pe de o parte, să aducem în prim-plan vocile femeilor rome și nerome intervievate, care s-au confruntat ori au fost martore la violență, iar, pe de altă parte, să intrăm într-un dialog cu autoritățile pentru a identifica aspectele problematice în ceea ce privește intervenția în situațiile de violență împotriva femeilor.

Nu este o întâmplare că raportul cuprinde, mai ales în secțiunea dedicată analizei experiențelor trăite de violență, pasaje ample transcrise din interviurile cu femeile rome și nerome participante la cercetare. A fost alegerea noastră să le lăsăm pe ele să vorbească cât mai mult și să ne susținem afirmațiile critice cu pasaje consistente din interviuri. Desigur, în măsura în care metoda de cercetare ne-a

permis, dar și în măsura în care ne asumăm o relație reflexivă între cercetătoare și persoanele intervievate, sperăm că temele centrale prezentate în raport satisfac condiția de științificitate, fără a avea însă pretenția unei obiectivități abstracte și, cu atât mai puțin, pe cea a prezentării unor date cu caracter generalizator. Cu toate acestea, considerăm că identificarea unor tendințe, a unor modele de comportament ce au mare capacitate explicativă în analiza fenomenului violenței merita cu prisosință a fi studiate în profunzime în cercetări ulterioare.

Nu știm dacă se observă sau nu din raport, însă activitatea de cercetare și mai ales redactarea raportului au presupus în sine un efort deosebit din partea cercetătoarelor în virtutea variabilelor multiple ce au intrat în analiză. Abordarea violenței dintr-o perspectivă intersecțională, în medii de rezidență diferite (rural-urban), în comunități diferite structural și ca dinamică socială (ghetou și comunitate rurală semi-segregată), a presupus un foarte mare efort de structurare a informației, astfel încât aceasta să fie prezentată într-o formă care să capete coerență, dar mai ales valoare explicativă pentru cititori și, cu atât mai mult, pentru decidenți.

Vom încerca în cele ce urmează să prezentăm principalele concluzii ce au rezultat în urma acestei cercetări:

- Interviuurile realizate cu femeile rome și nerome, așa cum au fost prezentate în acest raport de cercetare, dezvăluie și dorința acestora de a schimba starea de fapt, în care violența împotriva femeilor este tolerată de cele mai multe ori, dar mai ales arată faptul că *femeile intervievate percep nedreptatea în raport cu lipsa de intervenție sau intervenția deficitară a autorităților responsabile în cazurile de violență domestică.*
- *Violența nu are culoare, vârstă, educație, mediu de rezidență* – rome sau nerome femeile intervievate au trăit sau cunosc situații de violență împotriva femeilor ale căror cauze nu pot fi plasate în categoriile cu care suntem prea mult obișnuiți, mai degrabă în virtutea unor stereotipuri și prejudecăți (vezi explicațiile de genul violența apare în familiile sărace, cu nivel scăzut de educație, mai ales la romi etc). Interviuurile realizate pun în evidență o varietate de aranjamente socio-demografice și culturale în

care apare violența împotriva femeilor, în defavoarea unor tipare standardizate ale contextului în care apare comportamentul violent. Poveștile despre violență ale femeilor rome seamănă foarte mult cu cele ale femeilor nerome, strategiile lor de supraviețuire în astfel de contexte fiind similare.

- *Violența are însă etnie în relația cu autoritățile*, iar acest fapt a rezultat mult mai clar din interviurile realizate în Valea Seacă. Mai exact, femeile rome par a avea acces redus la justiție în situațiile de violență pentru că sunt femeile rome și pentru că autoritățile intervin în mod discriminatoriu. Nu am regăsit în interviurile realizate în București afirmații rasiste și explicații care să aducă în discuție în mod direct etnia, discursul fiind însă unul mai degrabă corect politic decât substanțial orientat către respectul pentru diversitate.
- *Violența are gen*, așa cum rezultă și din datele cantitative menționate în raport, bărbații fiind cel mai adesea agresori, iar femeile, victime. Mai mult decât atât, genul devine relevant și când vine vorba de relația cu autoritățile în măsura în care interviurile (nu doar cele cu femei, ci și cele cu reprezentanți ai autorităților) pun în evidență formule de solidarizare între bărbații din diverse instituții și agresori.
- *Normele patriarhale, structurile de putere în familie și în comunitate, lipsa accesului la șanse egale* modelează și restricționează alegerile femeilor care se confruntă cu violența și legitimează și reproduc normalizarea violenței împotriva femeilor. În cazul comunității din Valea Seacă, excluziunea structurală a femeilor rome și nerome intervievate din sistemul de învățământ și, ca urmare, de pe piața muncii formale implică dependența economică de partener.
- *O cultură extrem de tolerantă la violența împotriva femeilor* face posibilă o astfel de solidarizare. În măsura în care socializarea în familie, dar și la școală și în alte medii este una în care se promovează rolurile de gen tradiționale, ce cuprind inclusiv elemente de dominație a femeilor de către bărbați, ne vine ușor să înțelegem cum un polițist, spre exemplu, ar putea solidariza cu un agresor domestic.

- *Blamarea victimelor și justificarea comportamentului agresorilor* atât de către rețeaua socială (familia extinsă, prieteni, comunitate), cât și de reprezentanți ai autorităților reprezintă un obstacol în plus pentru victimele violenței.
- *Am identificat formule incipiente de conștientizare a culturii patriarhale* (relații de putere între bărbați și femei, în care bărbații domină întotdeauna, iar femeile sunt supuse) ca element explicativ mai ales în contextele în care am discutat cu autoritățile statului despre cauzele violenței împotriva femeilor. Ele sunt incipiente în măsura în care au fost prezentate alături de variabilele clasice – sărăcie, alcool, educație –, care, am spus mai sus, nu sunt validate de rezultatele cercetării;
- *Familia tradițională este, în contextul socializării de gen, factor-cheie în ermetizarea violenței și în izolarea victimei de posibili factori de sprijin.* Familia se dovedește de departe a fi cea mai fidelă păstrătoare a relațiilor de putere dintre femei și bărbați, presiunea păstrării aparențelor, a păstrării artificiale a unor relații profund disfuncționale venind cel mai adesea din partea unor membri ai familiei, care o izolează astfel și mai mult pe victimă de posibilitatea obținerii unei forme de sprijin.
- *Legislația și politicile publice în domeniul prevenirii și combaterii violenței împotriva femeilor, precum și practicile de lucru ale profesioniștilor din domeniu continuă să pună presiune în primul rând pe victimele violenței,* ele fiind principalele responsabile pentru a determina schimbarea situației violente în care se află. În continuare nu există practica responsabilizării agresorilor, fapt semnalat în repetate rânduri și de organizațiile neguvernamentale.
- *Autoritățile nu sunt văzute ca parteneri în lupta împotriva violenței împotriva femeilor,* iar acest fapt apare la intersecția a două mari variabile: intervenția inefficientă generată de perpetuarea în practică a efectelor diviziunii public-privat (reținerea autorităților în a interveni în conflictele în familie) și pedepsele mici, care nu fac altceva decât să alimenteze tensiunea între părți.
- *Legislația inadecvată și procedurile deficitare îi pun în dificultate pe reprezentanții autorităților care au rolul de a interveni*

în situațiile de violență. Chiar dacă vorbim de noi instrumente de intervenție, cum ar fi ordinul de protecție, autoritățile se confruntă cu lipsa procedurilor, a resurselor umane și materiale, a mecanismelor de monitorizare și serviciilor de suport care să facă eficiente aceste instrumente. Interviuurile cu femei române și neromâne și reprezentanți ai autorităților subliniază și nevoia de servicii integrate și de servicii post-găzduire, de bugetare adecvată a serviciilor și a adăposturilor pentru victime.

- Necorelarea măsurilor de intervenție în pachete integrate de servicii pentru victime, la care adăugăm aspectele ce țin de familia tradițională și blamarea victimei, conduc ușor la *comportamente strategice generate de reprezentanții autorităților care încearcă să scape* acestei combinații prin strategii ce pot implica descurajarea victimelor să depună plângere, tentația de a împăca părțile, neînregistrarea de plângeri penale etc.
- *În lanțul autorităților care intervin în situațiile de violență cei mai vizibili sunt reprezentanții Poliției, ei fiind astfel și cel mai adesea blamați de lipsa de eficiență în intervenție*, dar acest lucru trebuie tratat cu atenție în măsura în care din interviuri rezultă existența unei „tradiții” a tratării violenței împotriva femeilor ca fiind o infracțiune mai puțin gravă în comparație cu, de exemplu, infracțiunile împotriva patrimoniului;
- *Am identificat o tensiune între diversele autorități care intervin în situațiile de violență – polițiști, procurori, judecători, asistenți sociali – și, inevitabil, o plasare a responsabilității în seama „celuilalt”, fapt ce aduce în discuție necesitatea consolidării relației dintre aceștia astfel încât beneficiarele să nu fie vulnerabilizate de aceste neajunsuri; cu toate acestea, un consens unanim (inclusiv din partea femeilor intervievate) a fost stabilit în ceea ce privește nevoia creșterii pedepselor pentru violența împotriva femeilor.*
- Nevoia unor instrumente suplimentare de intervenție, cum ar fi ordinul de interdicție emis de către polițist odată cu constatarea faptei, este întărită și de *birocratia din sistem, și de volumul foarte mare de dosare, ce conduc la o depersonalizare și decontextualizare a actului de justiție*, în măsura în care drumul probelor

ajunge nu de puține ori să fie o serie de copy-paste-uri din procesul verbal întocmit de polițist.

Recomandări

Recomandări pentru prevenirea violenței împotriva femeilor și fetelor rome și nerome prin schimbarea normelor patriarhale existente și deconstruirea prejudecăților:

- educație pentru egalitate de gen, egalitate de șanse și drepturile omului, înțelegerea violenței împotriva femeilor (pentru recunoașterea și expunerea formelor de violență) și educație interculturală (pentru recunoașterea și expunerea rasismului și xenofobiei) și pro-diversitate (pentru identificarea și expunerea formelor de manifestare a urii);
- educație pentru implicare civică și pentru intervenția martorilor la forme de agresiune și violență asupra fetelor și femeilor, precum și la diferite manifestări ale urii;
- construirea și consolidarea presiunii grupului, comunității, societății pentru respectarea egalității de gen și a drepturilor omului;
- capacitatea femeilor rome și nerome/implicarea femeilor în luarea deciziei publice și în viața publică prin mobilizare și organizare comunitară – violența împotriva femeilor pe agenda locala și națională;
- implicarea bărbaților și băieților în acțiuni de prevenire și combatere a violenței împotriva femeilor și fetelor rome și nerome – deconstruirea/chestionarea modelelor de masculinitate și feminitate existente.

Recomandări pentru profesioniștii din domeniu:

- formarea profesioniștilor pentru a crește eficiența intervenției în cazurile de violență domestică și pentru a deconstrui prejudecățile referitoare la victimele violenței domestice, cât și la diferențele identitare în funcție de gen, etnie, clasă, orientare sexuală, religie etc.

- implicarea efectivă a tuturor actorilor locali în prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor, pe baza unei metodologii unitare de lucru – aplicarea prevederilor legislative existente;
- intervenția Poliției și serviciilor sociale și în cazurile de violență împotriva femeilor ce au loc în comunități minoritare etnic sau care fac parte din grupuri vulnerabile – respectarea și asigurarea drepturilor tuturor femeilor.

Recomandări pentru modificări legislative și de politici publice:

- abordarea intersecțională în elaborarea și implementarea politicilor publice în domeniu, care să țină cont de problemele diverse ale femeilor la intersecția diferitelor sisteme de oprimare,
- adoptarea de urgență a recomandărilor formulate de organizațiile neguvernamentale din domeniu – armonizarea legislației cu prevederile Convenției de la Istanbul, introducerea ordinului de interdicție emis de polițist de la constatarea faptei, înlăturarea prevederii conform căreia cercetarea faptei de violență în familie încetează dacă victima își retrage plângerea;
- servicii pentru agresori – consilierea psihologică;
- bugetarea adecvată a tuturor serviciilor locale pentru victimele violenței domestice – înlocuirea decontării certificatelor medico-legale cu eliberarea gratuită a certificatelor medico-legale în cazurile de violență împotriva femeilor, asigurarea transportului pentru victime la serviciul de medicină legală;
- bugetarea serviciilor post-găzduire;
- eliminarea practicilor profesioniștilor privind medierea în familie a cazului de violență;
- asigurarea accesului la justiție pentru toate femeile – adaptarea informațiilor privind pașii pentru obținerea ordinului de protecție astfel încât să fie accesibil pentru femei cu un nivel scăzut de educație; informații existente în limba maternă a minorităților naționale, precum și disponibilitatea informațiilor în diferite alte limbi pentru femeile imigrante și refugiate; accesibilitatea informațiilor pentru femei cu deficiențe de vedere sau de auz;
- acordarea sprijinului necesar din partea autorităților pentru redactarea cererilor în cazul femeilor analfabete.

Bibliografie

- Agencia pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, 2014, *Violenta împotriva femeilor: o anchetă la nivelul UE (Violence against women: a EU-wide survey)*, disponibil la adresa: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf.
- Botonogu, Florin (coord.), 2006, *Comunități ascunse. Ferentari (Hidden Communities. Ferentari)*, Expert Publishing House.
- Bragă, Andreea, 2011, „Violenta împotriva femeilor”, în Băluță, O. (coord.), Bragă, A., Iancu, A., *Impactul Crizei Economice Asupra Femeilor*, Editura Maiko, București.
- Bragă, Andreea, 2015, „The Role of Women’s Movement in Combating Domestic Violence in Post-Communist Romania”, în Vlad, I., Fabian, K. (ed.), *Democratization through Social Activism: Gender and Environmental Issues in Post-Communist Societies*, Editura Tritonic, pp. 45-78 București.
- Brownmiller, Susan, 1975, *Against Our Will: Men, Women and Rape*, Simon and Schuster.
- Choo, Hae Yeon, Ferree, Myra Marx, 2010, „Practising Intersectionality in Sociological Research: A critical analysis of inclusions, interactions and institutions in the study of inequalities”, *Sociological Theory*, vol. 28. nr. 2, pp. 129-149, American Sociological Association.
- Collins, Patricia, Hill, „It’s All in the Family: Intersections of Gender, Race and Nation”, în *Hypatia, Special Issue, Border Crossings: Multicultural and Postcolonial Feminist Challenges to Philosophy (Part II)*, vol.13, nr. 3, Indiana University Press.

- Dworkin, Andrea, 1971, *Război Împotriva Tăcerii*, Editura Polirom, Iași, 2001.
- Eurobarometrul 449, 2016, *Violența de gen (Gender-based violence)*, Comisia Europeană, disponibil la adresa: <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2115>
- Few, A. L., Stephens, D. P., Rouse-Arnett, M, 2003, „Sister-to-Sister Talk: Transcending Boundaries and Challenges in Qualitative Research with Black Women”, *Family Relations*, 52.
- Gheorghe, Carmen, h.arta. 2010, *Privește-mă așa cum sunt. Cuvinte și imagini ale femeilor române*, American Cultural Center, Timișoara – București.
- Gillies, V. și Alldred, P., 2002, „The Ethics of Intention: Research as a Political Tool”, în Mauthner, M., Birch, M., Jessop, J. și Miller, T. (editori) *Ethics in Qualitative Research*, Sage, Londra.
- Grünberg, Laura, 2002, *(Re)voluții în sociologia feministă*, Polirom, Iași, 2002.
- Gunaratnam, Yasmin, 2003, *Researching ‘Race’ and Ethnicity. Methods, Knowledge and Power*, Londra, Sage Publications;
- Holland, Janet; Ramazanoğlu, Caroline, 2002, *Feminist Methodology. Challenges and Choices*, Londra, Sage Publications.
- Iluț, Petru, *Abordarea calitativă a sociumanului – concepte și metode*, Polirom, Iași, 1997.
- Kelly, Liz, 1998, *Rethinking Violence against Women*, Sage Publications.
- Kessl Fabian, Susanne Maurer, „Radical Reflexivity as Key Dimension of a Critical Scientific Understanding of Social Work”, *Social Work and Society International Online Journal*, vol.10, nr. 2, 2012, accesat în 23.10.2016, la <http://www.socwork.net/sws/article/view/335/672>.
- Maynard, Mary, 1985, „The response of social workers to domestic violence”, în Pahl, Jan (ed.), *Private Violence and Public Policy. The needs of battered women and the response of the public services*, Routledge, 2016.
- Miles, M., Huberman, M., 1994, *Qualitative Data Analysis*, Sage, California.
- Millett, Kate, 1970, *Theory of Sexual Politics in Sexual Politics*, New-York, Doubleday.
- Miroiu, Mihaela, 2004, *Drumul către Autonomie. Teorii politice feministe*, Iași, Polirom.

- Neaga, Diana Elena, *Gen și cetățenie*, Iași, Polirom, 2013.
- Oișteanu, Andrei, 2016, *Sexualitate și societate. Istorie, religie și literatură*, Iași, Polirom.
- Pasti, Vladimir, Mihaela Miroiu, Cornel Codiță, 1997, *România – Starea de fapt*, Volumul I *Societatea*, București, Editura Nemira.
- Pippidi, Andrei, 2012, „Ferentari”, în *Dilema Veche*, nr. 447, 6-12 septembrie 2012, <http://dilemaveche.ro/sectiune/bordeie-obiceie/articol/ferentari>.
- Reinharz, Shulamit, 1992, *Feminist Methods in Social Research*, New York, Oxford University Press.
- Săsărman, Mihaela (coord.), 2013, *Studiu la nivel național cu privire la implementarea ordinului de protecție – Legea 25 din 2012*, disponibil la: <http://declaratie.transcena.ro/wp-content/uploads/2014/03/Studiu-la-nivel-national-ordine-de-protectie-decembrie-2013.pdf>.
- *Studiu exploratoriu cu privire la implementarea ordinului de protecție și a prevederilor referitoare la violența în familie din Codul penal al României*, disponibil la adresa: <http://violentaimpotrivaefemeilor.ro/wp-content/uploads/2015/12/STUDIU-OP-dosare-2015-.pdf>.
- Schiop, Adi, 2016, *Șmecherie și lume rea: universul social al manelelor*, București, Editura Cartier.
- 2012, *Lumpenii Ferentariilor: în capcana îngerilor din ONG-uri și a rechinilor din clasa de mijloc*, Antologia CriticAtac, Fundația Friedrich Ebert România, Editura Tact.
- Scott, Joan, 1990, „Deconstructing Equality versus Difference: Or, The Uses of Poststructuralism Theory for Feminism”, în Marienne Hirsch, Evelyn Fox Keller, *Conflicts in Feminism*, New York, Routledge.
- Tăriceanu, Alina, 2012, *Prostituția: politici și practici. În cine dăm cu pia-tra?*, Iași, Editura Polirom.
- Vincze, Enikő, 2002, *Diferența care contează. Diversitatea social-culturală prin lentila antropologiei feministe*, Cluj-Napoca, Editura Fundației Desire.
- Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, 2012, Sondajul „Percepții și atitudini privind discriminarea în România”, realizat de TNS CSOP România în perioada decembrie 2011–ianuarie 2012.
- 2013, Sondaj „Percepții și atitudini privind discriminarea”, realizat de IRES în perioada 25 octombrie – 16 noiembrie 2013, disponibil la adresa:

http://www.ires.com.ro/uploads/articole/ires_cncd_perceptii-si-atitudini-privind-discriminarea-2013.pdf.

E-Romnja – Asociația pentru drepturile femeilor române, 2015, *Raport alternativ privind CEDAW*: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/ROU/INT_CEDAW_NGO_ROU_23163_E.pdf.

European Institute for Gender Equality, 2013, *Gender Equality Index – Report*, disponibil la adresa: <http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/Gender-Equality-Index-Report.pdf>.

Eurostat Newsrelease, 13 May 2015, *Women in the EU gave birth to their first child at almost 29 years of age on average*, disponibil la adresa: http://pequelia.republica.com/files/2015/05/eurostat_estudio.pdf.

Fundația Soros, 2008, *Viața de familie – 2008*, disponibil la adresa: <http://datedeschise.fundatia.ro/wp-content/uploads/2014/11/viata-de-familie-raport-preliminar.pdf>

Institutul Național de Statistică, Baza de date și metadate TEMPO, *SCL101D – Unitățile școlare pe categorii de unități școlare și medii de rezidență*, disponibil la adresa: <http://www.insse.ro/cms/>.

----- Baza de date și metadate TEMPO, SCL103E – Populația școlară pe niveluri de educație, mediu de rezidență, macroregiuni, regiuni de dezvoltare și județe, disponibile aici: <http://www.insse.ro/cms/>.

Ministerul Fondurilor Europene, Cabinet Secretar de Stat Ciprian Necula, 2015, *Analiză socială desfășurată în județele din România*, disponibil la adresa: <http://www.fonduri-ue.ro/images/files/transparenta/romi/23.03/Analiza.judetelor.RO.pdf>.

Rețeaua pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor, 2015, *Raport alternativ privind CEDAW*, disponibil la adresa: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/ROU/INT_CEDAW_NGO_ROU_23160_E.pdf.

----- *Scrisoarea deschisă din 21 iunie 2016*, poate fi consultată aici: <http://violentaimpotrivafemeilor.ro/scrisoare-deschisa-urgentarea-implementarii/>.

----- *Scrisoarea deschisă din 21 noiembrie 2016* disponibil la adresa: <http://violentaimpotrivafemeilor.roscrioare-deschisa-pentru-urgentarea-implementarii-initiativele-strategice-asumate-de-guvernul-romaniei-pentru-prevenirea-si-combaterea-violentei-impotriva-femeilor-si-a-violentei-domestice/>.

Recensământul Populației și al Locuințelor 2011, informații disponibile la adresa: <http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/>.

Romani CRISS, 2008, *Mariaje timpurii în comunitățile de romi: stat de drept, autonomie culturală și drepturi individuale (ale copiilor, ale femeilor)*, disponibil la adresa: <http://www.incluziuneafemeilorrome.ro/wp-content/uploads/2011/11/Raport-mariaje-timpurii.pdf>.

UNICEF, 2012, *Rezumat – Ascunși la vedere. O analiză statistică a violenței asupra copiilor*, disponibil la adresa: [https://www.unicef.org/moldova/ro/Ascunsi_la_vedere\(1\).pdf](https://www.unicef.org/moldova/ro/Ascunsi_la_vedere(1).pdf).

<https://b.politiaromana.ro/ro/informatii-publice/coeficienti-de-criminalitate>
<http://centrulfilia.ro/rapoarte/raport-anual-2011.pdf>

<http://ferentari.dela0.ro/>

http://nuepoveste.ro/files/pdf/violenta_in_familie_in_cifre_1.pdf

<http://ongen.ro/>

<http://violentadegen.ro/>

<http://violentaimpotrivafemeilor.ro/>

<http://www.politiaromana.ro/ro/utile/statistici-evaluari/statistici>

Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței de gen, Istanbul, 2011, p. 18, disponibilă la adresa: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046253e>

Directiva 2012/29/UE, disponibilă la adresa: <http://declaratie.transcena.ro/wp-content/uploads/2016/09/Directiva-201229eu-protectia-victimelor.pdf>

Hotărârea nr. 49/19 ianuarie 2011, disponibilă la adresa: <http://transcena.ro/wp-content/uploads/HG49-2011-metodol-cadru.pdf>

Legea asistenței medicale comunicare, disponibilă la adresa: <http://www.ms.ro/wp-content/uploads/2016/10/Legea-asisten%C8%9Bei-medicale-comunitare.pdf>

Legea 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, republicată în 2014, Legea nr. 217/2003, republicată 2014, disponibilă la

adresa: http://www.dreptonline.ro/legislatie/legea_prevenirii_violentei_familie.php

Regulamentul de Organizare și Funcționare al Echipelor Intersectoriale Locale din județul Bacău, disponibil la adresa: http://www.csjbacau.ro/hotarari_upload/2293_86_2015_Hotararea-nr-86-din-30-06-2015-privind-aprob-infiintare-Echipa-pt-prevenire-si-combatere-violenta-asupra-copilului-si-Regulam-echipei.pdf

ANEXA 1

GHID INTERVIU FEMEI

COPILĂRIE

1. Povestiți-mi, vă rog, despre copilăria dvs. (Se urmărește locul nașterii, condițiile de locuire: familie restrânsă/ extinsă.)
2. Cu care membru al familiei vă înțelegeați mai bine? De ce? (Descrierea relației.)
3. Povestiți-mi despre părinții dvs. în timpul copilăriei dvs. Cu ce se ocupa mama? Dar tatăl? Dar bunicii? (Cine se ocupa de gătit, spălat, copii, grădină etc.? Cine lua deciziile în familie?) (Se urmărește distribuția rolurilor în familie.)
4. Ce vă jucați când erați copil? Unde vă jucați (acasă, în curte, la prieteni)? Cu cine? Ce meserie visați să aveți în viață când erați copil?
5. Ați făcut pozne în copilărie? Care erau pedepsele? Cum se stabileau acestea? (Cine vă pedepsea mai des? Cine vă lua apărarea?)
6. Cum erau copiii în acea perioadă? Cum erau fetele? Dar băieții?
7. Ați mers la creșă/ grădiniță? Povestiți-mi despre acea perioadă.
8. Ce vă plăcea cel mai mult la grădiniță? Dar la școală? Ce nu vă plăcea? De ce?
10. Cum arătau sărbătorile/ evenimentele în familie în vremea copilăriei dvs.? Ce obișnuiați să faceți de sărbători?

ADOLESCENȚĂ

1. Povestești-mi despre adolescența/tinerețea dvs.
2. S-a schimbat relația cu părinții / frații, bunicii față de copilărie? Cum?
De ce?
3. Ce făceau părinții în gospodărie? Dar bunicii?
4. Ați continuat studiile?
 - 4.1 Cum v-ați ales liceul? Cine v-a îndrumat?
 - 4.2 Povestești-mi, vă rog, despre perioada liceului! (Dacă este cazul)
5. Cum obișnuiați să vă petreceți timpul liber?
6. Erau tinerii de atunci diferiți de cei de acum?
7. Cum erau fetele? Dar băieții? Era bine așa? Dacă da, de ce? Dacă nu:
cum v-ar fi plăcut să fie?
8. V-ați continuat studiile? Dacă da, cum ați ales facultatea? Cine v-a
îndrumat? Dacă nu, de ce?
9. V-ați confruntat cu probleme în perioada adolescenței? Care ar fi
acelea? Prietenii/prietenele dvs. au avut probleme?
10. Ați avut un prieten/o prietenă mai apropiat(ă)?
11. Cum erau relațiile de acest fel în acea perioadă? Cum trebuiau să
fie fetele? Dar băieții?
12. Ați lucrat undeva în acea perioadă? Dacă da, unde? Cum ați ajuns
să lucrați acolo? Dacă nu, de ce? (Se urmărește și fenomenul nave-
tismului – descriere.)
13. Povestești-mi despre cum v-ați cunoscut cu soțul/soția.
14. Părinții, prietenii, vecinii știau de relația dvs.? Dacă da, cum au
aflat? Dacă nu, de ce nu știau?
15. Ați avut mai multe relații? Povestești-mi!

CĂSĂTORIE

1. Cum ați hotărât să vă căsătoriți? V-ați sfătuit cu cineva? Cu cine?
2. Ce ați făcut după căsătorie? Cum a evoluat relația cu soțul? Cum
v-ați împărțit sarcinile în familie?
3. Ați rămas în casa părintească sau v-ați mutat? Unde v-ați mutat? (La
familia soțului/în casă nouă – relațiile noii familii cu socrii.)

4. Cine se ocupă/se ocupa de spălat, călcat, gătit, grădină, reparații, copii? Cine ia deciziile importante (cu privire la copii, cheltuirea banilor) în casă?
5. Au existat discuții în casă legate de împărțirea responsabilităților? Povestiți!
6. Lucrați/ați lucrat? Unde? Salariul dvs. vă ajunge pentru cheltuielile zilnice? Aveți și alte surse de venit? Dacă da, care? Reușiți să faceți economii? Pentru ce economisiți?
7. Dar soțul/soția lucrează? Unde?
8. *Someri, casnice*: Vă căutați/v-ați căutat un loc de muncă? Dacă da, ce fel de loc de muncă credeți că vi se potrivește/vi s-ar fi potrivit cel mai bine? (Din nou tranziție.)
9. *Pentru pensionari*: Aveți pensie? Vă ajunge pentru nevoile zilnice?

PROBLEME

10. Care sunt problemele comunității în care locuiți?
 - Credeți că sunt diferite de problemele altor comunități?
 - Dacă da, care sunt explicațiile?
11. Care sunt problemele/dificultățile cu care vă confrunțați în viața de familie?
12. Care sunt principalele probleme pe care le-ați observat la oamenii din jurul dvs.? Se confruntă femeile cu probleme diferite de cele ale bărbaților? Care sunt problemele ce apar în familie (între soți)?
13. Cunoașteți situații de violență în comunitatea în care locuiți?
 - Care sunt persoanele cele mai afectate de acest fenomen?
 - Care credeți că sunt cauzele?
 - Știți cumva cum justifică cei care sunt violenți aceste reacții?

SOLUȚII

- Puteți să îmi povestiți câte ceva despre astfel de situații?
- La cine apează persoanele aflate în situații de violență?
- La cine credeți că ar trebui să apeleze?

- Cine poate să ajute în astfel de situații?
- Cunoașteți să existe legi care să le protejeze pe victimele violenței?
- 14. Ce credeți că ar trebui să facă statul român (primăria, autoritățile locale) pentru dvs.?
- 15. Aveți un grup de prieteni cu care vă vedeți? Cum vă petreceți timpul împreună? Aveți o prietenă/un prieten de suflet? Cum stați în contact? Cum v-ați stabilit relația aceasta?
 - La cine apelați în caz de nevoie? Cu cine vă ajutați?
 - Cum vă înțelegeți cu vecinii/cu colegii de serviciu?
- 16. Ce faceți în timpul liber?
- 17. Cum vă vedeți copiii? Cum ați dori să îi vedeți în viitor?
- 18. Ce credeți că ar trebui să facă oamenii în general pentru a avea o viață mai bună?
- 19. Ce calități considerați că ar trebui să aibă o femeie? Dar un bărbat?
 - Care este secretul unei căsnicii reușite?
 - Care este cea mai frumoasă experiență din viața dvs.?
 - Există o persoană care v-a schimbat viața?
 - Ce perioadă din viață v-ați dori să re trăiți?
- 20. Vă rog să transmiteți un mesaj pentru femeile din comunitatea dvs.

ANEXA 2

GHID INTERVIU AUTORITĂȚI

1. Vă rog să îmi spuneți care este funcția dvs. și ce atribuții aveți în virtutea acestei funcții.
2. Aveți atribuții și în ceea ce privește situațiile de violență domestică/ violență împotriva femeilor? Care sunt acestea?
3. Din experiența dvs., există tipuri de violență mai frecvente? Care ar fi acestea?
4. Care credeți că sunt factorii ce conduc la astfel de situații?
5. Există și factori/circumstanțe agravante? Care ar fi aceștia și cum ar putea fi înlăturați?
6. Din experiența dvs., există anumite categorii/grupuri/comunități mai expuse acestui fenomen/care apelează mai mult la dvs.? Care ar fi explicațiile? Intervenția se face diferit în funcție persoanele care se adresează instituției dvs? Cum recunoașteți aceste categorii?
7. Credeți că există anumite culturi în care violența domestică sau violul este acceptabil? Care sunt acestea? Credeți că unii bărbați sunt mai agresivi sau mai geloși pentru că așa e cultura lor?
8. Care este relația dintre victimă și agresor în cele mai multe cazuri?
9. Vă rog să îmi prezentați procedurile după care interveniți/se intervine în cazurile de violență domestică/împotriva femeilor.
10. Cum vi se par aceste proceduri?
11. Sunt ele eficiente? Pot fi îmbunătățite? Cum?
12. Cu ce alte autorități colaborați/ce autorități colaborează pentru a rezolva cazurile de violență domestică/împotriva femeilor?

Descrieți modul de relaționare. Care sunt punctele forte și punctele slabe ale acestor interacțiuni?

13. Care sunt dificultățile cu care vă confrunțați/ care apar în intervențiile pe situații de violență domestică/împotriva femeilor? (*În special pentru polițiști, procurori și avocați.*)
14. Cum are loc monitorizarea ordinului de protecție în cazurile de violență domestică?
15. Care credeți că sunt obstacolele și provocările pe care le întâmpină polițiștii pentru a le oferi siguranță victimelor violenței domestice? Ce credeți că trebuie modificat?
16. Credeți că existența unui ordin de protecție de urgență emis de polițist în maximum 24 de ore de la constatarea faptei, prin care să-l evacueze pe agresor și să impună interdicția de a se apropia de victimă, ar fi de ajutor?
17. Ați intervenit vreodată într-un caz de violență domestică? Care a fost reacția agresorului față de dvs.? Cum a reacționat victima când ați ajuns la fața locului?
18. Ce așteptări credeți că a avut victima când ați ajuns la fața locului? Ce așteptări credeți că are victima când depune plângere?
19. Ați oferit vreun sfat sau informații victimelor violenței domestice cu care ați intrat în contact?
20. De ce credeți că își retrag victimele plângerea? Ce simțiți atunci când își retrag victimele plângerea?
21. Credeți că procurorii ar trebui să se autosesizeze în cazurile de violență domestică sau violență sexuală? În ce condiții?
22. Credeți că violența domestică sau violurile au loc preponderent în anumite cartiere sau zone din oraș?
23. Dacă ar fi să reorganizați tot procesul de intervenție în situații de violență împotriva femeilor, ce ați face mai exact?



Librăria și Editura

HECATE

Paleologu nr. 26 București

www.hecate.ro